

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Finanční rozvojové instituce globálního Jihu
perspektivou teorie I. Wallersteina**

Bc. Tereza Špačková

Plzeň 2016

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

Finanční rozvojové instituce globálního Jihu

perspektivou teorie I. Wallersteina

Bc. Tereza Špačková

Vedoucí práce:

PhDr. Linda Piknerová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2016

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2016

.....

Ráda bych poděkovala PhDr. Lindě Piknerové, Ph.D. za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a ochotu, kterou mi při zpracování této práce věnovala. Ráda bych poděkovala i své rodině a přáteli, kteří mi byli oporou.

Obsah

1. ÚVOD	1
2. OSOBNOST IMMANUELA WALLERSTEINA	6
2.1. Analýza světového systému Immanuela Wallersteina	13
2.2. Teorie světového systému	17
2.3. Krize světového systému.....	26
2.4. Komponenty strategie anti-univerzalistických hnutí, stanovení kritérií analýzy	29
3. PŘEDSTAVENÍ VYBRANÝCH FINANČNÍCH ROZVOJOVÝCH INSTITUCÍ GLOBÁLNÍHO JIHU	32
3.1. Asijská rozvojová banka (ADB)	32
3.2. Africká rozvojová banka (AfDB).....	35
3.3. Meziamerická rozvojová banka (IADB)	38
4. ANALÝZA VYBRANÝCH FINANČNÍCH ROZVOJOVÝCH INSTITUCÍ GLOBÁLNÍHO JIHU	41
4.1. Asijská rozvojová banka (ADB)	41
4.2. Africká rozvojová banka (AfDB).....	52
4.3. Meziamerická rozvojová banka (IADB)	62
4.4. Shrnutí analýzy vybraných rozvojových bank.....	73

5. VYHODNOCENÍ KRITÉRIÍ VZHLEDEM K WALLERSTEINOVĚ TEORII.....	76
6. ZÁVĚR	84
7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:.....	89
8. RESUMÉ	101

1. ÚVOD

V 70. letech 20. století proběhla na teoretické půdě mezinárodních vztahů tzv. třetí velká debata, která reflektovala nárůst počtu ekonomických vlivů na politiku. Právě v tomto časovém období vrcholil proces globalizace finančních trhů, ve kterém se rozvíjela mezinárodní dělba práce a rostl zahraniční obchod se zbožím a službami. V prostředí rostoucí dynamiky a rozměru ekonomického prostředí se otevřela debata nad schopností ekonomik vyrovnat se s novými impulsy ekonomického systému. V prostředí diskuze dvou zavedených paradigmat neorealismu a neoliberalismu se vyprofiloval třetí směr – neomarxismus. Inspirovaný nedostatky a teoretickými mezerami politického marxismu se neomarxismus pokusil obnovit diskuzi o třídním konfliktu na poli mezinárodních vztahů a jeho vlivu na světový tržní systém. Základním marxistickým předpokladem je, že svět národních států je organizován na základě kapitalistického ekonomického systému, který na světovém trhu vytváří silnou hierarchii. Z tohoto předpokladu neomarxismus vychází a dále ho rozvíjí. Snaží se o redefinici vztahu mezi politikou a ekonomikou, ve kterém nastavením globálního ekonomického systému narůstá vzájemná ekonomická a politická závislost mezi aktéry. V tomto nastavení ekonomického globálního systému se neomarxisté zaměřují na hesla jako je konflikt tříd, spravedlnost a vývoj a svým napadáním nespravedlností hierarchie kapitalistického ekonomického systému se řadí mezi představitele tzv. kritické teorie.

Nejznámějším představitelem neomarxismu jakožto kritické teorie mezinárodních vztahů je Immanuel Wallerstein. V rámci svého výzkumu politické ekonomie vyvinul pojem kapitalistické světoekonomiky, celistvého systému, který nabývá globálních rozměrů. Tato kapitalistická světoekonomika je charakteristická střetem mezi vykořisťovatelským kapitálem a vykořisťovanou prací. Na základě teorie závislosti a tohoto konceptu vystavěl svou teorii světového systému. Wallerstein světosystém definuje takto: *„Moderní světosystém byl a je kapitalistickým systémem, tj. systémem,*

jehož fungování je založeno na nadřazenosti nekonečné akumulace kapitálu cestou postupné komodifikace všech věcí“ (Wallerstein, 2006: 18). Klade důraz na vliv sociálních a ekonomických sil, které udržují systém rozdělený na dominantní jádro a závislou periferii, přičemž obě tyto oblasti jsou pevně a vzájemně propojeny. Schopnost ovlivňovat podmínky mají jen státy jádra, a oblasti mimo dosah světového systému jsou periferiemi, jejichž materiální i lidské prostředky jsou jádrem vykořisťované. Wallerstein k této pojmové dichotomii posléze dodává termín semiperiferie, která je přechodem mezi vyšší úrovní (jádre) a nižší úrovní (periferií).

Žádný systém podle Wallersteina není statický a neměnný. Vlivem vnitřních rozporů se po určité době začne každý systém odchylovat od svého rovnovážného, běžného stavu do takové míry, že jeho proměna je nevyhnutelná. Takový bod Wallerstein nazývá bifurkace, neboli bod zlomu, ve kterém se systém přemění v jiné systémy nebo je jinými systémy zcela nahrazen. V takovém bodě se podle Wallersteina současný světový ekonomický systém nachází, a je potřeba této strukturální krize systému využít k většímu zohlednění názorů, potřeb a predispozic těch, kteří se nacházejí v semiperiferiích a periferiích. V současné době označujeme na půdě mezinárodních vztahů za periferie a semiperiferie především státy spadající do oblasti tzv. globálního Jihu, který lze charakterizovat jako oblast politicky a ekonomicky závislou na globálním Severu, přičemž ona závislost pramení z dlouholeté nadřazenosti Severu nad Jihem.

Prostor pro diskuzi o postavení marginalizovaných na okraji světového ekonomického systému se otevřel po konci studené války. Tématem diskuze bylo postavení zemí globálního Jihu v rámci světového ekonomického systému. Zrodila se myšlenka, že by klíčové mocnosti měly usilovněji pracovat na prosazení změn nastavení parametrů ekonomického systému. Výsledkem této myšlenky je vznik několika nových finančních institucí, reprezentující snahy globálního Jihu vymanit se z pozice periferie a semiperiferie. Tyto organizace

jsou institucionálním vyústěním snah oprostít se od politického a ekonomického vlivu světových finančních struktur, ve kterých mají rozhodující vliv zavedené západní mocnosti. Takové instituce chtějí vytvořit prostředí, v němž budou mít dominantní roli země Jihu, které budou sloužit výhradně jejich zájmům.

Ve své diplomové práci zkoumám vybrané finanční rozvojové instituce globálního Jihu perspektivou kritické teorie právě Immanuela Wallersteina. Cílem mé diplomové práce je analýza fungování vybraných rozvojových finančních institucí globálního Jihu, jejich institucionální struktury, programových cílů a aktivit, a to vše z hlediska Wallersteinovy kritické teorie. Mým cílem je zjistit, zda a v jaké podobě můžeme vysledovat určité analogie mezi principy kritické teorie tohoto autora a mezi principy reálně existujících institucí. Má výzkumná otázka tedy zní: *Nakolik se Wallersteinova kritická teorie světového ekonomického systému otiskla do projektů finančních rozvojových struktur globálního Jihu?* V této kritické teorii Wallerstein hovoří o strukturální krizi světového systému, ve které se objevují tendence prosazující proměnu ekonomického a politického uspořádání. Takové tendence se transformují do hmatatelných, institucionálních forem, které se snaží získat určitou politickou moc, aby dosáhly oné proměny uspořádání světového systému, jehož se budou svou existencí a činností snažit činit více rovnostářským. Předpokládám, že mnou vybrané finanční rozvojové instituce lze brát jako vyústění Wallersteinovy kritické teorie, respektive jako představitele anti-systémových hnutí zdůrazňující specifické zájmy a potřeby těch, kteří jsou systémem přehlíženi.

V první části diplomové práce se věnuji teorii Immanuela Wallersteina. Zaměřuji se na jeho teorii světového systému, na jeho kritiku dominantní pozice zemí Severu ve světovém ekonomickém systému a jejich vztahu k zemím Jihu. Teorie Immanuela Wallersteina mi poslouží jako teoretický rámec analýzy diplomové práce, z něhož vypracuji komparační kritéria, se kterými budu při analýze pracovat.

V následující části práce představuji předměty svého zkoumání, nejvýznamnější rozvojové banky, kterými jsou Asijská rozvojová banka, Africká rozvojová banka a Meziamerická rozvojová banka. V této části uvádím základní informace o okolnostech vzniku, o institucionální struktuře a členské základně jednotlivých rozvojových bank. Pro kompletní vhled do problematiky by bylo vhodné věnovat se všem finančním rozvojovým institucím globálního Jihu. V souladu s rozsahem diplomové práce se ale zabývám pouze těmito zmíněnými subjekty, které jsem si vybrala jakožto představitele nejstarších rozvojových finančních institucí svých regionů.

Tyto finanční instituce nevznikly iniciativou výlučně zemí globálního Jihu. Za zrodem institucí například stálo mezinárodní společenství (například Asijská rozvojová banka byla založena na doporučení Hospodářské komise pro Asii Organizace spojených národů). Z tohoto hlediska lze namítnout, že se nejedná o finanční instituce čistě jen zemí globálního Jihu, když jejich vzniku asistoval vnější aktér. Tento fakt si uvědomuji, avšak přítomnost vnějšího aktéra při vzniku všech tří mnou vybraných rozvojových institucí chápu jako určitou technickou, administrativní, či právní pomoc při zřizování nové instituce ze strany zavedených mezinárodních organizací majících jisté zkušenosti s fungováním mezinárodního tělesa, které touto cestou nově vznikajícím institucím předávaly. Navíc těmito vnějšími aktéry jsou regionální komise (v případě Asijské a Africké rozvojové banky se jedná o regionální komise Organizace spojených národů, v případě Meziamerické rozvojové banky jde o regionální hospodářskou a sociální komisi Organizace amerických států), jejichž činnost je orientována na potřeby a zájmy globálního Jihu. V mé analýze je však směrodatná samotná činnost a aktivity oněch rozvojových finančních institucí, které jsou rámovány obecným cílem zlepšit politickou a ekonomickou situaci, napomoci zapojit se do světového obchodu a rozvíjet trvale udržitelný růst. Vše s ohledem na zájmy a potřeby dosud přehlížených, tedy s orientací na zájmy a potřeby méně rozvinutých členských zemí společenství té které rozvojové banky.

Následující kapitola je již věnována samotné analýze vybraných finančních rozvojových institucí globálního Jihu. Analýza je strukturována do třech podkapitol. Každá podkapitola se věnuje jedné z vybraných rozvojových bank, kterou podrobuji k analýze v oblastech, které jsem vytyčila pro každé ze tří kritérií. Toto schéma jsem zvolila z toho důvodu, že zkoumané oblasti kritérií spolu v různé míře souvisí a chci zamezit případným nepřehlednostem a nejasnostem, ke kterým by mohlo dojít, pokud bych každé jednotlivé kritérium analyzovala napříč všemi třemi institucemi najednou. Na závěr této kapitoly pak uvádím stručný souhrn charakteristik, které vzešly z provedené analýzy jako společné pro všechny tři vybrané finanční rozvojové instituce.

Předposlední část práce věnuji evaluaci kritérií s ohledem na Wallersteinovu teorii. Tato evaluace vychází z analýzy jednotlivých rozvojových bank předešlé kapitoly. Každé jednotlivé kritérium vyhodnocuji v závislosti na tom, nakolik odpovídá Wallersteinově představě o podobě anti-univerzalistických hnutí, která reprezentují specifické zájmy specifického aktéra a která představují účinný nástroj vyrovnávání se s nespravedlnostmi současného světového ekonomického systému tak, jak o nich ve své teorii hovoří. Na základě této evaluace pak zodpovídám výzkumnou otázku.

V závěrečné kapitole shrnuji téma, cíl a odpověď na výzkumnou otázku mé diplomové práce. Součástí této kapitoly je uvedení zdrojů, z jakých jsem při zpracovávání textu čerpala, a zhodnocení průběhu vypracovávání práce, včetně jeho problematických oblastí. Uvádím zde i odůvodnění absence analýzy Rozvojové banky BRICS, kterou jsem původně uvedla jako čtvrtý předmět analýzy v projektu diplomové práce. Nakonec se zamýšlím nad oblastmi tématu mé diplomové práce, které by stály za dalším výzkumem.

2. OSOBNOST IMMANUELA WALLERSTEINA

Samotný Wallerstein je jedním z nejvíce inovativních sociálních vědců své generace. Měl velký vliv na vývoj sociálního myšlení po celém světě a jeho knihy se řadí po bok nejslavnějších děl sociálních vědců. Je jedním z nejznámějších představitelů kritického proudu teorií mezinárodních vztahů. Svým systémovým přístupem v uvažování nad mezinárodním prostředím nabízí originální vysvětlení vývoje moderního světa, vysvětlení dynamiky kapitalistické světové ekonomiky jakožto celistvého sociálního systému. Kombinací sociologického a historického uvažování se po celou druhou polovinu 20. století snažil najít co možná nejlepší způsob, jak interpretovat historii, společnost a ekonomiku v globální perspektivě.

Jak sám ve své knize *The Essential Wallerstein* z roku 2000 uvádí, že k uvažování o politické realitě ho přivedlo několik faktorů. Zaprvé to byla jeho rodina, která byla politicky poměrně aktivní, světové dění bylo vždy předmětem rodinných diskuzí. Za druhé to bylo tehdejší mezinárodní politické prostředí, neboť nastupoval na New-yorskou střední školu v období zuření druhé světové války. Už během svého středoškolského studia se začal zajímat o neevropský svět. V knize vzpomíná, jak se zájmem sledoval vývoj v Indii a četl texty bojovníků za indickou nezávislost Ghándhího a Nehrúa. A v neposlední řadě bylo faktorem i samotné vysokoškolské studium na Kolumbijské univerzitě, kde se začal zajímat o tzv. antisystémová hnutí, jejichž podstata je založena na tematizaci omezení ze strany systému, ze kterých nejsou schopna se sama vymanit (Wallerstein, 2000: 15).

Na vysoké škole se zúčastnil mezinárodního kongresu mládeže, kterého se zúčastnili i delegáti z Afriky, od nichž měl Wallerstein možnost seznámit se s něčím, co bylo později nazýváno hnutím za nezávislost nebo také národně-osvobozeneckým hnutím. Jeho pozornost se pak nadále zaměřovala čistě na africké politické dění. V roce 1955 dostal možnost studovat v Africe, kde později napsal svou dizertační práci sledující podobně jako jeho následující

texty a knihy africkou problematiku. Jak v knize píše, právě během studia v Africe a poznávání zemí a společností tohoto (v té době stále ještě kolonizovaného) kontinentu si uvědomil, že nejdůležitějším mezníkem 20. století nebude nic jiného než otázka překonání kontroly Západu nad zbytkem světa. Wallerstein dodává, že studium afrického prostředí mu otevřelo oči ožehavým politickým otázkám současného světa a otázce, jak analyzovat moderní světový systém (Wallerstein, 2000: 16-17).

V úvodu své knihy *The Essential Wallerstein* autor popisuje cestu, po které došel ke své perspektivě nahlížení na svět, k perspektivě, kterou v 70. letech nazval *world-systems analysis* neboli systémová analýza¹. K této perspektivě došel skrze téměř dvacetiletý vývoj svých interpretací, který byl ovlivněn dvěma zásadními rozhodnutími. Zaprvé šlo o výběr předmětu analýzy. Jako jediný možný předmět analýzy sociálních vědců se Wallersteinovi zdá světový systém, jakožto sociální systém, který všichni společně sdílíme a na jehož historickém vývoji se podílíme (Wallerstein, 2000: 17). Tato systémová perspektiva předpokládá, že lidé nemohou přežít jen pouhým vlastním přičiněním, musí se spoléhat na dělbu práce, vytvářející strukturu na sobě závislých lidí, kteří uspokojují své základní potřeby (Little, 2001: 92). Zadruhé šlo o přijetí předpokladu, že všechny analýzy sociálních věd musí být historické a systémové zároveň, chtějí-li se skutečně zabývat popisem a vysvětlením reálného světa (Wallerstein, 2000: 17).

K přijetí těchto předpokladů Wallerstein došel prostřednictvím seznámení se s metodologií francouzské školy *Annales*, která stavěla vědecké poznání určitého předmětu skrze kombinaci metod a přístupů několika vědních disciplín. Historikové školy *Annales* zkoumali lidské dějiny nejen prostřednictvím tradičních historických metod, ale i za pomoci přístupů ostatních vědních disciplín, jako je sociologie nebo psychologie, s cílem maximálně

---

¹ Doslovný překlad zní „analýza světo-systémů“, avšak označení „systémová analýza“ nebo „analýza světového systému“ je českému jazyku bližší.

postihnout všechny aspekty, které měly na vývoj daného předmětu zkoumání vliv. Jedním z představitelů této školy byl Fernand Braudel kladoucí důraz na to, aby se lidské dějiny zkoumaly v rámci dlouhodobějšího horizontu (termín *longue durée*), neboť se domníval, že současnost může být formována na základě událostí, které se odehrály před desítkami, ale i stovkami let v minulosti. Braudel ve své knize *Dynamika kapitalismu* uvádí: „*Dějiny míním chronologickou posloupcí forem a zkušeností. Světem v 15.-18. století míním postupně se rýsující celek, který pozvolna ovlivňuje veškerý lidský život, všechny společnosti, ekonomiky a civilizace na světě*“ (Braudel, 1999: 47). Navíc trval na větším propojení historie s geografíí, která je podle něj také jedním z determinujících faktorů, čímž se zasadil o vznik tzv. geohistorického přístupu² (Harsgor, 1978: 4). Jak sám Wallerstein přiznává, právě Braudelovo kladení důrazu na důležitost sociální konstrukce času a prostoru mělo na myšlení jeho samotného výrazný vliv (Wallerstein, 2000: 22).

Braudel ale nebyl jediným zdrojem inspirace pro Wallersteinovu teorii. V tomto bodě je vhodné uvést i další faktory, které měly vliv na formování jeho teorie. Immanuel Wallerstein se zajímal o kritické přístupy, nabízející v různých oblastech odlišné pohledy na realitu, zavedené teorie a dokola omílané teze. Jejich podstatou je kritika politických teorií, které podle nich slouží určitým hodnotám a určitým politickým cílům, čímž udržují stávající společenské uspořádání a brání tvorbě spravedlivější společnosti. Kritické teorie se snaží napadáním premis politických teorií povzbudit ke změně uspořádání mezinárodních vztahů a podpořit emancipovanost společnosti. Ta změnu takového uspořádání provede díky změně vlastních představ o jeho podobě. Kritické teorie se na půdě teorií mezinárodních vztahů pojí především s učením filozofů tzv. Frankfurtské školy, do níž řadíme Immanuela Kanta, George Wilhelma Friedricha Hegela, ale především

---

² Kompletní Braudelův přístup je dostupný v trojdílné monografii *La Méditerranée et le monde méditerranéen à l'époque de Philippe II.*, v překladu *Středozevní moře a Středozevní svět v době*

Karla Marxe, který měl z těchto tří filozofů na Wallersteina vliv největší (Drulák, 2003: 110-111). Wallerstein se nechal inspirovat mimo jiné Marxovým pohledem na světový hospodářský rozvoj prostřednictvím vývoje vztahu mezi kapitálem a prací (Sorinel, 2010: 220). Mnohem více však Wallersteina spojujeme s neomarxismem, směrem, který se vyvíjel prakticky souběžně s Wallersteinovou teorií. Neomarxisté navazují na určité myšlenky Karla Marxe a dále je rozvíjí. Sdílejí myšlenku, že mezinárodní politika je součástí nadnárodní dynamiky globální akumulace kapitálu a utváření tříd. Jak Wallerstein, tak neomarxisté redefinují vztah politiky a ekonomie, kdy ekonomické vztahy jsou základním elementem mezinárodního systému, a určují jeho podobu (Waisová, 2009: 131-132).

Jisté analogie můžeme nalézt mezi Wallersteinovou teorií a učením argentinského ekonoma Raula Prebische, který je pravděpodobně nejvlivnějším myslitelem v ekonomické a sociologické oblasti pocházejícím z Latinské Ameriky. Raul Prebisch byl politický ekonom, který po svých studiích působil jako ekonomický poradce argentinské vlády, kde měl možnost nahlédnout reálné praxi hospodářské a finanční politiky (Love, 1980: 47). Během vykonávání své funkce asistoval ekonomickému vývoji Argentiny, závislé na obchodních vztazích s Velkou Británií. Tyto vztahy měly své důsledky na argentinskou ekonomiku, což zanechalo na Prebische hluboký dojem, a ze zkušeností a poznatků své politické kariéry čerpal o několik let později, kdy jako politický teoretik rozvinul koncept závislosti jedné ekonomiky na druhé (Love, 1980: 49). Po druhé světové válce došlo k výměně hlavního obchodního partnera Argentiny. Velkou Británií vystřídaly Spojené státy americké, a ani v tomto obchodním vztahu se Prebischovi nezdály podmínky vzájemného obchodu rovnocenné, a tak ve svých textech a na veřejných diskuzích fenomén nerovnosti začal rozvíjet. Varoval, že mezinárodní obchodní systém čelí nebezpečné nerovnováze, kterou vysvětloval skrze terminologii centra

a periferie, kterou poprvé použil v roce 1946. Za periferii označil Latinskou Ameriku, a namísto Velké Británie nově označil za centrum Spojené státy americké³, přičemž Spojené státy udávají rytmus pro celý ekonomický mezinárodní systém (jako podporu tomuto tvrzení uvedl příklad s kurzem dolaru, jehož proměnami Spojené státy americké ovlivňují měny ostatních států). Podle Prebische národy periferie nedisponují takovými ekonomickými nástroji, kterými disponují země centra, což vyvolává onu nerovnováhu (Love, 1980: 54).

Strukturální mezeře mezi centrem a periferií se věnoval ve svém díle *Ekonomický rozvoj Latinské Ameriky a jeho základní problémy* (*The Economic Development of Latin America and its Principal Problems*), později nazývaném jako „*Havana Manifesto*“. V něm Prebisch odráží hierarchické a asymetrické vztahy na půdě mezinárodní ekonomie. Prebisch zde zdůrazňuje, že země Latinské Ameriky (a nejen ony) mají rozvíjet efektivní obranné politiky, které budou schopny složitosti vztahů mezinárodního ekonomického prostředí čelit a budou vytvářet tlak k řešení důsledků působení asymetrických sil systému (Dusman, 2011: 10-11).

Prebisch uvažoval v regionální perspektivě a kladl důraz na integraci nejen obchodní, ale i politickou a sociální. V souladu s touto svou filozofií se ujal vedoucí funkce v organizaci CEPAL (*Comisión Económica para América Latina y el Caribe*, anglicky *Economic Commission for Latin America and the Caribbean – ECLAC*), regionální hospodářská komise pro Latinskou Ameriku a Karibik, která se stala nedílnou součástí poradní sítě komisí Organizace spojených národů. Pro Prebische představovala organizace CEPAL základní prostředek rozvoje, neboť zajišťovala technickou a administrativní podporu a fungovala jako vzdělávací těleso vytvářející v regionu dosud chybějící tzv. vědomostní infrastrukturu (*knowledge infrastructure*), vytvářející data, statistiky,

---

Francouzská revoluce v dějepisectví: škola Annales (1929-1989) v překladu Pavla Kováře.

³ Centrum označoval přízviskem cyklické, neboť podle něj se mocnosti centra cyklicky střídají ve své dominanci, tak jako to bylo v případě Argentiny, kdy zprvu hrála hlavní roli Velká Británie,

a nejrůznější studie. CEPAL vytvořila v regionu strukturu „regionální vlády“, kooperace a managementu rozvoje regionu (Dusman, 2011: 11-12). Za praktické vyústění Prebischova podporování integrace zemí periferie lze považovat i skupinu G77, k jejímuž zformování sám přispěl. Skupina G77 vznikla jako platforma jakési kolektivní identity, která měla zajistit rozvojovým zemím lepší vyjednávací pozici na globální úrovni představovanou například Konferencí OSN o obchodu a rozvoji (*UN Conference on Trade and Development – UNCTAD*), na které Prebisch představitele G77 pravidelně zval, což byl krok k optimističtějšímu výhledu na více rovnostářský mezinárodní systém (Dusman, 2011: 15-16). Souvislost Prebische a Wallersteina bude o to více viditelná v kapitole věnované Wallersteinově teorii světového systému, v níž rozvíjí Prebischův koncept centrum-periferie o kategorií semiperiferií.

S koncepty centra a periferie pracuje i teorie závislosti, která je nepochybně dalším intelektuálním vlivem Wallersteinova uvažování. Byť Raul Prebisch začal hovořit o konceptu závislosti jakožto jevu v mezinárodně obchodním prostředí, rozhodně ho nelze označit za jediného autora teorie závislosti, neboť koncept závislosti působí napříč několika myšlenkovými proudy a je teoretizován více představiteli. Důležitější je ale zmínit základní premisy teorie závislosti, které se promítly do Wallersteinova myšlení, jak bude možné vidět v kapitole věnované jeho teorii světového systému.

Základem teorie závislosti jsou čtyři pilíře. Zaprvé se jedná o kritiku dualismu – neboli předpokladu, že hlavní bariéry rozvoje se nacházejí v socio-kulturních kvalitách tradičních zpátečnických odvětví málo rozvinutých zemí, které údajně postrádají charakteristiky moderních, západních, kapitalistických ekonomik. Dualistický pohled vysvětluje dějiny skrze vývojovou linii začínající v bodě tradičních a málo rozvinutých společností a pokračující k bodům následujícím, které jsou představovány moderními rozvinutými společnostmi. Zadruhé se jedná

---

kteřá byla po úpadku její dominance vystřídána „silnějšími“ Spojenými státy americkými. I zde lze nalézt paralely s Wallersteinovým konceptem Kondratěvových cyklů, viz níže.

o již zmíněnou teorii centra a periferie, kdy je centrum složeno z bohatých a vyspělých zemí a periferie je složena ze zemí chudších a méně rozvinutých. Zatřetí se jedná o koncept nerovné obchodní výměny, o kterém hovořil i již zmíněný Raul Prebisch v souvislosti s obchodními vztahy Argentiny a o kterém později hovořil i Immanuel Wallerstein. Podstatou je teze, že zaostalost je spojena s nevýhodami zemí periferních oblastí na světovém trhu a díky nerovným obchodním podmínkám neodpovídají práce a kapitál na periferiích náležité hodnotě. A začtvrté se jedná o koncept závislé buržoazie, proklamovaný nejvíce mysliteli marxistického proudu teorie závislosti, kteří ji vysvětlují mnohem více skrze koncept společenských tříd. Podle takovýchto myslitelů je buržoazie v periferiích zcela závislá na vnějších silách a nemůže hrát progresivní, anti-imperialistickou roli, jakou ji přikládá například Marx (Angotti, 1981: 126).

A v neposlední řadě byl Wallersteinovi inspirací Frantz Fanon jako představitel intelektuálního černošského hnutí 60. let. Fanon se zabýval významem rasy v kontextu koloniálního útlaku. Rasu v tomto prostředí chápal jako předmět sociální, ekonomické a politické nerovnosti. Ve svých dílech popisoval, jak je tato nerovnost hluboce zakořeněna v západní kultuře, jaký devastující efekt má rasismus na vlastní identitu osob černé barvy pleti (Hansen, 2011: 175). Pro Wallersteina byl Fanon reprezentantem těch, kteří byli moderním světovým systémem zbaveni práv a bojovali za intelektuální uznání svého hlasu, své vize (Wallerstein, 2000: 22).

Všechny tyto zmíněné osobnosti a koncepty měly vliv na formování Wallersteinovy teorie. Ať už jde o vlivy, na něž sám Wallerstein poukazuje (Braudel, Marx, Fanon), nebo o vlivy, které lze domněle na základě paralel odvodit (koncept centra a periferie, teorie závislosti). Tento výčet samozřejmě není kompletní. Rozbor všech vlivů na Wallersteinovu teorii by vydal na samostatnou diplomovou práci. Pro zpracování tématu této diplomové práce však zmíněný výčet postačí pro zarámování Wallersteinovy analýzy světového

systemu a pro pochopení souvislostí, za kterých jeho teorie světového systému vznikala.

2.1. Analýza světového systému Immanuela Wallersteina

Hned na začátku je nutno zdůraznit, že analýza světového systému Immanuela Wallersteina není teorií o sociálním světě, nebo o některé z jeho částí. Je to především určitý protest proti způsobům sociálního vědeckého bádání, které bylo nadefinováno na jeho začátku zhruba v polovině 19. století. Analýza světového systému zpochybňuje tento převládající model vědeckého uvažování na základě několika premis (Wallerstein, 2000: 129).

Analýza světového systému jednoznačně odmítá vydělování hranic mezi jednotlivými vědními disciplínami, které je typické pro převládající model vědeckého uvažování. V praxi se vědní disciplíny překrývají a paradoxně jsou rozdíly daleko větší uvnitř jednotlivých disciplín, nežli mezi disciplínami navzájem. Wallerstein výše zmíněnou rétorikou školy *Annales* upozorňuje, že vědní disciplíny jako jsou antropologie, ekonomie, sociologie nebo politické vědy sdílejí kus svého historického vývoje, nelze je chápat jako zcela autonomní arény společenské sféry. Proto je jeho analýza světového systému založena na propojení ekonomických, politických a sociálních faktorů (Wallerstein, 2000: 134).

Předmětem Wallersteinovy analýzy je „systém“ („*system*“). Nepracuje s pojmem „společnost“ („*society*“), neboť to podle něj vede ke svazujícím konotacím s pojmem stát, které jsou pro dosažení univerzálnosti analýzy nežádoucí. Záměnou těchto dvou pojmů se podle svých slov snaží Wallerstein vyhnout jakýmkoliv konkrétním vymezením typu „kde a kdy“, a snaží se podtrhnout jednotu historické sociální vědy, ve kterou věří. Používáním termínu „historický systém“ („*historical system*“) tak dává najevo dvě základní, již zmíněné, charakteristiky jeho analýzy – systémovost a historičnost (Wallerstein, 2000: 139).

Výběr předmětu jeho analýzy odůvodnil skrze vlastní hypotézu o podobách historických systémů a o historii jejich vzájemného soužití. V této hypotéze figurují tři druhy historického systému – mini-systémy („*mini-systems*“), světová impéria/říše („*world-empires*“) a světové ekonomiky („*world-economies*“), přičemž hranice mezi těmito druhy Wallerstein stanovil na základě dělby práce mezi lidmi v konkrétním typu historického systému (Wallerstein, 2000: 139). Mini-systémy („*mini-systems*“) jsou poměrně malé a vysoce homogenní systémy, jejichž základní logikou je vzájemná výměna zboží a služeb mezi příslušníky systému, což z něho dělá relativně samostatnou ekonomickou jednotku⁴. Druhým typem historického systému jsou světová impéria („*world-empires*“), která jsou co se týče struktury mnohem rozsáhlejší, nežli tomu je u mini-systémů. Ekonomická sféra světových impérií je založena na přerozdělování zboží a služeb z periferií impéria do jeho centra. Politický systém světového impéria je centralizovaný a hlavní roli v něm hraje byrokracie. Třetím typem historického systému, který Wallerstein uvádí, jsou světové ekonomiky („*world-economies*“) skládající se z většího počtu mocenských center (národních států) a u kterých společný politický rámec absentuje. Distribuce zdrojů (zboží a služeb) mezi příslušníky tohoto systému probíhá prostřednictvím trhu a jeho mechanismů, mocenská centra systému do ní nijak významněji nezasahují (Krutílek, 2005: 88).

V historii tyto tři typy historického systému vzájemně koexistovaly. Světové systémy spolu udržovaly určité kontakty, Wallerstein ale dodává, že vzájemná komunikace systémů byla velmi omezená a ve výsledku nijak významněji fungování systémů neovlivňovala. Dominantní roli zde hrála světová impéria, neboť mini-systémy byly na dominanci už ze své podstaty příliš malé (slabé) a světové ekonomiky díky kladení důrazu na individualismus touto aspirací příliš neoplývaly a jejich osudem

⁴ Elwell, Frank W. (2005). *Wallerstein's World-Systems Theory* (<http://www.faculty.rsu.edu/~felwell/Theorists/Essays/Wallerstein1.htm>, 16. 1. 2016).

bývala transformace do podoby světového impéria, či úplný rozpad (Little, 2001: 93-94).

Klíčovým rokem pro Wallersteina je ale období kolem roku 1500, kdy jedna světová ekonomika unikla svému nepříznivému osudu a vyvíjela se do plné, finální podoby, kterou je pro Wallersteina kapitalismus. V tomto období se úsilí o maximalizaci zisku stalo trvalým rysem obchodních vztahů ve světovém systému (Little, 2001: 94). Kapitalistická logika světové ekonomiky pak následně ovládla celou planetu, pohltila stávající mini-systémy a světová impéria, až na konci 19. století existoval pouze jeden historický světový systém, jedna světová ekonomika, a sice ta evropská s kapitalistickým systémem. V takovém moderním světovém systému se nacházíme podle Immanuela Wallersteina i dnes (Wallerstein, 2000: 140).

Ve vývoji kapitalistické světové ekonomiky hrály podle Wallersteina klíčovou roli dvě historické události, díky kterým se kapitalistům podařilo prosadit se v klíčových státech. Na politické úrovni se jedná o Velkou francouzskou revoluci, kdy členové francouzské buržoazie svrhli feudální aristokracii a její zastaralé a neoblíbené principy, čímž byl vývoj země nasměrován k transformaci země směrem ke kapitalismu. Průmyslová revoluce pak představuje pomyslné plody této transformace, když kapitalisté dosáhli jisté moci ve státě, čímž jen podpořili triumfální vítězství kapitalismu jako takového (Wallerstein, 2000: 144). Autoři Daniel Chirot a Thomas Hall, zkoumající teorii světového systému obecně, dodávají ještě objasnění úspěchu kapitalismu italského historika a ekonoma Carla Maria Cipolly. Ve své knize věnované brzké evropské expanzi let 1400 až 1700 tvrdí, že kapitalismus vděčí svému úspěchu jednak novým dopravním technologiím, které umožnily obchodovat i se vzdálenými trhy, a jednak rozvoji vojenské techniky, díky které se Západu podařilo prosadit svou moc a vytvořit si tak příznivé obchodní podmínky (Chirot – Hall, 1982: 85).

Podle analýzy světového systému je tato kapitalistická světová ekonomika neboli moderní světový systém⁵ konkrétním historickým systémem. Wallerstein přiznává, že se nejedná o jeden jediný konkrétní typ historického systému, avšak tento kapitalistický jako jediný dosáhl globálního formátu, formátu „moderního světového systému“ (Krutílek, 2005: 88). Druhým konkrétním historickým systémem je pro Wallersteina socialistický systém, který je podobně jako kapitalismus schopen udržet vysokou produktivitu systému, o jehož podobě je politicky i ekonomicky rozhodováno. Socialismus chápe jako alternativu kapitalistického světového systému, která sice na světě reálně existuje a funguje, avšak nikdy nedosáhla globálních rozměrů (Wallerstein, 2011: 348).

Chceme-li zjistit, jak tento konkrétní historický systém funguje, musíme se zabývat jeho historickým vývojem, vyhodnocovat zlomové okamžiky a události, ke kterým v rámci onoho vývoje došlo. Podle Wallersteina je rozlišování do kategorií historicky utvářené (záměrně se vyhýbám slovu konstruované). Je na čase podrobit tuto tradiční kategorizaci v rámci uvažování o systému diskuzi. To je předmětem analýzy světového systému. Lidská společnost je progresivní, vyvíjí se a spolu s ní se vyvíjí i její způsoby uvažování, paradigmata a řád. Analýza světového systému tyto proměny reflektuje a snaží se o nich diskutovat s cílem maximálně podpořit pokrok a rozvoj světové společnosti (Wallerstein, 2000: 146). Analýza světového systému je Wallersteinův způsob, jak se vyrovnat s nejistotami, které s sebou přináší proměny světa. Tím způsobem je maximální otevřenost reálnému světu ve vědeckém zkoumání, maximální otevřenost historickému systému (Wallerstein, 2000: 148).

---

⁵ V teorii Immanuela Wallersteina dochází ke splyvání pojmů. Podle Wallersteina se nacházíme v moderním světovém systému, což je odkazem na současnou moderní společnost. Moderní světový systém je synonymem pro kapitalistickou světovou ekonomiku, která bývá kvůli odkazu na oblast vzniku označována i jako evropská světová ekonomika. Všechna tato sousloví lze v rámci teorie Immanuela Wallersteina při debatě o kapitalistické světoekonomice používat.

2.2. Teorie světového systému

Zásadní proměny světa, moderního světového systému nastaly po druhé světové válce a zejména v období dekolonizace. Wallerstein hovoří jednak o hegemonickém postavení Spojených států amerických, které se pro něj staly nezpochybnitelně nejvlivnějším aktérem poválečného mezinárodního systému. Druhou proměnou pro něj bylo přesunutí centra politických turbulencí a geopolitického soupeření do zemí, které dnes nazýváme tzv. Třetím světem. A zatřetí hovoří o kombinaci ekonomické expanze světoekonomiky a zvyšujících se demokratizačních tendencí, které vedly (mimo jiné) i k rozšíření světového univerzitního modelu (rozšíření univerzit a jejich fakult). Působení těchto tří faktorů podle Wallersteina způsobilo menší chaos na poli zavedených vědomostních struktur, které nebyly schopné zcela vysvětlit nové jevy poválečného mezinárodního systému. Třetí svět, periferie, se najednou ocitly v centru dění, avšak chyběl nějaký ucelený rámec vědeckého zkoumání, který by toto ohnisko vývoje druhé poloviny 20. století nějak interpretoval. Platilo nepsané pravidlo, kdy se vědy jako historie, ekonomie, sociologie nebo politologie zabývaly především Západem, a antropologie a orientalistika se zabývaly „zbytkem“. V tomto turbulentním období ale toto rozdělení nestačilo, a tak se právě politologové, ekonomové, a sociologové ujali studia těchto oblastí v intencích rozvíjejícího se rozvoje a teorie modernizace (Wallerstein, 2006b: 9-10).

Teorie modernizace má mnoho podob, avšak jejím základním předpokladem, který je společný pro všechny podoby je, že vývoj společnosti probíhá v linii, skládající se z několika vývojových stádií, jako jsou například industrializace, urbanizace, vzdělávání, komunikace, mobilizace, či politické začleňování. Tato stádia dohromady tvoří soubor progresivních sociálních změn, které vedou ke kulminačnímu bodu vývoje, k moderní rozvinuté společnosti (Przeworski – Limongi, 1997: 157-158).

Za průkopníky teorie modernizace jsou považováni američtí sociologové Marion J. Levy a Talcott Parsons, byť v prvopočátku své teorie nenazývali teoriemi modernizace. Zaměřovali se obecně na sociální změny v systému a na jeho struktury. Snažili se přijít na vzorce takových sociálních změn vedoucí k přechodu kterékoliv společnosti ze stádia tradiční do stádia modernity. Levyho dílo *Struktura společnosti (The Structure of Society)* a Parsonsovo dílo *Sociální systém (The Social System)* položily základy pro teorii první vlny modernizace. Byla vystavěna na dichotomii moderních a tradičních společností, kdy se každá skupina vyznačovala svými specifiky, často antagonistickými oproti skupině druhé (Keller, 2007: 19-20). Významným představitelem první vlny modernizace je i Američan Walt W. Rostow, který ve své knize *Stádia ekonomického růstu (The Stages of Economic Growth)* detailně rozpracoval vývojové stupně společnosti, jejichž společným charakteristickým rysem je kompletní přeměna životního stylu, hodnot a způsobu uvažování dané společnosti (Keller, 2007: 24).

Druhá vlna teorií modernizace přichází zhruba v 70. letech, kdy se systém potýkal s krizí⁶. V této době se začalo více hovořit o dopadech ekonomického růstu, který vytváří čím dál více negativních vedlejších efektů, což se stalo tématem nově vznikajících sociálních spolků, jako jsou například environmentální či feministická hnutí. S krizí systému se začalo pochybovat o možnosti pozvednutí prosperity rozvojových zemí podle strategie moderních společností, které se samy v tomto období potýkaly s problémy. Teoretici druhé vlny stály před výzvou se s těmito pochybami a útoky na základní premisy jejich teorie vypořádat (Keller, 2007: 36-37). Představitelem druhé vlny, který se této výzvy chopil, je například německý sociolog Wolfgang Zapf. Připustil oprávněnost některých kritik a přiznal, že některé rozvojové projekty nedopadly podle očekávání. Jeho dílo *Modernizace, sociální péče a transformace (Modernisierung, Wohlfahrtsentwicklung und Transformation)* lze brát

---

⁶ 70. léta jsou obdobím tzv. ropných šoků, celkové ekonomické stagnace, či zvyšováním nezaměstnanosti.

jako určitou revizi teorie modernizace, kterou i přes kritiku stále chápal jako schéma, jímž lze vysvětlovat současný i budoucí vývoj světa (He, 2012: 224). Jan Keller v knize *Teorie modernizace* označuje Zapfa za teoretika hledajícího „*nástroj, který by umožnil modernizovat samotné modernizační teorie*“ (Keller, 2007: 39).

Od počátku byly modernizační teorie typické důrazem na určité poslání moderních společností, které mají, dá se říct, až povinnost pomoci společnostem tradičním dosáhnout stejného nebo alespoň podobného pokroku a prosperity (Keller, 2007: 21). Teorie modernizace předpokládají, že společnosti dříve či později projdou všemi vývojovými stupni, a připouštějí, že lze přechod mezi jednotlivými stádii úmyslně a řízeně zrychlit⁷. Co již teorie modernizace nepřipouští (a co je také předmětem její kritiky) je, že zásahy do vývoje a mezinárodní kontext modernizace by mohly být samy o sobě překážkami onomu touženému vývoji/rozvoji. Tuto evoluční vizi sociálního, politického a ekonomického rozvoje teorie modernizace Wallerstein odmítá a dodává, že právě zásahy do vývoje tradičních společností ze strany západních mocností v průběhu kolonizace způsobily nerozvinutost oblastí, které dnes nazýváme Třetím světem. Tyto oblasti uvízly ve stádiu, ve kterém se Západ nacházel v období feudálního systému, a jsou řazeny do oblastí periferií, ze kterých i po dekolonizačním procesu západní mocnosti čerpají výhody v podobě aktivit nadnárodních struktur a korporací. Tímto systematickým podporováním podle Wallersteina vznikl Třetí svět, periferie světového systému (Chiot – Hall, 1982: 83). Přenesením tohoto konfliktu na vědeckou půdu vznikla ona již několikrát zmiňovaná teorie světového systému Immanuela Wallersteina.

Teorie světového systému předpokládá rozdělení světa do několika vzájemně se ovlivňujících a na sobě závislých oblastí, které ve své teorii načrtnul výše zmíněný Raul Prebisch. Toto rozdělení je výsledkem nerovných podmínek

---

⁷ Například prostřednictvím poskytnutí zahraniční pomoci, společenské motivace nebo prostřednictvím právních a ekonomických reforem.

mezinárodního obchodu kapitalistického systému, kdy nerovná výměna mezi jádrovou oblastí a oblastí periferie významně „nahrává do karet“ členům jádra, které se stává ekonomicky silnější na úkor periferních oblastí (Wallerstein, 2006b: 12).

První z oblastí je *jádro* („*core*“), které nejvíce těží z kapitalistické světoekonomiky. Centrum produkuje cenné zboží a služby a vytváří monopoly, které s tímto hodnotným zbožím dominují na trhu a pokrývají v podstatě všechnu poptávku. Pro výrobu cenného zboží čerpají ze zdrojů a služeb *periferií* („*periphery*“), druhého typu oblastí, odkud nakupují primární, základní produkty (suroviny, materiál, apod.), z nichž následně hodnotné zboží (služby) vyrábějí. Vzniklá nadhodnota produktu však zůstává v centrální oblasti. Jádro s ní dále operuje. Periferie v tomto obchodním vztahu pracuje pouze s hodnotou, kterou obdrží za své primární produkty. Z nadhodnoty periferie nijak nečerpají. Vzniklý kapitál je alokován pouze v centrální oblasti. Ta ho využívá například k modernizaci výroby, k jejímu zefektivňování, či jen k užitku a naplňování utilitárních potřeb členů jádra. Toto periferiím umožněno není, nemají ke kapitálu z nadhodnoty přístup, nadhodnota produktů jim není zpětně nějakým způsobem redistribuována, a tak výroba „stárne“, je neefektivní a konkurenceschopnost výrobků periferií oproti produktům centra klesá. Tomuto toku nadhodnoty od výrobců periferních produktů k výrobcům jádrových produktů je nazýváno tzv. nerovnou výměnou, dalším konceptem, se kterým Immanuel Wallerstein ve své teorii pracuje. Tento termín vystihuje situaci, kdy se hromadí kapitál z politicky (ekonomicky) slabších regionů do politicky (ekonomicky) silnějších regionů (Wallerstein, 2006b: 28).

Podle Wallersteina je přístup k technologiím klíčový. Máme-li k nim dostatečný přístup, jsme schopni produkovat výrobky, které svou kvalitou „ničí“ konkurenci. To ústí v hromadění zisku, který je možno opět investovat do technologií. Investice však zůstávají v čím dále více industrializujícím se jádru. To posiluje své pozice na úkor periferií, které podobné možnosti

investic do industrializace nemají, neboť nahromaděný zisk (kapitálové přebytky) zůstává v jádrových oblastech. Vzájemný vztah jádra a periferie je hierarchický, kdy přístup k technologiím vytváří mocné a bohaté společnosti jádra, slabé a chudé společnosti periferie (Sorinel, 2010: 223).

Vztah „jádro – periferie“ je relačním konceptem, obě složky jsou na sobě závislé a vzájemně se ovlivňují, což má i své geografické důsledky. Jádrové procesy mají tendenci shlukovat se v okruhu několika málo států, které bývají označovány jako tzv. země Západu. V historii se jednalo především o země severovýchodní Evropy, kde se vyskytoval pás hanzovních obchodních měst (Chirot – Hall, 1982: 85). Dnes je jádro tvořeno předními kapitalistickými zeměmi západní Evropy, Severní Ameriky, nebo třeba Japonska (Holubec, 2009: 93). Periferní procesy jsou naopak rozptýlené ve větším počtu států, odkud jsou centrem čerpány zdroje. Jako příklad takové periferie uvádí Wallerstein oblast Latinské Ameriky za dob evropské koloniální expanze, kdy Španělé a Portugalci doslova plundrovali její nerostné bohatství (Wallerstein, 2006b: 28). Dnes mezi státy periferií spadají převážně země rovníkové Afriky, chudé a nepříliš vlivné země Latinské Ameriky a Asie (Holubec, 2009: 94).

Na okrajových oblastech centra a periferie pak podle Wallersteina figurují státy, které jsou typické vlastnostmi jádra a periferie zároveň a nabývají nezvykle silného politického vlivu. Těmto oblastem ve své teorii světového systému Wallerstein říká *semiperiferie* („*semi-peripheries*“) (Wallerstein, 2006b: 28).

Oblasti semiperiferie stojí na pomezí ekonomické moci jádra a periferie, absorbují jejich vzájemné tenze. Podle Wallersteina by kapitalistický světový systém bez těchto semiperiferních oblastí nemohl fungovat (Chirot – Hall, 1982: 85). Wallerstein totiž pracuje s konceptem tzv. Kondratěvových cyklů, kterými vysvětluje ekonomické změny, k nimž pravidelně dochází v periodách od čtyřiceti do šedesáti let, čímž udávají

dynamiku kapitalistické světové ekonomiky (Drulák, 2003: 116). V rámci těchto cyklů dochází opakovaně k růstu a stagnaci ekonomické situace. V určitém bodě cyklu začne být výroba méně výnosná, výrobků na trhu je mnoho, klesá poptávka a s ní se v rámci omezení výroby zvyšuje nezaměstnanost. V takové situaci bývá řešením zvýšení mezd tak, aby měli lidé (lidově řečeno) co utrácet, čímž podpoří poptávku po výrobcích a podpoří chod ekonomiky. Negativním jevem zvýšení mezd je ale snížení zisků pro majitele výrobních prostředků, kteří reagují tím, že najdou vhodnější prostředí, kde bude výroba jejich zboží (služeb) levnější. Přesunou výrobu někam, kde jsou lidé ochotni pracovat za mnohem menší mzdy, než lidé v jádrové oblasti, aby své zisky opět zvýšil (Wallerstein, 2006b: 31). Wallerstein jako příklad uvádí výrobu textilií. Zhruba v období kolem roku 1800 byla výroba textilu záležitostí výhradně evropských společností, které se na výrobu látek a jejich zpracování specializovaly. Kolem roku 2000 se s cílem snížení nákladů práce s textiliemi přesouvá do okrajových oblastí, zejména Asie v tomto oboru získala dominantní postavení. Náklady na výrobu a zpracování textilií jsou zde mnohem menší, nežli v původní jádrové oblasti. Jádrové výrobní procesy se přesouvají do oblastí, kde se stávají mnohem výhodnější (Wallerstein, 2006b: 28).

Z pravidla těmito oblastmi, kam jsou výrobní procesy jádra přesouvány, jsou právě semiperiferie. Tyto oblasti jsou typické menšími náklady na výrobu, než jakými disponuje centrum (zde vidím shodný znak s periferií) a které mají ekonomické prostředí bližší prostředí centru, tudíž jsou vhodnou cílovou destinací pro jejich investice (zde vidím shodný znak s centrem). Tato vhodnost semiperiferií pro přesun výrobních procesů jádra v době krize je pro Wallersteina důležitá. Bez jejich existence by výrobní procesy pravděpodobně čekal jiný scénář a kapitalistický systém by byl nefunkční.

Kombinace vlastností centra i periferie tvoří výhody a nevýhody zároveň. Výhodou pomezího postavení semiperiferie je snadnější přístup k technologiím (než jaké mají periferie), díky přesouvání jádrových výrobních procesů

na jejich území. Semiperiferie tím získávají určité know-how, mají přístup k tzv. *advanced products* neboli k vyspělým moderním výrobkům a technologiím, díky kterým mají možnost inovovat a vyrábět vlastní produkty, které jsou přinejmenším z poloviny tak kvalitní, jako produkty jádra⁸. Tyto produkty pak mají snazší cestu na trhy periferií, jednak kvůli bližšímu vztahu a určitým vzájemným podobnostem semiperiferie k periferiím (než jaké má centrum), jednak díky nižší ceně, která je dána tím, že daný výrobek byl vyroben v levnějším produkčním prostředí semiperiferie (Wallerstein, 2006b: 30).

Nevýhodou semiperiferiálních oblastí je tlak, jemuž jsou neustále tyto oblasti podrobovány. Hlavním zájmem semiperiferií je vytvářet co nejvíce konkurenceschopné a obchodně úspěšné prostředí tak, aby nesklouzly do pozice periferií a zároveň aby se co možná nejvíce přibližovaly stavu jádra. To pak ústí ve vytvoření agresivních a velmi protekcionistických politik snažících se chránit své výrobní procesy před vnějším světem, především před vlivy výrobních procesů jiného příslušníka semiperiferie, který se v tomto kontextu stává jeho soupeřem o zájem jádra (Wallerstein, 2006b: 29).

Wallerstein ve své knize *Kapitalistická světo-ekonomika (The Capitalist World-Economy)* z roku 1979 uvádí příklady zemí spadající do kategorie semiperiferie. V Latinské Americe se o semiperiferii jedná v případě ekonomicky silnějších zemí tohoto regionu, tedy o Argentinu, Brazílii, Mexiko a Venezuelu a jak sám říká *possibly* neboli pravděpodobně i Chile a Kubu. Dále řadí mezi semiperiferie tzv. vnější okraj Evropy, tvořeny na jihu Portugalskem, Španělskem, Itálií a Řeckem; většinu zemí východní části Evropy; část severní Evropy (konkrétně Norsko a Finsko). Do semiperiferie řadí i některé arabské země, například Alžírsko, Egypt nebo Saudskou Arábii, řadí sem i Izrael. V rámci afrického kontinentu zmiňuje jako semiperiferii Nigérii a tehdejší Zair

---

⁸ Immanuel Wallerstein uvádí jako příklad léčiva z Brazílie, či automobilový průmysl Jižné Koreje (Wallerstein, 2006b: 30).

(dnešní Demokratická republika Kongo), a v rámci asijského kontinentu pak do této kategorie zahrnuje Turecko, Írán, Indii, Indonésii, Čínu, Koreu a Vietnam. Do této kategorie řadí v roce vydání knihy 1979 i Kanadu, Austrálii, Jihoafrickou republiku a Nový Zéland, které označuje jako tzv. starý bílý Commonwealth („*the old white Commonwealth*“) (Wallerstein, 1979: 100).

Z Wallersteinova výčtu zemí jednotlivých kategorií vyvozují několik faktů. Kategorie jádra je nejužší skupinou co do počtu jejích členů, což je s ohledem na Wallersteinovu definici jádra v souladu s jeho teorií o světovém systému. Pokud chce jádrová oblast nadále těžit z kapitalistické světové ekonomiky, zisky a kapitál se musí shromažďovat v co nejmenším počtu hráčů, aby podíl ze zisku pro každého člena jádrové oblasti byl co největší. Čím více členů, tím méně pro každého. Protipólem exkluzivity členství kategorie jádra je kategorie periferních oblastí, která se mi jeví co do počtu členů jako skupina největší. Na skupině zemí semiperiferních oblastí mě pak spíše než početnost zaujala její rozmanitost. Země, které Wallerstein označil za příslušníky této kategorie, jsou vzájemně v různých ohledech (náboženstvím, ideologií, politickým systémem apod.) velmi odlišné.

Určité vysvětlení Wallersteinova výběru zemí semiperiferie mi poskytl Stanislav Holubec, který ve své knize o sociologii světových systémů uvádí, že Wallerstein při svém výběru pracoval se dvěma kritérii – s ekonomickou vyspělostí a se státní mocí dané konkrétní země. Tato dvě kritéria podle Holubce vysvětlují, proč vedle sebe jako semiperiferie stojí kupříkladu Čína a Norsko, dvě naprosto odlišné země. Byť v roce 1979 neměla Čína takové ekonomické postavení jako dnes, disponovala silným mezinárodním vlivem. Norsku se naopak ekonomicky dařilo velmi dobře, avšak jeho „jméno“ na mezinárodní scéně nerezonovalo tak silně (vlivně) jako to čínské. Holubec ve vysvětlování pokračuje odkazem na amerického sociologa Christophera Chase-Dunna, který kategorii semiperiferie charakterizoval jako rozmanitou směsici, „*ve které jsou jak relativně mocné státy s rovnováhou produkce jádra a periferie,*

tak malé státy s malou politicko-vojenskou mocí, ale s typem produkce odpovídajícím jádru“. Holubec Wallersteinova kritéria považuje za nedostatečná, ba dokonce za slabinu jeho přístupu, a přidává dva typy semiperiferií, které by měly lépe pomoci se ve zmíněné rozmanité směsici vyznat, a sice typy mocenské a ekonomické semiperiferie⁹ (Holubec, 2009: 95).

Toto souvisí s mým dalším vyvozeným faktem. Příslušnost té které konkrétní země k dané kategorii závisí čistě na úhlu pohledu, a především na kritériích, které si pro kategorizaci zvolí každý jednotlivý vědec. Jak tvrdí Stanislav Holubec v kapitole věnované struktuře současného světového systému jeho již zmíněné knihy, současná debata (míněno debata po vydání Wallersteinovy knihy v roce 1979) o rozdělení světa do Wallersteinových kategorií jádro – semiperiferie – periferie není ukončena, neboť každý jednotlivý autor pracuje s jinými daty a přikládá různou váhu kritériím, se kterými pracuje, což vytváří různé výsledky. Proto je podle mého názoru řazení zemí do těchto kategorií velmi relativní. Jednak kvůli oné rozdílnosti v metodologii a přístupu ke kategorizaci (každý to může pojmout jiným způsobem), jednak kvůli neustálému vývoji zemí¹⁰.

---

⁹ Holubec charakterizuje mocenskou semiperiferii jako stát, který je stupněm rozvoje na shodné úrovni jako stát periferie, avšak na rozdíl od ní disponuje určitým vlivem v mezinárodní politice, který mu propůjčují početná populace a rozsáhlé teritoriální území spolu s dalšími geografickými výhodami. Do této kategorie Holubec řadí státy jako například Rusko, Čína, Indie, Mexiko nebo Turecko. Při definování kategorie ekonomických semiperiferií Holubec využívá pojetí Milanovice a Yitzhakiho, kteří navrhli rozdělení států do třech kategorií (vyšší třída/jádro – střední třída/semiperiferie – chudé země/periferie) podle analýzy jejich hrubého domácího produktu. Ekonomické semiperiferie Holubce odpovídají jejich kategorii zemí středních tříd, a řadí sem státy střední, jižní a východní Evropy, Chile a Argentinu jako zástupce Latinské Ameriky, Jihoafrickou republiku jako zástupce afrických zemí, Saudskou Arábii z oblasti arabského poloostrova, některé ostrovní státy (například Mauritius) a některé asijské země, například Jižní Koreu (Holubec, 2009: 96).

¹⁰ Například chceme-li země rozdělovat do kategorií podle makroekonomických ukazatelů zemí, musíme počítat s tím, že co platí dnes, nemusí platit zítra. Proto může někdo oponovat Wallersteinovu zařazení Kanady či Austrálie do kategorie semiperiferií. Tyto země vykazují v roce 1979 a dnes rozdílné statistické hodnoty.

2.3. Krize světového systému

Wallerstein propaguje otevřený vědecký přístup k realitě a k její dynamičnosti, která je základním charakteristickým znakem světové ekonomiky. Vyjádřil to již zmíněnými Kondratěvovými cykly vzestupů a poklesů, jimiž kapitalistická světová ekonomika prochází. Tímto konceptem se snaží vystihnout charakteristiku světové ekonomiky, nýbrž že takový systém není statický a neměnný. Jak již bylo řečeno v úvodu práce, po určité době se každý systém začne odchylovat rovnovážnému, běžnému stavu do stavu tzv. bifurkace, do stavu systémové krize, do stavu nevyhnutelné systémové proměny (Wallerstein, 2006a: 20). S tím souvisí další dynamický rys světové ekonomiky, a sice že cyklickými výkyvy prochází i míra koncentrace moci. Vlivem zlomových událostí dochází ke změně rozložení moci, kdy je období hegemonie střídáno obdobím multipolarity. Jako příklad Wallerstein uvádí „geopolitickou katastrofu“ pro Spojené státy americké v podobě rozpadu Sovětského svazu, jímž se rozpadl i jimi dlouhodobě udržovaný status quo, ve kterém hrály roli hegemon, a ztratily „ideologického nepřítele“, na jehož existenci stavěly svou domácí i zahraniční politiku (Little, 2001: 96).

V rozhovoru v diskusním fóru *Theory Talks* v roce 2008 Immanuel Wallerstein na otázku *Co je současnou největší výzvou mezinárodních vztahů?* odpověděl, že největší výzvou je překonání strukturální krize, ve které se systém dnes nachází¹¹ a do které se dostal právě rozpadem status quo a především absencí jeho životaschopné náhrady (Little, 2001: 96).

Dle Wallersteina došlo ke dvěma tzv. světovým revolucím, z nichž druhou považuje za počátek strukturální krize systému. Tou první světovou revolucí byla revoluce roku 1848, která vedla k nastolení dominance liberalismu – ideologie, která poskytla řád a oporu pro kapitalistický systém světoekonomiky, a postupně se přelila z ekonomické oblasti života jedince do dalších oblastí

(Wallerstein, 2006a: 27). Tak vznikl globální liberalismus, který na sebe vzal mnoho podob a dal vzniknout něčemu, co Wallerstein nazývá geokulturou („*geoculture*“), respektive liberální geokulturou („*liberal geoculture*“). Geokultura je označení pro prvek držící po dlouhou dobu instituce světového systému neměnné a tímto jednotícím prvkem byl pro Wallersteina právě liberalismus. Druhou světovou revolucí je rok 1968, kdy tato liberální geokultura zažila kulturní a politické šoky, začala se rozpadat, a přestala plnit tmelící funkci světového systému (Wallerstein, 2006b: 77). Objevila se řada hnutí, která diskutovala o pokroku kapitalismu a především jeho důsledcích (politické, ekonomické, sociální, či demografické¹²). V této diskuzi silně rezonovalo znepokojení a jisté zklamání z toho, že určitým skupinám se přínosu kapitalismu nedostává, a tak tyto skupiny začaly svou kritiku formovat do hmatatelných forem. Takovými formami Wallerstein myslí vznik nejrůznějších politických formací, lidových hnutí, či národně-osvobozeneckých hnutí apod. Tato hnutí byla poháněna strachem z neměnnosti „nespravedlivého“ systému a svými stanovisky i cílenou kritikou na konkrétní prvky světového systému si vysloužily přívlastek anti-systémová hnutí (Wallerstein, 2006b: 84).

Právě revoluce roku 1968 byla zemětřesením systému, jehož základy a stabilita byly narušeny. Obecně přijímané a univerzálně platné normy byly pod kritikou těch, kteří proti tomuto nárokování si pravdy protestovali. Wallerstein to shrnuje jako boj anti-univerzalizmu proti univerzalizmu, kde se určité myšlenkové proudy, označované v tehdejší době jako „jiné“, měly tendenci se identifikovat a shlukovat do institucionalizovaných forem a čelit univerzálním hodnotám. Rétorika anti-univerzalistických hnutí se točila kolem konkrétních problémů, kterým musí v běžném životě čelit, kterým není z různých důvodů věnována pozornost. Tradiční anti-systémová hnutí 19. století

---

¹¹ TheoryTalks #13 (2008). *Immanuel Wallerstein on World-Systems, the Imminent End of Capitalism and Unifying Social Science* (<http://iwallerstein.com/wp-content/uploads/docs/THYTLK13.PDF>, 20. 1. 2016).

zdůrazňovala problémy státní moci a ekonomických struktur, avšak rétorika anti-systémových hnutí Wallersteinovy druhé světové revoluce roku 1968 se týkala otázek především sociálního rázu. V tomto kladení důrazu na socio-kulturní témata a problémy vidí zásadovost druhé světové revoluce, neboť světový systém nyní čelil tlaku řešit věci, kterým do té doby nebyla věnována pozornost (Wallerstein, 2006b: 84-85).

Po pěti stovkách let působení vykazuje kapitalismus nekontrolovatelné výkyvy, které již nebudeme schopni zvládnout, máme podle Wallersteina příležitost ovlivnit podobu nového, stabilnějšího světového systému. Ten bude více rovnostářský než ten současný. Současný systém je sociálně, ekonomicky a politicky silně polarizovaný a ona polarizace s postupem času sílí¹³. Je potřeba zamýšlet se nad náhradou za tento disfunkční světový systém tak, abychom byli připraveni reagovat na situaci, kdy strukturální krize vyvrcholí a bude vážně hrozit rozpad systému.

Anti-systémová hnutí figurují v prostředí tohoto silně polarizovaného světového systému jako určitá opozice, která se zhmotňuje do institucionalizovaných útvarů s cílem získat určitou politickou moc a zrealizovat proměnu ekonomického a politického světového uspořádání (Little, 2001: 97). Snahy anti-systémových hnutí povedou podle Wallersteina k novým transnacionálním strukturám, které poprvé budou spojovat univerzalistické zájmy jak Západu, tak anti-univerzalistické zájmy Třetího světa. Nová uskupení povedou k dosažení konsensu, který umožní více demokratický a rovnostářský svět (Laughlin, 1994: 68).

---

¹² Například v případě demografických důsledků Wallerstein udává, že vlivem rozšíření kapitalismu dochází k masové urbanizaci, kdy se lidé stěhují z venkova do měst (za větším pracovním trhem), což má za následek vylidňování tradičních, venkovských subsystémů (Wallerstein, 2006b: 83).

¹³ TheoryTalks #13 (2008). *Immanuel Wallerstein on World-Systems, the Imminent End of Capitalism and Unifying Social Science* (<http://iwallerstein.com/wp-content/uploads/docs/THYTLK13.PDF>, 20. 1. 2016).

2.4. Komponenty strategie anti-univerzalistických hnutí, stanovení kritérií analýzy

Dle výkladu Wallersteinovy teorie produkuje světový systém jisté zákonitosti vytvářející řád a hierarchie. Tyto zákonitosti fungují jako síly, které socializují členy do sociálního systému, učí je onomu řádu a hierarchiím a tím podporují existenci systému jako celku. Každý systém ale vykazuje určité „deviace“, na které musí systém reagovat, chce-li udržet svůj rovnovážný stav. Pokud systém na výkyvy nereaguje, pak mají podle Wallersteina právě tyto deviační síly rozhodující vliv na fungování systému, obzvláště v období, kdy se systém nachází ve strukturální krizi (Wallerstein, 2006b: 37). Finanční rozvojové instituce zemí globálního Jihu jsou výrazem anti-univerzalistických tendencí snažících se zdůraznit zájmy a potřeby těch, kteří jsou systémem přehlíženi. Socializují partikulární zájmy zemí globálního Jihu ve snaze nespravedlnosti systému otupit a učinit ho více rovnostářským. Jakým způsobem toho ale mají docílit?

Wallerstein v žádném svém textu přímo neuvádí, jak mají anti-systémová hnutí konkrétně postupovat, jakých konkrétních prostředků mají k dosažení takového cíle využít. Těžko říci, zda je to záměr, kterým Wallerstein chce ponechat zcela volnou uzdu fantazii k počínání takových hnutí, aby například vytvořením seznamu s výčtem konkrétních činností předem neodsoudil jejich snahy k neúspěchu.

V textu „Nové vzpoury proti systému“ (*New Revolts Against the System*) pro portál Revue Nová levice (*New Left Review*) z roku 2002 ale přeci jen hovoří o několika komponentech strategie anti-systémových hnutí, kterých lze při dosahování zmíněných cílů využít. Zaprvé se jedná o zaměření se na bezprostřední potřeby a na řešení bezprostředních problémů cílové skupiny. S tím souvisí druhý bod – důraz na selektivnost. Cíle anti-systémových hnutí by měly být jasně definované, dosažitelné ve střednědobém časovém horizontu a především by měly klást důraz na podporu existence a činnosti svých subjektů,

nikoliv bezohledně klást důraz na profit a ziskovost svého počínání. A zatřetí se jedná o proces nepřetržité otevřené debaty, která by se měla týkat všech oblastí zájmu a činností hnutí, ale i výsledků, v něž hnutí doufají, že vzejdou z rozuzlení strukturální krize (Wallerstein, 2002: 38-39).

Tyto tři komponenty strategie anti-systémových hnutí Immanuela Wallersteina využiji ke stanovení komparačních kritérií, s nimiž budu ve své diplomové práci pracovat. Každé kritérium rámuji do specifických oblastí výzkumu, ve kterých analyzuji, zda vůbec, případně nakolik je v dané oblasti konkrétní kritérium naplněno. Má komparační kritéria a jejich vytyčené oblasti vypadají následovně.

Prvním komparačním kritériem je orientace na potřeby a problémy cílové skupiny. Kritérium se řídí otázkou, zda se činnost instituce zaměřuje na bezprostřední potřeby a problémy těch, jejichž zájmy obhajují. Budu je analyzovat v zakládajících dokumentech, listinách a vydávaných strategiích vybraných institucí, ve kterých se zaměřím na hlavní cíle a motivy jejich existence a činnosti.

Druhým komparačním kritériem je kritérium selektivnosti v definování cílů (projektů). V intenci druhého zmíněného komponentu strategie podle Immanuela Wallersteina se zaměřím na to, jaká je povaha cílů, které si finanční rozvojové instituce Jihu stanovují. Zda jsou jejich projekty konkrétní a sledují specificky vytyčené cíle, či zda sledují obecné záměry; zda jsou projekty plánovány v krátkce, středně či dlouhodobém horizontu, apod. Pro posuzování časového charakteru projektů jsem si stanovila časové rámce, kdy krátkodobé projekty chápu jako projekty s lhůtou očekávaného naplnění do čtyř let, střednědobé projekty chápu jako projekty od pěti do deseti let, a dlouhodobé projekty vnímám jako projekty s nastavenou časovou delší deseti let. Kritérium selektivnosti budu analyzovat v oblastech rozvojové tematiky, kterou vybrané rozvojové finanční instituce globálního Jihu sledují.

Budu sledovat na jaké oblasti se v rámci rozvoje zaměřují, jaké jsou jejich rozvojové priority.

Třetí kritérium je taktéž odvozené od zmíněných komponentů Wallersteinovy strategie, ale pojala jsem ho ale trochu jiným způsobem. Wallerstein klade důraz na společné diskutování všech aspektů, týkajících se existence a činnosti hnutí všemi zainteresovanými aktéry. Převеду-li tento důraz na předmět mého zkoumání (na finanční rozvojové instituce), pak je toto kritérium splněno ve všech případech, neboť každá z mnou vybraných institucí má organizační strukturu skládající se z kolektivních řídicích orgánů, jakým jsou například valná shromáždění, rady nebo výbory. Nepřetržitá otevřená debata (ať už je jakákoliv) je v institucionální struktuře vybraných subjektů přítomna. Proto jsem si toto kritérium upravila a zaměřím se na to, jak ona diskuze reálně probíhá v praxi. Zaměřím se na rozložení moci na půdě těchto orgánů, tedy jaká je redistribuce moci mezi členskými státy, zda lze vyzorovat nějaké hierarchie, jaké jsou síly hlasu jednotlivých členů a jejich vzájemné vztahy apod. Jelikož toto kritérium není úplně přesným odvozením Wallersteinova třetího bodu strategie anti-univerzalistických hnutí, budu se při analýze tímto kritériem řídit vlastní otázkou, a sice zda mají rozhodující váhu hlasů země, které jsou součástí regionu a pro které byla instituce určena, či hrají rozhodující roli i jiné faktory. Toto kritérium budu analyzovat rozborem institucionální struktury hlavních řídicích orgánů a především se zaměřím na rozhodovací mechanismy a na mechanismy hlasování v rámci orgánů instituce.

Tato kritéria použiji při analýze čtyř vybraných rozvojových finančních institucí globálního Jihu, které jsem uvedla v úvodu diplomové práce a které v následující kapitole krátce představím, než přejdu k samotné analýze.

3. PŘEDSTAVENÍ VYBRANÝCH FINANČNÍCH ROZVOJOVÝCH INSTITUCÍ GLOBÁLNÍHO JIHU

3.1. Asijská rozvojová banka (ADB)

Asijská rozvojová banka neboli *Asian Development Bank* (ADB) vznikla na začátku 60. let na popud ESCAP (*Economic and Social Commission for Asia and the Pacific*), Hospodářské komise OSN pro Asii a Dálný východ, která měla za cíl podpořit hospodářský růst a vzájemnou spolupráci v tehdy nejchudším regionu na světě. Za sídlo nově vzniklé instituce bylo vybráno filipínské hlavní město Manilla, kde v polovině prosince roku 1966 začala instituce oficiálně fungovat, v čele s Takeshim Watanabem z Japonska, který se stal prvním prezidentem ADB¹⁴.

Zakládajícím dokumentem této instituce je Dohoda o zřízení Asijské rozvojové banky (*Agreement Establishing the Asian Development Bank*) neboli Charta ADB, která vstoupila v platnost v srpnu roku 1966. Tato ustavující listina definuje všechny aspekty existence a činnosti organizace, včetně podmínek členství, manipulace s kapitálem a tvorby rozvojových projektů (ADB, 1964: 4). Druhým důležitým dokumentem instituce jsou Stanovy Asijské rozvojové banky (*By-Laws of the Asian Development Bank*). Stanovy jsou průběžně revidovány dle aktuálních potřeb instituce a vždy musí být v souladu se zásadami Charty ADB. Stanovy ošetřují základní elementy chodu instituce jako například jednací řád orgánů instituce, pracovní podmínky zaměstnanců, zřizování a činnost výborů apod.¹⁵

Instituce v roce 1966 vznikla s 31 zakládajícími členy. Regionálními zakládajícími zeměmi byly například Afghánistán, Austrálie, Kambodža, Indie, Thajsko nebo Vietnam. Zakládajícími zeměmi mimo region byly mocnosti Západu jako Spojené státy americké, Kanada, či Velká Británie, ale i země

---

¹⁴ ADB. *ADB History* (<http://www.adb.org/about/history>, 1. 3. 2016).

¹⁵ ADB. *By-Laws of the Asian Development Bank* (<http://www.adb.org/documents/laws-asian-development-bank>, 1. 3. 2016).

jako Itálie, Dánsko nebo Norsko¹⁶. Členská základna se postupem času rozšiřovala až na současných 67 členů. Ve vývoji členské základny ADB zaznamenáváme dvě velké vlny přístupů nových členů. Jedna proběhla v průběhu 70. let, kdy se k organizaci připojilo devět nových zemí regionu a jedna mimo něj (Francie v roce 1970). Druhá vlna proběhla v průběhu 90. let, kdy se k ADB připojilo deset nových zemí regionu a Turecko jako představitel *non-regional members*. Zemím této druhé vlny dominují tzv. postsovětské republiky, Ázerbájdžán, Kazachstán nebo Tádžikistán, což lze snadno vysvětlit událostmi éry začátku 90. let. Nejmladším členem ADB je Gruzie, která vstoupila v roce 2007¹⁷.

Hlavními orgány instituce je Správní rada, Představenstvo a Úřad prezidenta ADB. Správní rada (*Board of Governors*) je nejvyšším orgánem ADB, skládající se z představitelů všech členských zemí, kdy každá členská země má vždy jednoho zástupce – guvernéra, kterého v případě potřeby zastupuje druhý představitel dané členské země – viceguvernér¹⁸. Správní rada (nebo chceme-li Rada guvernérů) se schází vždy jednou ročně na přelomu dubna a května na tzv. Výročních zasedáních, která představují diskusní fórum o otázkách hospodářského a sociálního rozvoje regionu Asie a Tichomoří a na kterých je rozhodováno o aktivitách instituce. Výročních zasedání se pravidelně účastní kromě guvernérů členských zemí ADB i představitelé finančního sektoru, soukromého sektoru, nevládních organizací, či médií¹⁹. Na každém Výročním zasedání je volen předseda a dva místopředsedové. Aktuálním předsedou je guvernér Německa, místopředsedy jsou guvernéri Bangladéše a Východního Timoru²⁰. Správní rada má Chartou ADB stanoveny pravomoci, které nelze delegovat na jiné orgány organizace. Mezi takové

---

¹⁶ Kompletní seznam členských zemí je dostupný na: www.adb.org/about/members.

¹⁷ ADB (2014). *Annual Report 2014 – Members, Capital Stock, and Voting Power* (<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/158032/oi-appendix1.pdf>, 1. 3. 2016).

¹⁸ ADB (2016). *Board of Governors* (<http://www.adb.org/about/board-governors>, 1. 3. 2016).

¹⁹ ADB. *Annual Meetings of the Board of Governors* (<http://www.adb.org/about/annual-meetings>, 1. 3. 2016).

²⁰ ADB. *Board of Governors* (<http://www.adb.org/about/board-governors>, 1. 3. 2016).

pravomoci, spadající výlučně do kompetencí Správní rady, patří například stanovení podmínek přijetí nových členů, hlasování o přijetí nových členů, či hlasování o zvýšení či snížení základního kapitálu banky (ADB, 1964: 18-19).

Správní rada volí stálý orgán instituce – Představenstvo (*Board of Directors*). Představenstvo je permanentní orgán instituce, jehož členové jsou neustále přítomni v sídle organizace v Manille, kteří se zde scházejí dle potřeby. Představenstvo se původně skládalo z deseti členů, úpravou stanov se tento počet zvýšil na dvanáct. Členy Představenstva volí guvernérů Správní rady, regionální členové volí osm členů, tzv. *non-regional members* volí čtyři členy, všichni jsou voleni i se svými náhradníky na dva roky s možností znovuzvolení. Takto zvolení členové představenstva musí být kvalifikovanými odborníky v ekonomické a finanční oblasti (ADB, 1964: 19-20).

Představenstvo ADB zodpovídá za činnost organizace, za její projekty a finanční operace. Rozhoduje o půjčkách, o investicích kapitálu, předkládá roční finanční zprávy, především schvaluje a spravuje rozpočet banky (ADB, 1964: 20). K tomuto účelu jsou na půdě Představenstva zřízeny výbory (komise), například auditorní výbor, rozpočtový výbor, či výbor pro lidské zdroje. Předsedou Představenstva je prezident banky, který v tomto orgánu hraje roli podobnou roli speakera dolní komory britského parlamentu, jinými slovy řídí jednání a činnost Představenstva. Prezident/předseda Představenstva nemá v tomto orgánu žádné hlasovací právo s výjimkou situace, kdy je výsledek hlasování nerozhodný (stejný počet hlasů pro i proti). V takové situaci má Prezident rozhodující hlas (ADB, 1964: 21-22).

V čele Úřadu prezidenta stojí Prezident, který je formálním představitelem instituce. Kromě reprezentativních funkcí disponuje i několika pravomocemi. Již jsem zmínila, že řídí jednání Představenstva a v mimořádné situaci se podílí na hlasování. Kromě toho se může účastnit i jednání Správní rady. Zde ale nemá hlasovací právo žádné (ani za mimořádných okolností). Úřad prezidenta

je zodpovědný za organizaci a chod instituce. Prezident jmenuje a odvolává personál organizace, a je nepsaným pravidlem, že zaměstnance úřad vybírá nejen podle kvalifikace, ale i podle regionálního klíče tak, aby se personál skládal pokud možno co nejrovnoměrněji ze všech členských zemí. Prezident je volen Správní radou na pět let s možností znovuzvolení (ADB, 1964: 21-22). Současným prezidentem ADB je Takehiko Nakao z Japonska, který ve funkci od dubna roku 2013²¹.

Součástí Úřadu prezidenta je i post vice-prezidenta, který je volen Představenstvem na doporučení Prezidenta/Předsedy Představenstva a který vykonává prezidentovy funkce v době jeho nepřítomnosti. Počet vice-prezidentů není nijak omezený, avšak vždy musí být minimálně jeden. Současným prvním vice-prezidentem je Wencai Zhang z Číny (v úřadu od roku 2013) a druhým vice-prezidentem je Stephen P. Groff z USA (v úřadu od roku 2011)²².

3.2. Africká rozvojová banka (AfDB)

Největší rozvojová finanční instituce na africkém kontinentu vznikla v srpnu roku 1963 v súdánském Chartúmu, kde ustavující dokument – Dohodu o zřízení Africké rozvojové banky (*Agreement Establishing the African Development Bank*) podepsalo 23 zakládajících afrických států s cílem podpořit sociální a ekonomický rozvoj v Africe vzájemnou spoluprací. Oficiálně zahájila Africká rozvojová banka (*African Development Bank – AfDB*) svou činnost v listopadu roku 1964 prvním zasedáním Rady guvernérů v Lagosu v Nigérii, kde bylo za sídlo instituce zvolené město Abidžan (Abidjan) v Pobřeží slonoviny, které bylo mezi léty 2003 a 2013 z důvodu tamní politické krize vystřídáno tuniským Tunisem²³.

²¹ ADB. *Takehiko Nakao* (<http://www.adb.org/about/management/takehiko-nakao#tabs-0-5>, 1. 3. 2016).

²² ADB. *Management* (<http://www.adb.org/about/management>, 1. 3. 2016).

²³ AfDB. *History* (<http://www.afdb.org/en/about-us/corporate-information/history/>, 2. 3. 2016).

Podporu vzniku nové finanční rozvojové instituce na africkém kontinentě tehdy vyjádřila skupina investičních bank Lehman Brothers, se kterou AfDB dodnes při správě finančních dokumentů spolupracuje. A podobně jako u Asijské rozvojové banky i zde asistoval vzniku vnější aktér. Pomocnou rukou byl regionální úřad Světové banky v Africe, který pomáhal se zřizováním instituce, například v oblasti vypracování zásad spolupráce s ostatními rozvojovými institucemi. Důležitou roli pak při zakládání instituce hrála Hospodářská komise OSN pro Afriku, jejíž tajemník a zástupce tajemníka se stali plnohodnotnou součástí procesu vzniku AfDB²⁴.

Dohoda o zřízení AfDB definuje kromě základních parametrů existence a činnosti organizace i podmínky zřizování a spravování dceřiných institucí, které jsou pověřeny správou určité oblasti. Takto vzniklými dceřinými institucemi AfDB je Africký rozvojový fond (*African Development Fund – ADF*²⁵), založený v roce 1972, a Nigerijský svěřenecký fond (*Nigeria Trust Fund – NTF*²⁶), založený v roce 1976. Díky tomu se můžeme v souvislosti s Africkou rozvojovou bankou setkat i s označením „Skupina africké rozvojové banky“ (*African Development Bank Group*)²⁷. AfDB v této hierarchii figuruje jako element určující základní rysy existence a činností Skupiny.

Původním záměrem bylo omezit přístup k instituci pouze na africké státy, avšak ropné krize 70. let a jejich negativní vliv na africké ekonomiky donutily AfDB tento přístup změnit. V roce 1979 otevřela AfDB svůj kapitál i ne-regionálním zemím, čímž se rapidně navýšil počet členských zemí instituce.

---

²⁴ AfDB. *Bank Group's Evolution* (<http://www.afdb.org/en/about-us/corporate-information/history/group-evolution/>, 2. 3. 2016).

²⁵ Více informací na oficiálních stránkách: <http://www.afdb.org/en/about-us/corporate-information/african-development-fund-adf/>.

²⁶ Více informací na oficiálních stránkách: <http://www.afdb.org/en/about-us/corporate-information/nigeria-trust-fund-ntf/>.

²⁷ AfDB. *African Development Bank* (<http://www.afdb.org/en/about-us/corporate-information/african-development-bank-afdb/>, 2. 3. 2016).

Do roku 1989 měla AfDB 77 členských zemí²⁸ a po přistoupení Lucemburska v květnu roku 2014 čítá organizace 79 členských zemí (Lessambo, 2015: 123).

Podobně jako u Asijské rozvojové banky tedy i zde rozlišujeme dva druhy členství – regionální členské země a tzv. *non-regional members*. Pro druhou skupinu platí pravidlo, že pokud země mimo region usiluje o členství v AfDB, musí být nejprve členem Afrického rozvojového fondu (AfDB, 2013: 9). Institucionální struktura se skládá ze Správní rady, Představenstva a Úřadu prezidenta AfDB. Nejvyšším orgánem banky je Správní rada (*Board of Governors*), ve které má každý členský stát zastoupení v podobě guvernéra, případně jeho zástupce. Většinou se jedná o ministry financí nebo hospodářství domovských zemí. Správní rada je těleso společné jak pro AfDB, tak pro dceřiný Africký rozvojový fond. To znamená, že vybraní zástupci členských zemí sdílejí svou funkci pro dva orgány současně. Správní rada volí jednak vedoucího představitele instituce – Prezidenta AfDB, a jednak členy druhého nejvyššího orgánu AfDB – Představenstva. Představenstvo (*Board of Directors*) je dvacetičlenné výkonné těleso AfDB, regionální členové banky volí třináct členů Představenstva, tzv. *non-regional members* jsou zastoupeni sedmi členy Představenstva. Každý člen je volen na tři roky s možností znovuzvolení (AfDB, 2013: 12). Úkolem tohoto orgánu je dohled nad prováděním všech operací banky. K tomuto účelu bylo vytvořeno několik výkonných výborů, které mají na starosti konkrétní oblasti činnosti banky (například Výbor pro audit a finance, Rozpočtový výbor, či Výbor pro administrativu)²⁹. Představenstvo pracuje na strategiích a plánech činnosti Skupiny, praktickým vyústěním je nejnovější strategie, *the Ten-Year Strategy for 2013 to 2022* obsahující vize a cíle, kterých chce AfDB ve stanoveném období dosáhnout³⁰.

---

²⁸ AfDB. *AfDB Group: The first 50 years* (<http://www.afdb.org/en/afdb-50th-anniversary/>, 3. 3. 2016).

²⁹ AfDB. *Board of Directors – About us* (<http://www.afdb.org/en/about-us/organisational-structure/board-of-directors/about-us/>, 3. 3. 2016).

³⁰ AfDB. *Context* (<http://www.afdb.org/en/about-us/mission-strategy/context/>, 6. 3. 2016).

Třetím nejdůležitějším orgánem AfDB je Úřad prezidenta, který je administrativním a koordinačním centrem celé instituce. Úřad prezidenta zprostředkovává komunikaci mezi Správní radou a Představenstvem a mezi samotnou AfDB a jejími dceřinými fondy. V čele Úřadu stojí prezident jako faktický představitel instituce³¹. Prezident je volen Správní radou na doporučení Představenstva na pětileté funkční období. Za pomoci svého úřadu prezident řídí činnost banky, současně je prezidentem Afrického rozvojového fondu, předsedá jednáním Představenstva a navrhuje Představenstvu ke jmenování své zástupce (vice-prezidenty). Současným, v pořadí již osmým prezidentem Africké rozvojové banky je od roku 2015 Akinwumi A. Adesina z Nigérie³².

3.3. Meziamerická rozvojová banka (IADB)

Vzniku Meziamerické rozvojové banky (*Inter-American Development Bank – IDB/IADB*) asistovala Organizace amerických států (*Organization of American States – OAS*), jejíž speciální poradenská komise Meziamerické ekonomické a sociální rady v roce 1959 pomáhala vypracovat články zakládajícího dokumentu vznikající instituce, která měla přispět k urychlení hospodářského a sociálního rozvoje zemí regionu Latinské Ameriky a Karibiku³³.

Tímto dokumentem je Zakládající listina Meziamerické rozvojové banky (*Agreement Establishing the Inter-American Development Bank*), která nabyla účinnosti v prosinci roku 1959 ratifikováním osmnácti zakládajícími státy. Krátce na to byl na první oficiální schůzi ve středoamerickém El Salvadoru zvolen prvním prezidentem chilský ekonom Felipe Herrera³⁴.

³¹ AfDB. *President's Corner, About the Office* (<http://www.afdb.org/en/about-us/organisational-structure/presidents-corner/about-the-office/>, 6. 3. 2016).

³² AfDB. *President's Corner, About the President* (<http://www.afdb.org/en/about-us/organisational-structure/presidents-corner/about-the-president/>, 6. 3. 2016).

³³ IADB. *Historical Milestones 1959-1968* (<http://www.iadb.org/en/about-us/historical-milestones-1959-1968,3617.html?#1959>, 6. 3. 2016).

³⁴ IADB. *Timeline* (<http://www.iadb.org/ar/2010/timeline.cfm>, 6. 3. 2016).

Skupina zakládajících států (jmenovitě například Argentina, Kolumbie, Haiti, Mexiko, či Peru³⁵) se začala rozšiřovat v roce 1967 přistoupením Trinidadu a Tobaga, po kterém následovaly země jako Jamajka, Bahamské ostrovy nebo Surinam. V období mezi léty 1976 a 1986 se IADB rozšířila o země mimo region Latinské Ameriky a Karibiku³⁶. Tyto země mají hlasovací práva v orgánech banky, podílí se svými příspěvky na kapitálu, avšak nemají nárok na čerpání půjček, grantů apod. O této skupině států se na oficiálních stránkách IADB hovoří jako o tzv. *non-borrowing member countries*, což lze do češtiny přeložit jako skupina členských zemí IADB bez nároku na půjčku, avšak výhody z členství v instituce plynou například v podobě vzájemného sblížení na poli obchodních a investičních vztahů, či v podobě sdílení informací. Mezi země této skupiny patří na šestnáct evropských zemí, Spojené státy americké, Kanada, Izrael, Korejská republika, Čínská lidová republika, a Japonsko. Možnost čerpat finanční prostředky ze společného kapitálu náleží výhradně zemím regionu, neboli tzv. *borrowing member countries*. Celkově rodina Meziamerické rozvojové banky čítá na 48 členů³⁷.

Pokud se chce země regionu Latinské Ameriky a Karibiku stát členem IADB, musí být nejprve členem Organizace amerických států. Vstup do IADB je podmíněn i pro ne-regionální státy. Takovým zemím je IADB otevřena jen v případě, že jsou členy Mezinárodního měnového fondu (*International Monetary Fund – IMF*). Zajímavostí v otázce členství IADB je případ Kuby, u které nebyl završen přístupový proces, neboť Kuba neratifikovala Zakládající listinu IADB, tudíž není členem³⁸.

---

³⁵ Úplný seznam členských zemí je dostupný na <http://www.iadb.org/en/about-us/how-the-inter-american-development-bank-is-organized,5998.html>, v sekci *Member Countries*.

³⁶ IADB. *How are we organized* (http://www.iadb.org/en/about-us/how-the-inter-american-development-bank-is-organized,5998.html?open_accordion=6, 7. 3. 2016).

³⁷ IADB. *Non-borrowing Member Countries* (<http://www.iadb.org/en/about-us/non-borrowing-member-countries,6006.html>, 7. 3. 2016).

³⁸ IADB. *How are we organized* (http://www.iadb.org/en/about-us/how-the-inter-american-development-bank-is-organized,5998.html?open_accordion=6, 7. 3. 2016).

Institucionální struktura je podobná jako u dvou předchozích rozvojových bank. Správní rada (*Board of Governors*) je hlavním řídicím orgánem instituce, v níž má každý členský stát svého zástupce (guvernéra). Každoročně se tito zástupci scházejí na výročních zasedáních, na kterých se diskutuje o klíčových otázkách činnosti banky a činí se zde všechna zásadní politická rozhodnutí. Zasedání se mohou zúčastnit i zástupci různých finančních institucí, rozvojových agentur a nevládních organizací. Správní rada nese odpovědnost za činnost banky a správu jejich projektů, avšak v praxi je většina pravomocí delegována na druhý nejvyšší orgán – Představenstvo (*Board of Executive Directors*). Představenstvo se skládá ze čtrnácti členů, každý z nich má svého zástupce³⁹. Složení tohoto orgánu definuje Základní listina následovně: jeden člen Představenstva je jmenován členskou zemí s největším akciovým podílem, tři členové jsou jmenováni ne-regionálními členskými zeměmi, zbylých deset členů je jmenováno regionálními členskými zeměmi. Na tříleté funkční období členy Představenstva volí guvernéri Správní rady. Představenstvo je orgán zasedající nepřetržitě v sídle banky v americkém Washingtonu D.C. (IADB, 1996: 23-24).

Běžný provoz instituce má i zde na starosti Úřad prezidenta, v čele s Prezidentem, který je volen Správní radou na pětileté funkční období. Předsedá jednáním Představenstva a za pomoci Úřadu prezidenta IADB řídí činnost a administrativu instituce. Podobně jako Prezident Asijské rozvojové banky má Prezident IADB volební hlas jen za výjimečných okolností (například když hlasování skončí nerozhodně). Současným Prezidentem IADB je Američan s kolumbijskými kořeny Luis Alberto Moreno⁴⁰.

---

³⁹ IADB. *How are we organized* (http://www.iadb.org/en/about-us/how-the-inter-american-development-bank-is-organized,5998.html?open_accordion=6, 7. 3. 2016).

4. ANALÝZA VYBRANÝCH FINANČNÍCH ROZVOJOVÝCH INSTITUCÍ GLOBÁLNÍHO JIHU

4.1. Asijská rozvojová banka (ADB)

Kapitola jedna o účelu, funkci a členství Charty Asijské rozvojové banky uvádí, že instituce vznikla s ohledem na velký význam hospodářské spolupráce jako prostředku k dosažení a urychlení hospodářského rozvoje, že v těchto intencích bude nově vznikající platforma pro hospodářskou spolupráci vytvářet a podporovat podmínky takového rozvoje v regionu Asie a Dálného východu. Účel existence a činnosti ADB je zde popsán následovně: podporovat investice do veřejné i soukromé sféry za účelem rozvoje; poskytovat finance rozvojovým členům regionu s důrazem na regionální, či sub-regionální projekty a důrazem na specifické potřeby takových projektů; podporovat zahraniční obchod rozvojových oblastí regionu; poskytovat technickou a administrativní podporu; financovat a realizovat rozvojové programy (ADB, 1964: 4-5).

Cílem ADB je realizovat projekty v rozvojových členských zemích skrze poskytování půjček, grantů, technické pomoci a poradenských služeb, napomáhání k vedení politického dialogu, a především skrze mobilizaci finančních prostředků, jimiž chce rozvojovým členským zemím pomáhat. Členské země ADB jsou akcionáři a klienty banky zároveň. Bankou nashromážděné finanční prostředky směřují do projektů na řešení nejpalčivějších problémů, se kterými se členové banky potýkají, a na pomoc rozvoji méně rozvinutých, či rozvojových členských zemí⁴¹.

Základní cíle a motivy existence a činnosti jsou Chartou ADB nastaveny. Jejich proměny lze sledovat v politikách, plánech a strategiích, které banka postupně během svého působení vydává a které většinou revidují starší strategie, či zavádějí nové mechanismy pomoci. Na internetových stránkách

---

⁴⁰ IADB. *Office of the President*(<http://www.iadb.org/en/about-us/office-of-the-president,19639.html>, 8. 3. 2016).

⁴¹ ADB. *Our work* (<http://www.adb.org/about/our-work>, 10. 3. 2016).

jsou k dispozici všechny plány a strategie, které ADB od svého vzniku v roce 1966 vydala⁴². Zbytek šedesátých, celá sedmdesátá a osmdesátá léta se nesou v tomto seznamu vydaných strategií banky převážně v duchu regulace pravidel poskytování půjček (tzv. úvěrové předpisy).

Dokumentem, který poprvé od vzniku instituce výrazněji upravuje základní principy instituce, je strategie Podpora regionální spolupráce (*Bank Support for Regional Cooperation*) z roku 1994. Představuje nový formát kooperace členských zemí a upravuje roli ADB ve vztahu k projektům regionální (případně sub-regionální) spolupráce. Spis Podpora regionální spolupráce je označen strategickým rámcem pro období let 1993 až 1996 (*The Bank's Medium-Term Strategic Framework 1993-1996*) jako klíčový mechanismus dosažení ekonomického růstu. Strategie regionální spolupráce se odvolává na již zmíněný článek jedna Charty ADB, kde je dáována přednost těm projektům, které budou co nejefektivněji přispívat harmonickému ekonomickému růstu s ohledem na specifčnost potřeb regionu. ADB v tomto vztahu hraje roli zprostředkovatele a koordinátora spolupráce v rámci regionálního partnerství (ADB, 1994: 1-2). Praktickým vyústěním této strategie je zřízení Úřadu regionální hospodářské integrace (*the Office of Regional Economic Integration – OREI*) v roce 2005⁴³, či zahájení několika projektů regionální spolupráce a integrace, například Program sub-regionální ekonomické spolupráce jižní Asie (*South Asia Subregional Economic Cooperation – SASEC*), fungující od roku 2001, a mající za cíl podpořit prosperitu regionu posílením vzájemného obchodu zemí sub-regionu, kterými jsou v případě SASEC země jako Bangladéš, Bhútán, Indie, Maledivy, Nepál a Srí Lanka⁴⁴.

---

⁴² Komplettní seznam politik, plánů a strategií ADB je dostupný na: <http://www.adb.org/publications/policies-strategies-and-plans?page=1>.

⁴³ ADB. *ADB's Work to Support Regional Cooperation in Asia and the Pacific* (<http://www.adb.org/themes/regional-cooperation/overview>, 10. 3. 2016).

⁴⁴ ADB. *South Asia Subregional Economic Cooperation* (<http://www.adb.org/countries/subregional-programs/sasec>, 10. 3. 2016).

Ze seznamu strategií a akčních plánů lze vybrat i další dokumenty, které jsou svým obsahem zaměřeny na konkrétní potřeby regionu. Jedná se například o strategii z roku 1995 ohledně politiky ADB v lesním hospodářství v rozvojových členských zemích a dopadech takové politiky (*The Bank's Policy on Forestry*)⁴⁵; o strategii z roku 1998 o zohlednění domorodých národů v procesu rozvoje obsahující opatření pro náležité zohlednění jejich potřeb a zájmů (*The Policy on Indigenous Peoples*)⁴⁶; či o strategii týkající se tematiky genderu, která zavádí mechanismy na zlepšení postavení žen a která byla od svého prvního uvedení v 90. letech několikrát aktualizována (*The Policy on Gender and Development – GAD*)⁴⁷.

Proměny motivů činnosti a proměny tematického zaměření mohou být zapříčiněny různými faktory, například aktuálním stavem ekonomiky, novými trendy v mezinárodní, ale i lokální politice apod. Například již zmíněná strategie genderu a rozvoje banky ADB (*The Policy on Gender and Development – GAD*) je důkazem, že na rozvojovou politiku ADB mají účinky i externí vlivy. Problematika genderu se na půdě ADB objevila v roce 1985, kdy banka podpořila program Organizace spojených národů o roli a postavení žen v rozvoji (*Women in Development – WID*), který se postupně vyvinul v program Gender a rozvoj (*Gender and Development – GAD*), zdůrazňující sociální a ekonomické aspekty problematiky genderu. V roce 1992 se téma genderu stalo jedním z pěti základních pilířů rozvojové politiky ADB, a program *Gender and Development* začal být na půdě banky plně rozvíjen (ADB, 2003: 7).

Vliv vnějších faktorů na rozvojovou politiku banky ADB je viditelný i v seznamu naplánovaných akcí a úkolů banky pro rok 2016. V tomto seznamu s měsíčními plány je uvedeno, že ADB ve svých programech a projektech

---

⁴⁵ ADB. *The Bank's Policy of Forestry* (<http://www.adb.org/documents/banks-policy-forestry>, 10. 3. 2016).

⁴⁶ ADB. *Policy on Indigenous Peoples* (<http://www.adb.org/documents/policy-indigenous-peoples>, 10. 3. 2016).

⁴⁷ ADB. *Policy on Gender and Development* (<http://www.adb.org/documents/policy-gender-and-development>, 10. 3. 2016).

letošního roku zohlední aktualizované Cíle udržitelného rozvoje, stanovené pro období do roku 2030 (*Sustainable Development Goals – SDG´s*), které v říjnu loňského roku schválila Organizace spojených národů; že zohlední rámcovou úmluvu OSN o změně klimatu, přijatou v prosinci loňského roku v Paříži na mezinárodní konferenci o klimatických změnách (*Paris Climate Conference – COP21*); či zohlední výsledky jednání Světového ekonomického fóra (*World Economic Forum – WEF*), které proběhlo na začátku letošního roku ve švýcarském Davosu. Praktickým vyústěním zohledňování mezinárodních úmluv bankou ADB je například avizované navýšování finančních příspěvků na boj proti příčinám klimatických změn, či navýšení příspěvků pro tvorbu nových pracovních míst⁴⁸.

Z výtahu základních cílů činnosti banky z Charty ADB a z výčtu několika strategií banky lze konstatovat, že v případě banky ADB je první kritérium naplněno. Motivem existence a činnosti banky je pomáhat všeobecnému rozvoji zemím tohoto uskupení reakcí na bezprostřední problémy (politika lesního hospodářství, vznik sub-regionálních projektů typu SASEC). Vždy je kladen důraz na cílovou skupinu, tedy na méně rozvinuté a na rozvojové země regionu Asie a Dálného východu.

Orientace na podporu hospodářského rozvoje, ekologicky udržitelného růstu a na regionální integraci svým způsobem předurčuje i témata rozvojové politiky banky ADB, což je oblast druhého kritéria mé analýzy. Na oficiálních internetových stránkách uvádí ADB pět klíčových oblastí, do kterých směřuje své zdroje. Jsou jimi infrastruktura, životní prostředí, regionální spolupráce a integrace, rozvoj finančního sektoru a vzdělávání. V následujícím odstavci jsou bankou ADB vyjmenovány další oblasti, ve kterých se svými zdroji operuje. V takovém výčtu jsou oblasti jako zdraví, či zemědělství a veřejný sektor⁴⁹. Při pohledu na pořadí, v jakém jsou bankou ADB oblasti jejího zájmu uváděny,

---

⁴⁸ ADB. *ADB in 2016* (<http://www.adb.org/news/features/adb-2016>, 11. 3. 2016).

⁴⁹ ADB. *Our work* (<http://www.adb.org/about/our-work>, 15. 3. 2016).

si kladu otázku, zda jde o věc čistě náhodnou, či je v pořadí ukryta nějaká symbolika. Například sektor vzdělání je uveden až na posledním místě, daleko za infrastrukturou, či rozvojem finančního sektoru. Osobně si myslím, že vzdělání a informační osvěta je základem pro jakýkoliv progres. Poslední místo seznamu pro oblast vzdělávání ve mně vzbuzuje mírné znepokojení, podobně jako u tématu zdraví (zdravotnictví), které stojí mimo „klíčové oblasti“ („...*the core areas*...“) a je zařazeno mezi oblasti „ostatní“ („...*in other areas*...“).

Při pohledu na orientaci rozvojové politiky banky ADB jsem zaregistrovala jeden fenomén prostupující všemi zmíněnými oblastmi rozvoje v rámci regionu Asie a Dálného východu. Tímto fenoménem je boj proti chudobě. Tento motiv se velmi často opakuje a to v souvislostech s různými tématy. Například v oblasti vzdělávání je primární a sekundární vzdělávání označeno za rozhodující nejen pro vlády a společnosti zemí, pro zaměstnavatele a pracovní trh, ale také pro snižování chudoby („*It is critical for reducing poverty.*“)⁵⁰. V podobném duchu se o snižování chudoby hovoří i v souvislosti s životním prostředím a klimatickými změnami. ADB podporuje rozvojové aktivity budující odolnost vůči důsledkům klimatických změn a pomáhající v boji proti chudobě, která je těmito důsledky (nepřízněmi klimatu) způsobena⁵¹. Ostatně i nejnovější strategický dokument, vydaný v roce 2008, nese název „*Strategy 2020: Working for an Asia and Pacific Free of Poverty*“, neboli Strategie 2020: Budování Asie a Pacifiku bez chudoby⁵².

Oficiálním dokumentem, který souhrnně obsahuje základní prvky strategie ADB v boji proti chudobě, je Posílení boje proti chudobě v Asii a Tichomoří: Strategie snižování chudoby Asijské rozvojové banky (*Enhancing the Fight*

---

⁵⁰ ADB. *Basic and Secondary Education* (<http://www.adb.org/sectors/education/issues/basic-secondary-education>, 15. 3. 2016).

⁵¹ ADB. *Promoting Climate-Resilient Development* (<http://www.adb.org/themes/environment/climate-change/projects-climate-resilience>, 15. 3. 2016).

⁵² ADB. *Strategy 2020: Working for an Asia and Pacific Free of Poverty* (<http://www.adb.org/documents/strategy-2020-working-asia-and-pacific-free-poverty>, 11. 3. 2016).

Against Poverty in Asia and the Pacific: The Poverty Reduction Strategy of the Asian Development Bank) z roku 2004, což je dokument revidující původní strategii z konce 90. let. Tato strategie obsahuje tři pilíře procesu snižování chudoby. Prvním pilířem je udržitelný hospodářský růst ve prospěch chudých, kdy je podpora směřována mimo jiné rozvoji soukromého sektoru (tvorbě nových pracovních míst), či rozvoji infrastruktury (podpora možnosti mít přístup k ekonomickým aktivitám a základním sociálním službám). Druhým pilířem je začlenění sociálního rozvoje do boje proti chudobě, respektive podpora rozvojových programů na pomoc znevýhodněným skupinám společnosti, jejichž součástí je například rozvoj tzv. lidského kapitálu (podpora přístupu k základnímu vzdělání, poskytování základní zdravotní péče a dalších služeb). Třetím pilířem pak je tzv. dobré vládnutí (*good governance*), jehož součástí je podpora boje proti korupci, boje proti plýtvání a špatnému přerozdělování veřejných zdrojů a finančních prostředků (ADB, 2004: 5-10). Tato stručná charakteristika základních pilířů Strategie snižování chudoby podává jisté vysvětlení, proč se tento fenomén promítá do mnoha tematických okruhů rozvojové politiky banky ADB. Boj s chudobou je proces, týkající se vícera úrovní (ať už ekonomické, sociální, či environmentální), tudíž je její zohledňování v různých oblastech rozvojové politiky ADB poměrně logické.

Banka ADB si stanovuje jak obecné, tak specifické cíle. Obecné cíle jsou reprezentovány zakládajícím dokumentem (všeobecný rozvoj regionu Asie a Dálného východu prostřednictvím hospodářské spolupráce), či zmíněnou Strategií 2020. Tato strategie je dlouhodobějším rámcem tematického zaměření banky pro určité časové období (2008 až 2020), které se týká procesu sociálního začleňování, ekologicky udržitelného růstu a regionální integrace⁵³. Tyto obecnější dokumenty rozšiřují strategii konkrétnějšího rázu, jako například již zmíněná strategie politiky lesního hospodářství;

dále například Operační plán genderové rovnosti a posílení postavení žen pro období 2013-2020 (*Gender Equality and Women's Empowerment Operational Plan, 2013-2020*)⁵⁴, či Strategický rámec boje proti šíření viru HIV pro období 2011-2015 (*Strategic Directions Paper on HIV/AIDS 2011-2015*)⁵⁵.

Co se týká časového rámce strategií a akčních plánů banky ADB, pak lze říci, že převažují plány střednědobého charakteru s lhůtou očekávaného naplnění stanovených cílů od pěti do deseti let. Příkladem může být několik již výše zmíněných strategií, které jsou orámované střednědobým časovým rámcem, v němž se očekává dosažení nadefinovaných cílů v horizontu pěti až deseti let. Dalším příkladem je i devítiletý Vodohospodářský operační plán (*Water Operational Plan, 2011-2020*) obsahující schémata efektivního hospodaření s vodou, které je zde označeno jako klíčové pro udržitelný rozvoj nejen rozvíjejících se oblastí regionu, ale obecně všech členských zemí uskupení ADB. Tento střednědobý strategický dokument navazuje na obecnou politiku, tzv. *Water Policy*, která byla pod heslem „Voda pro všechny“ („*Water for All*“) poprvé uvedena v roce 2001 (ADB, 2011: 1-2). Tento dokument jako příklad uvádím proto, že je ukázkou propojení s fenoménem boje proti chudobě. Vodohospodářská politika je zde (mimo jiné) vnímána i jako prostředek snižování chudoby („...*the linkage of water challenges to poverty reduction...*“) (ADB, 2011: 2).

Charakter projektů lze posoudit i skrze finanční prostředky, kterými banka ADB disponuje a jejichž prostřednictvím je realizuje. Jádrem představuje základní kapitál, jehož hodnotu má v pravomoci měnit Správní rada ADB. Mezi běžné

---

⁵³ ADB. *Strategy 2020: Working for an Asia and Pacific Free of Poverty* (<http://www.adb.org/documents/strategy-2020-working-asia-and-pacific-free-poverty>, 11. 3. 2016).

⁵⁴ ADB. *Gender Equality and Women's Empowerment Operational Plan, 2013-2020* (<http://www.adb.org/documents/gender-equality-and-womens-empowerment-operational-plan-2013-2020>, 17. 3. 2016).

⁵⁵ ADB. *Strategic Directions Paper on HIV/AIDS, 2011-2015* (<http://www.adb.org/documents/strategic-directions-paper-hiv-aids-2011-2015>, 15. 3. 2016).

kapitálové zdroje kromě základního kapitálu patří i rezervy uložené z výnosů činnosti banky a také výnosy z prodeje cenných papírů a dluhopisů⁵⁶.

ADB poskytuje půjčky, záruky, investice, granty a technickou pomoc rozvojovým zemím Asie a Tichomoří, přičemž tato pomoc je financována z běžných kapitálových zdrojů a ze zdrojů speciálních fondů. Tím nejvýznamnějším speciálním fondem je Asijský rozvojový fond (*Asian Development Fund – ADF*)⁵⁷. Tento fond byl založen v roce 1973 a je určen 29 nejzranitelnějším členským zemím regionu, kterým jsou poskytovány půjčky za výhodnějších podmínek s velmi nízkými úrokovými sazbami. Takto bylo v letech 2013 a 2014 poskytnuto v podobě úvěrů či grantových projektů na sedm miliard amerických dolarů, nejvíce do oblasti střední a západní Asie do zemí jako jsou Afghánistán, Arménie, či Pákistán⁵⁸.

V roce 2015 činila hodnota všech operací pod záštitou banky ADB celkem 27,17 miliard amerických dolarů. Mezi pěti největšími odběrateli finanční pomoci v tomto roce byly v sestupném pořadí Indie, Čínská lidová republika, Pákistán, Indonésie a Bangladéš (ADB, 2016: 1). Podíváme-li se zpětně na jednotlivé roční přehledy operací banky ADB, pak od roku 2010 se první dvě příčky pomyslného žebříčku nemění.

Přehled operací banky za rok 2009 (*Statement of the Asian Development Bank's Operations in 2009*) graficky znázorňuje rozdělení půjček do jednotlivých sektorů. Z celkových 16 miliard amerických dolarů, poskytnutých za daný rok, směřovalo zhruba šest miliard do managementu veřejného sektoru, což je v procentuálním vyjádření 35,1 % z celkového půjčeného obnosu. Sektorem s druhým největším procentuálním podílem (29,2 %) je sektor dopravy, informačních a komunikačních technologií, do kterého se v tomto roce

---

⁵⁶ ADB. *Ordinary Capital Resources* (<http://www.adb.org/site/funds/ocr>, 19. 3. 2016).

⁵⁷ ADB. *Frequently Asked Questions: Enhancing ADB's Financial Capacity by Up to 50% for Reducing Poverty in Asia and the Pacific: Combining ADB's ADF OCR Resources* (<http://www.adb.org/news/features/frequently-asked-questions-enhancing-adbs-financial-capacity-50-reducing-poverty-asia>, 19. 3. 2016).

investovalo zhruba pět miliard. A třetí největší procentuální podíl (13,4 %) byl investován do sektoru energetiky, což odpovídá zhruba dvěma miliardám amerických dolarů (ADB, 2010: 3).

Menší srovnání zacílení finančních prostředků v jednotlivých letech umožňuje webová databáze, která obsahuje projektovou dokumentaci od roku 2005. Zatímco v roce 2009 měl dopravní sektor druhý největší procentuální podíl z celkového počtu vynaložených finančních prostředků a energetický sektor měl třetí největší procentuální podíl, v následujících letech pozice obou těchto sektorů posílily. Od roku 2010 byl hlavním odbytištěm finančních příspěvků vždy právě sektor dopravy, v rámci kterého bylo v jednotlivých letech schváleno a uskutečněno nejvíce projektů. Hned za infrastrukturou se s druhým největším počtem projektů umisťoval energetický sektor. Počet projektů, spadající pod energetický sektor, se mnohdy téměř shodoval s počtem projektů infrastruktury (například roky 2012 a 2013, kdy energetických projektů bylo jen o jednoho méně, nežli projektů dopravních)⁵⁹. Z toho lze vyvodit, že sektor infrastruktury a energetický sektor jsou dominantními oblastmi, kam směřují finanční prostředky, jak z banky ADB, tak speciálních fondů⁶⁰.

Nyní přejdu k analýze činnosti banky ADB skrze třetí kritérium, které se zaměřuje na redistribuci moci na půdě orgánů banky. Na půdě Správní rady (*Board of Governors*) je situace vcelku jasná. Každý stát má zde svého zástupce, prostřednictvím kterého reprezentuje své zájmy a potřeby. Na půdě Představenstva (*Board of Directors*) je moc distribuována podle odlišného klíče, než je rovnocenné zastoupení členských zemí instituce jako u Správní rady. Jak jsem již v kapitole s představením rozvojových bank

---

⁵⁸ ADB. *ADF Partners* (<http://www.adb.org/site/adf/adf-partners>, 19. 3. 2016).

⁵⁹ ADB. *Project Records* (<http://www.adb.org/projects/search/status/approved?keywords=>, 20. 3. 2016).

⁶⁰ Oba sektory dominují i v projektech letošního roku. Z dvaceti dosud schválených projektů spadají čtyři projekty do dopravního sektoru (například Projekt správy a údržby silničního sektoru v Laoské lidově-demokratické republice z konce ledna 2016) a šest projektů spadá do energetického sektoru (například Projekt na výrobu větrné energie na Srí Lance z března 2016).

avedla, Představenstvo ADB je dvanáctičlenné (osm členů zastupuje regionální členy, zbylí čtyři členové zastupují tzv. *non-regional members*). Každý z dvanácti členů zastupuje určitou skupinu, tzv. *Voting Groups*, která se skládá z několika členských zemí. Výjimkou ovšem jsou tři členové Představenstva, kteří jsou reprezentanty výlučně jedné jediné země. Svého výlučného reprezentanta na půdě Představenstva má Japonsko, Spojené státy americké, a Čínská lidová republika⁶¹.

Možné vysvětlení poskytuje princip přidělování váhy hlasů jednotlivým členským zemím. Váha hlasu se každý rok přepočítává a odvozuje od výše prostředků, které země odvádí do společného rozpočtu (do základního kapitálu). Podíváme-li se například na zatím poslední výroční zprávu ADB za rok 2014, pak největšími přispěvateli do kapitálu byly právě tři zmíněné země. Z celkového 100 % hlasů disponovalo Japonsko v tomto roce 12,840 % hlasů, Spojené státy americké 12,752 % hlasů, a Čína 5,477 % hlasů⁶². Tyto státy nemají potřebu utvářet tzv. *Voting Groups*, díky síle svého hlasu disponují značným vlivem a k prosazení nějaké otázky hlasováním nepotřebují pomoc hlasů ostatních členských zemí v podobě zmiňovaných tzv. *Voting groups*. Pro země jako Palau, Východní Timor, či Tuvalu, z nichž každá v tomto roce disponovala zhruba kolem 0,3 % hlasů, je vytváření jakýchsi hlasovacích koalic nezbytností.

Procentuální podíl hlasů členských zemí ADB mimo region za rok činil 34,888 % hlasů, regionální členské země disponovaly 65,112 % hlasů. Tento poměr vyznívá ve prospěch regionálních členských zemí, což je ostatně ošetřeno i Chartou ADB⁶³. Musíme však zohlednit fakt, že 35 % hlasů je rozděleno mezi nepoměrně méně aktérů, nežli hlasy skupiny regionálních

---

⁶¹ ADB. *Board of Directors and Voting Groups* (<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/158032/oi-appendix5.pdf>, 20. 3. 2016).

⁶² ADB. *Annual Report 2014 – Members, Capital Stock, and Voting Power* (<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/158032/oi-appendix1.pdf>, 20. 3. 2016).

⁶³ ADB. *Annual Report 2014 – Members, Capital Stock, and Voting Power* (<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/158032/oi-appendix1.pdf>, 20. 3. 2016).

členských zemí, které tak musejí více „splaťovat“ své zájmy se zájmy ostatních členů, neboť disponují malými poměry hlasů na to, aby mohly samy něco prosadit.

Hodnota hlasu je zajímavým ukazatelem i při vzájemném porovnávání hlasů regionálních členů a tzv. *non-regional members*. Všechny ne-regionální členské země (s výjimkou Portugalska) mají větší váhu hlasu než zhruba dvacet regionálních členů. Členské země jako Cookovy ostrovy, Kiribati, nebo Mikronésie disponují váhou hlasů menší, než jakou disponují členské země mimo region Asie a Tichomoří⁶⁴.

Byť jsou hodnoty zcela v souladu s mechanismem procentuálního vyhodnocování váhy hlasů dle výše příspěvků do základního kapitálu, z morálního hlediska lze vznést kritiku, že je přinejmenším znepokojující, aby vůle zhruba dvaceti zemí regionu, pro který byla instituce určena, mohla být „přebita“ hlasy zemí, které sice do rozpočtu instituce přispívají jako všichni ostatní, ale mají zcela jiné zájmy, potřeby a názory na konkrétní problematiky regionu Asijské rozvojové banky.

Kapitolou samo o sobě je v diskuzi o redistribuci moci na půdě orgánů banky ADB pozice Japonska. Kromě toho, že je Japonsko největším přispěvovatelem prostředků do společného rozpočtu a japonští experti a manažeři zaujímají značnou část vrcholových pozic v managementu banky, je nepsaným pravidlem, že funkci prezidenta banky (vrcholového představitele celé instituce) vždy zastává od založení banky v roce 1966 vždy osoba japonské národnosti. V této souvislosti například Nizozemský institut mezinárodních vztahů Clingendael (*Clingendael Netherlands Institute of International Relations*) ve své publikaci *Asijská rozvojová banka: Co znamená pro Evropu?* (*The Asian Development Bank: What's in it for Europe?*) z roku 2014 uvádí, že díky tomuto pravidlu získalo Japonsko významný vliv, kterého náležitě

využívá a dle některých kritiků i náležitě zneužívá. Dokument nizozemského institutu například hovoří o tom, že Japonsko svého výlučného postavení využilo k nasměrování rozvojových aktivit banky do takových oblastí, se kterými má země uzavřeny bilaterální dohody a na které je úzce ekonomicky navázána. Jako příklad uvádí Japonský fond pro snižování chudoby (*The Japan Fund for Poverty Reduction*), který je součástí ADB. Jeho aktivity jsou až nápadně směřovány do oblastí, ve kterých operují Japonskem zřizované mezinárodní kooperativní agentury (Okano-Heijmans - Waardenburg, 2014: 16-17).

4.2. Africká rozvojová banka (AfDB)

Podobně jako v Chartě Asijské rozvojové banky je i v zakládajícím dokumentu Africké rozvojové banky (AfDB) kladen důraz na vzájemnou spolupráci a kooperaci členských zemí a banka AfDB je orgánem, který tímto kolektivním partnerstvím vytváří podmínky a prostor pro hospodářský rozvoj i sociální pokrok členských zemí regionu (AfDB, 2011: 1-2).

V tomto smyslu spočívají funkce banky ve vytváření a financování projektů hospodářského a sociálního rozvoje, v získávání zdrojů na tyto projekty, v poskytování technické pomoci a dalších služeb, které jsou k přípravě, financování a provádění projektů zapotřebí a také ve spolupráci s dalšími rozvojovými institucemi a mezinárodními organizacemi, které na africkém kontinentu působí. Jejich účelem je také napomáhat rozvoji v Africe (AfDB, 2011. 2-3).

Hlavní cíle a motivy vzniku a činnosti banky AfDB jsou rozšiřovány strategiemi, z nichž tou nejnovější je Strategie Africké rozvojové banky pro období 2013-2022 (*The African Development Bank's Strategy for 2013-2022*). Strategie má za cíl rozšířit a prohloubit proces transformace afrických

---

⁶⁴ ADB. *Annual Report 2014 – Members, Capital Stock, and Voting Power* (<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/158032/oi-appendix1.pdf>, 20. 3. 2016).

zemí větším sdílením růstu mezi všechny africké občany a země, zajistit také jednak udržitelnost ekonomického růstu, jednak jeho ekologičnost. Banka AfDB je brána jako instituce, která má znalosti, přístup k informacím a především důvěru v to, že tato instituce představuje hlas rozvoje Afriky. O tom vypovídá i heslo Strategie: „*The Bank's vision is thus Africa's vision, and its future is Africa's future.*“, neboli „Vize a budoucnost banky, je vizí a budoucností Afriky“ (AfDB, 2013: 1).

Nejnovější strategie má dva základní cíle. Zaprvé jde o inkluzivitu růstu (jinými slovy rozvoj pro širokou vrstvu Afričanů), která stojí na rovném zacházení a rovných příležitostech a také na větším úsilí bojovat proti chudobě prostřednictvím tvorby široké škály pracovních míst. Tímto cílem chce nová strategie využít největšího potenciálu afrického kontinentu, demografického charakteru Afriky, kterému chce skrze investice do infrastruktury a soukromého sektoru pomoci být konkurenceschopnějším. Druhým cílem je tzv. Zelený růst (*Green growth*), prostředek zajištění dlouhodobé udržitelnosti růstu prostřednictvím ochrany vodních zdrojů, energetické a potravinové bezpečnosti, či prostřednictvím šetrného zacházení se surovinovými zdroji. Motivem tzv. Zeleného růstu je nalézt takovou cestu rozvoje, která bude vyvíjet menší tlak na přírodní bohatství a která bude lépe schopna vyrovnávat se s environmentálními, sociálními a ekonomickými riziky. Prioritou Zeleného růstu je i ochrana ekosystému, který je ohrožován klimatickými změnami (AfDB, 2013: 1-2).

Tato strategie definuje tři oblasti, na které se speciálně zaměřuje. První oblastí je téma nestabilních států (*fragile states*), jejichž obyvatelé tvoří až pětinu všech obyvatel afrického kontinentu a jejichž křehkost je příčinou vzniku a šíření chudoby. Druhou oblastí je oblast zemědělství a potravinové bezpečnosti. V rámci ní se aktivity banky AfDB zaměřují na zlepšení životní úrovně Afričanů závislých na zemědělské produkci, která je ohrožována výkyvy počasí v důsledku klimatických změn. Až 70 % Afričanů pracuje nebo se živí zemědělstvím.

Proto chce banka v tom sektoru investovat do projektů, které zvýší jeho produktivitu a konkurenceschopnost, aby se zamezilo nedostatku potravin, aby se regulacemi jejich cen zpřístupnily pro všechny sociální skupiny. Třetí oblastí pak je problematika genderu, která se zaměřuje na rozvoj schopností a příležitostí žen a dívek a na jejich začlenění do ekonomického procesu (AfDB, 2013: 3).

Příkladem reálných projektů strategické oblasti křehkých (nestabilních) států je Projekt technické asistence a podpory při budování statistického a geo-informačního institutu v Libérii (*Technical Assistance and Capacity Building Support to the Liberia Institute of Statistics and Geo-Information Services*), který by měl být dokončen v letošním roce, a jehož cílem je zlepšit institucionální kapacity země vytvořením statistické agentury, která bude shromažďovat data a informace, nezbytné pro liberijský socio-ekonomický rozvoj (AfDB, 2013b: 2). Příkladem projektu oblasti zemědělství a potravinové bezpečnosti může být projekt *Bagamoyo Sugar Project* v Tanzanii z roku 2014 určený pro vybudování plantáží cukrové třtiny a zařízení na její zpracování, přičemž bude systém zpřístupněn místním drobným zemědělcům, kteří budou moci na těchto plantážích podnikat (AfDB, 2014: 2). A jako příklad projektu z oblasti tematiky genderu lze uvést Projekt na podporu rozvoje dovedností a podnikatelské činnosti žen a mládeže v Zambii (*Skills Development and Entrepreneurship Project Supporting Women and Youth*) z konce roku 2015 mající za cíl vytvářet nové pracovní pozice, snižovat chudobu a vytvářet podmínky pro genderovou rovnost (AfDB, 2015: 3).

Obecný cíl hospodářského a sociálního rozvoje regionu afrických zemí, stanovený zakládajícím dokumentem, je blíže rozváděn strategickými dokumenty. Na jejich základě vznikají konkrétní projekty reagující na konkrétní požadavky konkrétního aktéra (členské země, či části jejího území) určité oblasti rozvojové tematiky. Lze říci, že první kritérium je v případě banky AfDB naplněno. Toto tvrzení podporuje uvedený výčet vybraných projektů z různých

strategických oblastí rozvoje, které se řídí specifickými zájmy svých členských zemí. Potvrzením, že je činnost banky zaměřena na bezprostřední zájmy regionu, je i podkladový materiál k projednávání Střednědobé strategie pro období let 2008-2012 (*Medium Term Strategy, 2008-2012*), vydaný v roce 2007 Africkým rozvojovým fondem⁶⁵ (*African Development Fund*), který předložil některé body strategie k dalšímu projednání na půdě Představenstva. Tento podklad obsahuje tabulku se strategiemi výběru odvětví a témat aktivit banky. Ta uvádí, že zatímco globální instituce typu Světové banky (*World Bank*), které se zaměřují na splnění očekávání globální veřejnosti, je Skupina Africké rozvojové banky regionální institucí se zaměřením na regionální veřejné zájmy na základě autentických informací získaných přímo od zemí daného regionu (AfDB, 2007: 8). Zde je naplnění prvního kritéria, tedy důraz na bezprostřednost zájmy, nejvíce zřetelné.

Analýza prostřednictvím prvního kritéria částečně podkryla charakter cílů a témata rozvojové politiky, což jsou předměty zkoumání kritéria druhého. Podobně jako ADB si i AfDB stanovuje jak obecné, tak konkrétní cíle. Obecné cíle vycházejí ze základních dokumentů instituce (Dohoda o zřízení Africké rozvojové banky), konkrétní cíle vycházejí z průběžně vydávaných strategií, které udávají orientaci banky na konkrétní témata pro určité časové období.

Několik uvedených projektů aktuálně platných tematických oblastí rozvojové politiky banky AfDB lze označit za příklady potvrzující selektivnost cílů, tedy vlastnost, kterou Wallerstein ve své teorii takovým institucím přisuzoval. Důraz na selektivnost cílů je patrný ve strategii, která té nejnovější předcházela. Ve Střednědobé strategii pro období mezi léty 2008 a 2012 (*Medium-Term Strategy 2008-2012*) se píše, že vize pro toto období budou prováděny

---

⁶⁵ Africký rozvojový fond jako dceřiná instituce AfDB představuje administrativní, koordinační a poradenské centrum, skrze které je uskutečňován transfer finančních prostředků na projekty rozvoje regionálních členských zemí. Současně je úkolem fondu získávat další finanční prostředky a zdroje k financování ekonomického a sociálního rozvoje afrických zemí (Liška – Stavárek, 2003: 81).

se zvláštním ohledem na jejich uskutečňování, na jejich důsledky, na jejich zprostředkování a na jejich výběrovost („...with particular emphasis on execution, results, delivery, and selectivity.“) (AfDB, 2008: 22). Zde je selektivita činnosti banky přímo uvedena.

Příkladem selektivnosti aktivit banky jsou sektory, které byly touto strategií v daném časovém horizontu označeny za klíčové. Jsou jimi sektor infrastruktury (s cílem rozvíjet nejen dopravní infrastrukturu, ale i sanitární zařízení a služby, například zavádění vodních a kanalizačních sítí); sektor vládního řízení (s cílem posílit transparentnost a odpovědnost vlád afrických zemí v rámci hospodaření se veřejnými prostředky a majetkem); oblast rozvoje soukromého sektoru (s cílem investicemi podpořit různé aktivity soukromého sektoru, vedoucí k rozvoji společnosti); sektor sekundárního a terciárního vzdělávání (podpora odborného vzdělávání s cílem posílit vědecko-technický průmysl a bojovat kvalifikovanou pracovní silou proti vysoké nezaměstnanosti (AfDB, 2008: 19-20).

Jak na příkladech dvou po sobě jdoucích strategických dokumentech vidíme, oba se zaměřují vždy na určité oblasti rozvojové tematiky. Strategie 2008-2012 se zaměřuje na čtyři zmíněné sektory, následující (aktuálně platná) strategie 2013-2022 se zaměřuje na tři sektory, zaměřením odlišné od sektorů strategie předcházející. Tyto strategické dokumenty, určující orientaci rozvojové politiky banky AfDB pro dané období, jsou vždy selektivní v závislosti na tom, na jaké problémy a na jaká témata je potřeba se v daném horizontu zaměřit.

Zaměříme-li se na časový rámeček, pro který jsou strategie nastavovány, pak podobně jako u Asijské rozvojové banky převažují plány střednědobého charakteru, tedy plány s časovým horizontem od pěti do deseti let. Příkladem jsou zmíněné projekty třech klíčových strategických oblastí rozvojové politiky banky aktuální Strategie Africké rozvojové banky pro období 2013-2022 (liberijský projekt výstavby statistického centra apod.), jejichž dokončení

je naplánováno ve střednědobém horizontu od pěti do deseti let. Na rozdíl od Asijské rozvojové banky se zde u AfDB více setkáváme s projekty a strategiemi krátkodobého časového výhledu. Jako příklad lze uvést Informačně-technologickou strategii pro období 2013-2015 (*Information Technology Strategy 2013-2015*), která obsahuje souhrn činnosti Informačního a metodologického oddělení banky AfDB (*Information Management and Methods Department – IMMD*) (AfDB, 2012: 1). Informační a metodologické oddělení banky AfDB slouží jako IT centrum, zprostředkovávající informačně-technologické služby jak orgánům banky, tak jejím agenturám⁶⁶. Tomuto dokumentu předchází strategie, která byla taktéž nastavena na krátkodobé období (konkrétně na tříleté období mezi léty 2009 a 2011), ve kterém se očekávalo naplnění stanovených cílů, například vývoj webové platformy pro snadnější přenos a sdílení dat mezi členskými zeměmi (AfDB, 2012: 1). Krátkodobějším strategickým dokumentem je i Operační plán, věnovaný klimatickým změnám (*Climate Change Action Plan, 2011-2015*), který nastavuje parametry vyrovnávání se se změnami klimatu a uvádí metody, kterými lze důsledkům změn předcházet (AfDB, 2011b: 3).

I v případě banky AfDB můžeme hovořit o tom, že její motivy jsou svým způsobem ovlivněny děním na mezinárodní scéně, především pak tématy, které jsou světovým společenstvím aktuálně diskutovány. V roce 2000 podpořila AfDB program Organizace spojených národů s názvem Rozvojové cíle tisíciletí (*Millennium Development Goals – MDG's*), čímž se osm rozvojových bodů tisíciletí stalo integrální součástí rozvojové politiky banky⁶⁷. Příkladem je i předmluva zmíněné nejnovější Strategie Africké rozvojové banky pro období 2013-2022 tehdejšího prezidenta AfDB Donalda Kaberuka. Ve svém úvodním slovu strategického dokumentu hovoří o tom, že ekonomický rozvoj Afriky není udržitelný bez ochrany přírodního kapitálu afrického kontinentu, bez ochrany

---

⁶⁶ AfDB. *Corporate Information Management and Methods Department* (<http://www.afdb.org/en/about-us/organisational-structure/complexes/corporate-services/corporate-information-management-and-methods-department/>, 23. 3. 2016).

půdy, vody, moří, lesů a energetických zdrojů v takových mezích, které byly nastaveny na konferenci RIO+20 v roce 2012, pořádanou Organizací spojených národů, na které byl tzv. zelený růst v kontextu udržitelného rozvoje a boje s chudobou jedním z hlavních témat (AfDB, 2013: 3). Environmentální rozměr nebyl součástí rozvojové politiky banky AfDB od počátku, do její agendy se téma životního prostředí v rámci rozvoje dostalo až s příchodem mezinárodních konferencí a úmluv typu Rio+20 a dalších.

Co naopak bylo vždy součástí rozvojové tematiky banky AfDB je téma chudoby. Boj proti chudobě je uveden na oficiálních stránkách banky jako součást její obecné strategie. Doslova se zde píše, že cílem společným pro všechny členy banky je podněcovat udržitelný hospodářský a sociální rozvoj, pokrok společnosti všech členských zemí a tím přispět ke snížení chudoby („...*spur sustainable economic development and social progress in its regional member countries (RMCs), thus contributing to poverty reduction.*“)⁶⁸. Boj za snižování chudoby je jako všeobecný cíl definován i oficiální brožurou banky AfDB, vydanou v roce 2013. V ní je cíl banky AfDB uveden jako hospodářský a sociální rozvoj afrických zemí, prostřednictvím podpory investic kapitálu do projektů a programů, jejichž cílem je redukce chudoby a zlepšení životních podmínek (AfDB, 2013: 8).

Rozvojovou politiku banky AfDB v poslední době výrazně ovlivnila světová zdravotnická krize, která se naplno rozhořela v loňském roce masivním rozšířením nemoci ebola v západní části afrického kontinentu. Na základě vypuknutí epidemie eboly byly uděleny zvláštní granty na mimořádnou finanční pomoc postiženým zemím na boj proti epidemii. Zvláštní finanční pomoc v hodnotě milionu amerických dolarů byla udělena zemím jako Nigérie, Sierra Leone, či Libérie⁶⁹. Po opadnutí nejhoršího se na půdě banky AfDB začaly projednávat programy investic do zdravotnictví na nákup nezbytného

---

⁶⁷ AfDB. *Mission & Strategy* (<http://www.afdb.org/en/about-us/mission-strategy/>, 21. 3. 2016).

⁶⁸ AfDB. *Mission & Strategy* (<http://www.afdb.org/en/about-us/mission-strategy/>, 21. 3. 2016).

zdravotnického vybavení a na školení zdravotníků a také investic do zdravotní a hygienické osvěty. Za tímto účelem byl zřízen speciální fond, který bude mít obnovu zemí po zažehnutí epidemie na starosti a kterému byla do začátku jeho existence přislíbena částka pohybující se kolem 300 milionů amerických dolarů (AfDB, 2015b). Následně se začalo téma eboly skloňovat v souvislosti s různými rozvojovými tématy, například s tématem genderu. U příležitosti Mezinárodního dne žen zveřejnila začátkem března letošního roku banka AfDB studii o dopadech epidemie eboly na ženy a muže a zda jsou tyto dopady odlišné v závislosti na pohlaví. Jedním z výsledků této studie je tvrzení, že epidemie eboly může zbrzdit hospodářský a sociální rozvoj, přičemž nejohroženější skupinou jsou právě ženy, u kterých hrozí v důsledku epidemie k návratu ke starým pořádkům a ke zhoršení jejich společenského postavení (AfDB, 2016).

Podobných grantů mimořádné pomoci bylo v minulosti uděleno více a to v souvislosti s různými událostmi. Financování grantů typu mimořádné a speciální pomoci (*Emergency and Special Assistance Grants*) má ve své kompetenci Fond zvláštní pomoci (*the Special Relief Fund – SRF*), který byl zřízen Správní radou banky v roce 1974 za účelem financovat projekty pomoci v nouzových situacích, vzniklých například v důsledku záplav, vln sucha, zemětřeseních, či dalších přírodních katastrof (AfDB, 2008b: 1). Příkladem takové nouzové situace, kdy byla Fondem zvláštní pomoci udělen grant s finanční podporou, je grant Humanitární pomoci obětem sucha v Keni (*Kenya Humanitarian Relief Assistance to Victims of Drought*) z roku 2011, kterému byl vyčleněn milion amerických dolarů na potravinovou pomoc lidem v oblastech, zasažených silnými vlnami sucha a následnou neúrodou (AfDB, 2011c: 3).

Nyní přejdu k analýze banky AfDB prostřednictvím třetího kritéria zaměřujícího se na redistribuci moci v institucionální struktuře a na hlasovací i rozhodovací mechanismy. Pravidla hlasování jsou na půdě banky AfDB

---

⁶⁹ AfDB. *Ebola* (<http://www.afdb.org/en/topics-and-sectors/topics/ebola/>, 23. 3. 2016).

nastaveny tak, aby byly zohledňovány více zájmy a potřeby především regionálních členských zemí než členských zemí mimo region. Regionální členské země tudíž drží ve svých rukách dvě třetiny hlasovacích práv jak na půdě Správní rady, tak na půdě Představenstva. Toto rozložení má více nutit ne-regionální členské země ke kooperaci a vyjednávání s regionálními členskými zeměmi ohledně přijímaných rozhodnutí a zároveň má umožňovat regionálním členským zemím sjednotit se proti případným nepříznivým návrhům, podaných ne-regionálními členskými zeměmi. Takto nastavený hlasovací poměr má předcházet tomu, aby nějaký člen Správní rady či Představenstva mohl ovládat výsledky rozhodovacího procesu (Lessambo, 2015: 126).

Na první pohled je redistribuce moci v orgánech banky příznivěji nakloněna regionálním členským zemím, ale realita bývá mnohdy jiná. Podobně jako u Asijské rozvojové banky se můžeme i zde setkat s dominancí několika aktérů, které geograficky do regionu instituce nespádají, a kteří disponují vahou svého hlasu větší, než jakou disponují některé regionální členské země. V každé výroční zprávě je uvedena tabulka příspěvků, které jednotlivá členská země odvedla do společného rozpočtu, spolu s vahou jejich hlasovacích práv, které se dle odvedených příspěvků vypočítávají. Podle Výroční zprávy za rok 2013 disponovala největším poměrem hlasů mezi regionálními členskými zeměmi Nigérie s 9,278 % z podílu hlasů regionálních členských zemí, který v roce 2013 tvořil 60,108 %. Nigérii následoval s nejvyšším procentuálním podílem hlasů Egypt (5,374 % hlasů), a dále země jako Jihoafrická republika (4,814 % hlasů), či Alžírsko (4,207 % hlasů). Ve skupině ne-regionálních zemí, která celkově v roce 2013 disponovala 39,892 % z celkového počtu hlasů, dominovaly Spojené státy americké s 6,562 % hlasů. Druhým nejvyšším počtem hlasů disponovalo Japonsko (5,493 % hlasů), třetím nejvyšším počtem pak Německo (4,105 % hlasů) (AfDB, 2014b: 150-151).

Navzdory tomu, že jsou ne-regionální členské země menšinovými akcionáři (v roce 2013 disponovali zmíněnými 39,892 % hlasů), disponují v orgánech banky AfDB značným vlivem. Ve skupině deseti členských zemí s nejvyšší vahou hlasů mají pět zástupců, z nichž dva jsou na pomyslném stupni vítězů (druhou nejvyšší příčku obsadily Spojené státy americké, třetí obsadilo Japonsko). Sečteme-li váhy hlasů oněch pěti ne-regionálních členských zemí první desítky, pak v roce 2013 disponovala tato „koalice“ 23,740 % hlasů. Třicet čtyři regionálních členských zemí s vahou hlasů pod 1 % je součtem svých hlasů hluboko pod polovinou hodnoty váhy hlasů této „koalice“⁷⁰.

Na základě dat Výroční zprávy za rok 2014 se poměry hlasů deseti členských zemí s nejvyšším počtem hlasů mírně změnil. Složení i pořadí členských zemí první pětky s nejvyšší vahou hlasů zůstaly stejné, stále dominovaly země jako Nigérie, Spojené státy americké, Japonsko, Egypt a Jihoafrická republika. První čtyři jmenované členské země si oproti loňskému roku polepšily na váze svého hlasu o několik tisícín procenta zhruba v rozmezí od 0,001 do 0,005 %. Výjimkou je poslední jmenovaná země, Jihoafrická republika v roce 2014 zaznamenává přírůstek na váze svého hlasu ve výši 0,057 %. V druhé pětce však nedochází jen ke změnám procent, ale i ke změnám obsazení jednotlivých příček. Libye se z osmé příčky za rok 2013 propadá v roce 2014 až na příčku jedenáctou, kdy její procentuální podíl hlasů spadl o 0,353 %. Na její místo se dostává Kanada, za kterou je na devátém místě s 3,700 % hlasů Francie. Na desátém místě se pak nově objevuje Demokratická republika Kongo, která v roce 2014 disponovala 3,687 % hlasů, s vahou hlasu o 0,004 % silnější, nežli měla v tomto roce na jedenáctém místě ona zmíněná Libye (AfDB, 2015b: 165-166).

Zde, ač nerada, musím upozornit na matematickou chybu, které se tým zpracovávající tuto výroční zprávu, dopustil. Výroční zpráva na straně 165 v sekci „*Subscriptions by member countries and their voting power*“

⁷⁰ Součet vah hlasů třiceti čtyř zemí pod hranicí 1 % hlasu činí 8,572 %.

at December 31, 2014“uvádí, že regionální členské země za tento rok disponovaly počtem hlasů 50,604 % a ne-regionální země disponovaly 40,396 % hlasů, což po součtu těchto dvou čísel nedává uvedených 100 % celkových hlasů. Jelikož jsem si při četbě Výroční zprávy nevšimla žádné poznámky, která by vysvětlovala absenci oněch chybějících 9 % hlasů, došla jsem k závěru, že pravděpodobně došlo k matematické chybě, či překlepu při sepisování tabulky, což se mi po součtu hlasů jednotlivých zemí kategorie regionálních členů i ne-regionálních členů, potvrdilo. Součet hlasů regionálních členů dělá 59,604 %, nikoliv 50,604 %. Pak součet procentuálně vyjádřených hlasů obou skupin tvoří celkových 100 %.

Nicméně odhlédneme-li od procentuálních údajů a zaměříme-li se pouze na země jako takové, pak musím konstatovat, že i na půdě AfDB mají poměrně silné slovo země mimo africký kontinent a jemu přilehlé ostrovy. Země jako Spojené státy americké, Německo nebo Japonsko mají úplně jiné kapacity (materiální a lidské) ke sběru dat a informací, které mohou využít ve svůj prospěch na úkor těch, kteří takové kapacity nemají a nemohou si údaje sehnat „svými silami“, a musí se spoléhat na informace, které jsou jim zprostředkovávány druhými stranami. Takové zprostředkovávané informace pak nemusí být zcela objektivní.

4.3. Meziamerická rozvojová banka (IADB)

Článek jedna zakládajícího dokumentu Meziamerické rozvojové banky (IADB) obecně definuje smysl její činnosti v podobném duchu jako zakládající dokumenty Asijské a Africké rozvojové banky. Smyslem existence a činnosti IADB je napomáhat hospodářskému a sociálnímu rozvoji členských zemí prostřednictvím podpory veřejného i soukromého kapitálu na rozvojovou činnost; prostřednictvím investic kapitálu banky na projekty hospodářského rozvoje členských zemí tam, kde investice z veřejného a soukromého kapitálu absentují; prostřednictvím vzájemné kooperace vytvářet rozvojovou politiku banky v souladu s co nejefektivnějším využitím bankovních prostředků; prostřednictvím

poskytování technické podpory při přípravě, financování a realizaci rozvojových projektů. Zároveň je cílem banky zprostředkovávat spolupráci s ostatními národními a mezinárodními institucemi a organizacemi, které se na kapitálu banky IADB podílejí (IADB, 1996: 5). Vizí banky IADB je inovativními a efektivními způsoby čelit ekonomickým, sociálním, institucionálním a environmentálním výzvám členských zemí oblasti Latinské Ameriky a Karibiku a tím podpořit udržitelný rozvoj v regionu⁷¹.

Účel existence a činnosti banky jsou blíže konkretizovány strategickými dokumenty, které rozvádějí obecný cíl hospodářského a sociálního rozvoje do hmatatelnější podoby. Příkladem je Institucionální strategie (*Institutional Strategy – IS*), schválená v roce 2010 Správní radou, která slouží jako strategické vodítko pro nadcházející činnost banky. Dokument reaguje na globální finanční krizi, která zasáhla i region Latinské Ameriky a Karibiku, a především její nejchudší oblastí, citlivé na jakékoliv hospodářské výkyvy. Správní rada v důsledku ekonomické krize schválila v pořadí již deváté a zatím historicky největší navýšení základního kapitálu banky, které činilo sedmdesát miliard amerických dolarů. K tomuto navýšení došlo přehodnocením úrovně kapitálu instituce. Ten se projevil jako nedostatečný vzhledem k náhlým nákladům, vzniklým v důsledku škod, které s sebou globální ekonomická krize přinesla⁷². Značné navýšení finanční základny banky IADB můžeme chápat jako prostředek předcházející zpomalení hospodářského a sociálního růstu regionu jako důsledku negativních vlivů hospodářské krize. V tomto duchu byly strategií definovány dva cíle. Jednak se více zaměřit na potřeby malých a zranitelných států (jako příklad byl uveden ostrov Haiti) a zlepšit jejich přístup ke zvýhodněnému financování, a jednak podpořit rozvoj skrze soukromý sektor (IADB, 2015: 4).

---

⁷¹ IADB. *Our Vision* (http://www.iadb.org/en/about-us/how-the-inter-american-development-bank-is-organized,5998.html?open_accordion=4, 25. 3. 2016).

⁷² IADB. *Ninth General Capital Increase – IDB-9* (<http://www.iadb.org/en/capital-increase/ninth-capital-increase-idb-9,1874.html>, 26. 3. 2016).

Institucionální strategie byla několikrát poupravována do aktuálně platné podoby, kterou je Upravená institucionální strategie pro období 2010-2020 (*Update to the Institutional Strategy 2010-2020*). Tato aktualizace definuje tři oblasti rozvojových výzev, kterým členské země čelí a které je potřeba řešit kolektivně. První výzvou jsou sociální nerovnosti a lidé sociálně vyloučení, kdy i přes intenzivní rozvoj střední společenské třídy a zvyšování průměrné hodnoty příjmu na obyvatele se region vyznačuje vyšší mírou chudoby ve srovnání s jinými částmi světa s podobnou úrovní příjmů. Druhou výzvou je míra produktivity a inovací, která je všeobecně velmi nízká (především pak ve venkovských oblastech) a to i přes existenci rozvinutých nebo rozvíjejících se ekonomik v regionu (Brazílie, Argentina apod.). Třetí výzvou pak jsou limity ekonomické integrace, kdy ekonomická integrace regionu Latinské Ameriky a Karibiku je za úrovní ekonomické integrace jiných rozvíjejících se regionů na světě, čemuž brání složitá a pomalá byrokracie a mnohdy i slabé úsilí samotných států. Dle této strategie není patřičně využíváno potenciálu, který regionální trhy a přírodní zdroje regionu nabízejí (IADB, 2015: 4-5).

Ke každému ze tří bodů uvádí strategie témata, na která budou v rámci vyrovnávání se s výzvou zaměřeny rozvojové projekty. V oblasti sociálních nerovností a sociálního vyloučení se aktivity strategie v daném období zaměří na vymýcení extrémní chudoby, posílení kapacit států, či podpora začlenění všech segmentů společnosti do pracovního trhu. V rámci posílení produktivity a podpory inovací se činnost IADB zaměří na podporu kvality lidského kapitálu, na zřízení efektivního institucionálního rámce, na sdílení znalostí a informací v rámci inovačního procesu, či na rozvoj městské a venkovské infrastruktury. A v rámci třetí výzvy (posílení integrace) se politika IADB zaměří na zlepšení regionální infrastruktury (dopravní, informační, energetické) k posílení vzájemné komunikace napříč hranicemi členských zemí, na sladění integračních politik a nástrojů, či na širší využívání jiho-jihní spolupráce (IADB, 2015: 7-9).

Motivem vzniku IADB bylo sloužit primárně členským zemím regionu banky a minimálně dle aktuálně platného strategického dokumentu tento motiv přetrvává. Kritérium kladení důrazu na bezprostřední potřeby a problémy členů instituce je zde naplněno. Odůvodněním může být výše zmíněná reakce instituce na důsledky globální ekonomické krize na země regionu a následná úprava strategie banky pro nadcházející období. I v případě banky IADB tak můžeme konstatovat, že cíle rozvojové politiky se mění v průběhu času a vlivem různých okolností, v tomto konkrétním případě vlivem proměn mezinárodního ekonomického prostředí. Příkladem zaměření na bezprostřední hrozby jsou i projekty, se kterými budu pracovat při analýze druhého kritéria níže.

Oním druhým kritériem je selektivnost, jinými slovy jaká je povaha cílů, které si banka v rámci rozvojové politiky stanovuje. Základní povahu cílů určuje již zmíněná Upravená institucionální strategie pro období 2010-2020, jelikož na základě třech zmíněných výzev stanovuje tři průřezové problematické oblasti, které brzdí rozvoj regionu a které jsou prioritami rozvojové politiky banky pro dané období. Tři průřezové tematické oblasti jsou následující (IADB, 2015: 9).

První oblastí je problematika genderu, genderové rovnosti a rozmanitosti (*gender equality and diversity*), ve které je kladen důraz na sociální spravedlnost, kdy sociálně vyloučení (primárně ženy, menšiny a zdravotně postižení lidé) mají mít rovnější příležitosti k rozvoji (IADB, 2015: 9). Příkladem první oblasti je dvouletý argentinský projekt Genderové rovnosti ve vzdělávacích a pracovních projektech pro mladé (*Gender equality in youth educational/occupational projects*) z roku 2014, jehož cílem je prostřednictvím technické spolupráce snižovat rozdíly v zaměstnanosti mužů a žen v Argentině, prostřednictvím podpory mladých lidí při přechodu ze školních lavic do zaměstnání⁷³. Příkladem je i projekt Posílení ekonomických příležitostí žen v Chile

---

⁷³ IADB. *AR-M1067: Gender equality in youth educational/occupational projects* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=AR-M1067>, 26. 3. 2016).

(*Strengthening economic opportunities of women in Chile*) z roku 2011, kdy součástí projektu je certifikace chilských firem na základě míry genderové spravedlivosti, jinými slovy na základě spravedlivosti přístupů vůči mužům a ženám⁷⁴.

Druhou oblastí je problematika přizpůsobování se ekonomickým a sociálním vlivům klimatických změn a problematika zmírňování jejich důsledků. Zde se přihlíží předně na dopady, které mají klimatické změny na nejohroženější skupiny společnosti (IADB, 2015: 9). Příkladem projektu této oblasti je roční projekt Integrované a adaptivní správy vodních zdrojů v Kolumbii (*Integrated and Adaptive Management of Water Resources in Colombia*) z roku 2011, jehož účelem je prostřednictvím analýzy přizpůsobit správu národních vodních zdrojů změnám klimatu a především jejich důsledkům na vodohospodářský sektor Kolumbie⁷⁵. Dalším příkladem může být i honduraský projekt Adaptace chudinských čtvrtí města Tegucigalpa na klimatické změny (*Adaptation to Climate Change in Poor Neighborhoods of Tegucigalpa*) z roku 2013, obsahující komplexní plán modernizace čtvrtí spolu s koordinačním schématem spolupráce státu, nevládních organizací a místních komunit v rámci vyrovnávání se s nepřízněmi počasí⁷⁶.

Třetí, poslední oblastí je posílení institucionálních kapacit a právního státu tak, aby jednotlivé členské země byly schopnější a efektivnější v odstraňování překážek obchodního růstu a produktivity. Součástí této oblasti je důraznější vymáhání zákonů a práv spolu s bojem proti korupci a nekalým praktikám (IADB, 2015: 9). Představitelem projektu, spadajícího do této oblasti, je dvou a půl letý projekt Podpory restrukturalizace a modernizace procesů a nástrojů organizační struktury Bolívie (*Support for organizational restructuring*

---

⁷⁴ IADB. *CH-T1112: Strengthening economic opportunities of women in Chile* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=CH-T1112>, 26. 3. 2016).

⁷⁵ IADB. *CO-T1272: Integrated and Adaptive Management of Water Resources in Colombia* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=CO-T1272>, 26. 3. 2016).

and modernization of processes and tool) z roku 2013. Projekt je určen k posílení institucionální struktury, především pak oblasti implementace rozvojových projektů na zlepšení životních podmínek bolivijské populace⁷⁷. Ve fázi příprav je aktuálně program Podpory zlepšování veřejné správy občanství (*Support for Improving Public Administration for the Citizenship*), který má sloužit ke zlepšení kvality poskytování služeb na národní i sub-národní úrovni v Brazílii. Tento projekt má dát vzniknout novému rámci civilní identifikace občanů, který má zpřesnit informace o veřejném sektoru, a na základě toho má dojít k zefektivnění výdajů veřejných prostředků, k zefektivnění poskytování služeb a v konečném důsledku ke zlepšení kvality života brazilských občanů⁷⁸.

Výčet několika příkladů projektů třech tematických oblastí současné podoby rozvojové politiky banky IADB potvrzuje jednak můj výrok o bezprostřednosti motivů činnosti banky v rámci prvního kritéria (uvedené projekty banky jsou zaměřeny na konkrétní problémy konkrétního aktéra), jednak je podložením tvrzení, které bylo platné i u dvou předcházejících rozvojových bank. Tím tvrzením je fakt, že účel činnosti banky je definován jak obecnými, tak konkrétními plány. Obecné plány jsou v případě banky IADB představovány Zakládajícím dokumentem (Chartou IADB), či dlouhodobějšími strategiemi typu Institucionální strategie (případně její aktualizace: *Update to the Institutional Strategy 2010-2020*). Konkrétní plány jsou představovány krátkodobými projekty, které jsou specializované na řešení určitého problému určité země nebo jejího regionu. Takovými konkrétními plány krátkodobého časového výhledu jsou výše zmíněné projekty podpory genderové rovnosti ve vzdělávání v Argentině, vodohospodářský program v Kolumbii,

---

⁷⁶ IADB. *HO-X1027: Adaptation to Climate Change in Poor Neighborhoods of Tegucigalpa*(<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=HO-X1027>, 26. 3. 2016).

⁷⁷ IADB. *BO-T1209: Support for organizational restructuring and modernization of processes and tool* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=BO-T1209>, 26. 3. 2016).

⁷⁸ IADB. *BR-T1332: Support for Improving Public Administration for the Citizenship* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=BR-T1332>, 26. 3. 2016).

či modernizace organizační struktury Bolívie, kdy každý z nich je zástupcem jedné ze tří tematických oblastí aktuálně platné rozvojové politiky banky.

Statistiky projektů na oficiálních internetových stránkách banky IADB nabízí zajímavá fakta, jak o cílových destinacích rozvojových projektů, tak o sektorech, kterých se dané projekty týkaly. Statistika je rozdělena na tři oblasti (půjčky do veřejného sektoru, půjčky do soukromého sektoru, technická spolupráce), přičemž data každého sektoru lze zobrazit v horizontu posledních pěti let, či za celé období fungování instituce.

Za posledních pět let se vytvořilo na 387 projektů investic do veřejného sektoru, z nichž největší počet směřoval do sektoru reforem a modernizace státního aparátu (celkem 64 projektů). Na 53 projektů spadalo do sektoru dopravy, na 43 projektů pak do sektoru sociálních investic. Nejmenší počet projektů pak bylo vytvořeno v rámci sektoru obchodu (10) a turismu (9). Zajímavější je ale tento celkový počet všech projektů v horizontu posledních pěti let z hlediska toho, kolik projektů směřovalo do té které členské země. Z celkových 387 projektů směřovalo 70 z nich do Brazílie, čímž tato země drží prvenství za nejvyšší počet projektů, které byly pro tuto zemi vypracovány. Na druhém místě s podstatným odstupem byl ostrov Haiti s 26 projekty, hned za ním s 25 projekty skončila Argentina. Na opačném konci s nejmenším počtem projektů skončila Venezuela, pro kterou byly vypracovány dva projekty⁷⁹.

V rámci soukromého sektoru je situace odlišná. Obsazení prvních a posledních příček se obrací, a to co se týče jak sektorového zaměření projektů, tak cílové destinace projektů. V soukromém sektoru bylo za posledních pět let vyhotoveno 232 projektů. 92 z nich směřovalo do oblasti obchodu, který se ve veřejném sektoru nacházel na předposledním místě. Situace sféry turismu se vzhledem k pořadí nijak výrazněji nezměnila, z posledního místa ve veřejném sektoru se vyšplhala na před předposlední místo, avšak co se týče

---

⁷⁹ IADB. *Projects Statistics* (<http://www.iadb.org/en/projects/projects,1229.html>, 26. 3. 2016).

počtu projektů, zaznamenal turismus zhoršení větší. Z devíti projektů ve veřejném sektoru měl turismus v rámci soukromého sektoru vypracované projekty jen dva. V případě cílových destinací zůstává v případě soukromého sektoru první místo neměnné, nejvíce projektů směřovalo do Brazílie. Odstup prvního a druhého místa, které zaujímá Argentina, však není tak propastný (rozdíl je v pouhém jednom projektu), zatímco u veřejného sektoru činil rozdíl Brazílie od Haiti 44 projektů. Na třetím místě s nejvyšším počtem vypracovaných projektů je Mexiko s 19 projekty. S nejmenším počtem projektů skončila Jamajka a Barbados, před předposlední skončil ostrov Haiti. Zatímco ve veřejném sektoru měl tento ostrov druhý nejvyšší počet projektů, pro soukromý ostrov byly vypracovány za posledních pět let programy jen tři⁸⁰. Brazílie dominuje mezi ostatními zeměmi co do počtu programů, které byly pro její účely zřízeny. A její dominance se netýká pouze zmiňovaného časového horizontu posledních pěti let. I historicky, za celou dobu existence banky, se nejvíce projektů týkalo Brazílie, jak investic do jejího veřejného, tak i do jejího soukromého sektoru. "

Zajímavé je zaměřit se v těchto statistikách na projekty regionálního charakteru⁸¹. Upravenou institucionální strategií pro období 2010-2020 (*Update to the Institutional Strategy 2010-2020*) byla ekonomická integrace označena za jednu ze tří výzev, který bude v tomto období společenství banky čelit, nejlépe prostřednictvím kolektivní spolupráce a odstraňování byrokratických překážek (IADB, 2015: 5-6). Za posledních pět let však byly ve veřejném sektoru vypracovány pouze dva projekty regionální spolupráce, v soukromém sektoru jich bylo patnáct. Největší počet projektů regionální spolupráce v horizontu posledních pěti let se však netýkal veřejného, či soukromého sektoru. Regionální spolupráce dominuje především na poli technické spolupráce (*technical cooperations*). Technická spolupráce

---

⁸⁰ IADB. *Projects Statistics* (<http://www.iadb.org/en/projects/projects,1229.html>, 26. 3. 2016).

⁸¹ Myslím tím proces ekonomické integrace, kdy dvě nebo více zemí v určité geograficky definované oblasti omezují politické a fyzické bariéry v zájmu sdílených ekonomických cílů.

je definována Upravenou institucionální strategií jako jeden z prostředků pomoci IADB svým členským zemím, které nemají dostatečné kapacity (personální, organizační, instrumentální, finanční apod.) a které jsou zprostředkovávány ze zdrojů banky. Vedle půjček a investic do veřejného a soukromého sektoru je technická spolupráce dalším příkladem produktu IADB jako finanční rozvojové instituce (IADB, 2015: 17-18). Za posledních pět let bylo z celkových 1506 projektů technické spolupráce na 471 projektů zaměřením na regionální spolupráci. Z historického hlediska to znamená, že za celou dobu existence a činnost banky pak z 11 509 projektů bylo 3568 projektů regionální spolupráce. U obou časových perspektiv pak platí, že sektorově dominovaly v projektech regionální spolupráce oblast reformem a modernizace státního aparátu, oblast sociálních investic, a environmentální oblast⁸².

Uvedená statistická data poskytují přehled, v jakém počtu do kterých zemí a v rámci jakých sektorů v minulosti IADB přispívala svou pomocí, což umožňuje vedle uvedení hlavních strategických dokumentů vhled do podoby rozvojové politiky banky, předmětu zkoumání druhého kritéria.

Třetí kritérium mé analýzy se zaměřuje na redistribuci moci v orgánech instituce, na případné hierarchie v členské základně instituce, a na váhy hlasů jednotlivých zemí v rozhodovacích procesech. V části o IADB kapitoly Představení vybraných finančních rozvojových institucí globálního Jihu jsem nastínila, jaké druhy členství v případě IADB existují, na což nyní navážu při rozboru hlasovacích práv členů. Stejně jako v případě dvou předcházejících rozvojových bank je i zde moc (respektive váha hlasu) jednotlivé členské země vygenerována z příspěvků, které daná země odvádí do společného rozpočtu. Na rozdíl od dvou předcházejících bank se však hodnoty váhy hlasů členů IADB nemění z roku na rok. Nejnovější rozložení hlasovacích práv je na oficiálních

---

⁸² IADB. *Projects Statistics* (<http://www.iadb.org/en/projects/projects,1229.html>, 26. 3. 2016).

stránkách banky k dispozici z roku 2009, kdy nejaktuálnější přepočten hlasů proběhl po přistoupení Čínské lidové republiky⁸³.

Skupina členů tzv. *borrowing members* je složena ze zemí Latinské Ameriky a Karibiku, které mají možnost čerpat finanční prostředky z kapitálu a fondů banky a pro které jsou vytvářeny rozvojové programy. Zakládající listina z roku 1959 přisuzuje této skupině nadpoloviční většinu všech hlasovacích práv, tudíž by vždy měly mít země této skupiny dohromady více jak 50 % hlasů (Lessambo, 2015: 95). V této skupině dominují svou vahou hlasů Argentina a Brazílie (obě země mají shodně 11,189 % hlasů). Dalším silným aktérem je Mexiko s 7,193 % hlasů, dále Venezuela s 4,071 % hlasů a za ní Chile s Kolumbií, které mají taktéž shodně hlasů (3,073 %). Osmnáct z celkových 26 zemí skupiny *borrowing members* je svou vahou hlasu pod hranicí 1 %. Dohromady skupina *borrowing members* aktuálně drží 50,041 % z celkového počtu hlasů⁸⁴.

Druhou členskou skupinou jsou tzv. *non-borrowing members*. Tato skupina je rozdělena do dvou podskupin, na regionální „ne-výpůjční země“ (*regional non-borrowing members*) a „ne-výpůjční“ země mimo region (*non-regional non-borrowing members*).

V kategorii regionálních *non-borrowing members* jsou vedeny dvě země – Kanada se 4,003 % hlasů, a Spojené státy americké s 30,021 % hlasů, které dohromady disponují 34,024 % hlasů⁸⁵. Označení Spojených států amerických, o to více pak označení Kanady jako člena regionu Latinské Ameriky a Karibiku (jak ho definuje sama instituce), mi přijde poněkud zvláštní. Nicméně vymezování určitého regionu bylo a je vždy věcí subjektivního pohledu, tudíž budu vnímání těchto dvou zemí jako regionální *non-borrowing* členské

⁸³ IADB. *Capital Stock and Voting Power* (<http://www.iadb.org/en/about-us/capital-stock-and-voting-power,1352.html>, 27. 3. 2016).

⁸⁴ IADB. *Capital Stock and Voting Power* (<http://www.iadb.org/en/about-us/capital-stock-and-voting-power,1352.html>, 27. 3. 2016).

země respektovat a při analýze distribuce moci budu Kanadu a Spojené státy americké chápat stejně jako IADB, tedy jako členy regionu.

V kategorii ne-regionálních *non-borrowing members* je většina členů z Evropy. Z evropských zemí má největší podíl hlasů Španělsko (1,947 % hlasů), Francie, Německo a Itálie mají shodně 1,897 % hlasů. Této kategorii však dominuje Japonsko, které disponuje 5,003 % hlasů. Dohromady *non-borrowing* členské země mimo region disponují 15,938 % hlasů z celkových sta procent⁸⁶.

I zde nabízí rozložení hlasů zajímavá srovnání. Pět zemí s více jak jedním procentem hlasů ze skupiny *non-borrowing* členských zemí mimo region (konkrétně Francie, Německo, Itálie, Japonsko a Španělsko) drží ve svých rukách více procentuálních hlasů, nežli zmíněných osmnáct regionálních zemí skupiny *borrowing members* s váhou hlasů pod jedním procentem. Poměr hlasů je zde 12,641 % hlasů ku 7,553 % hlasů. Při hlasování tak může tato „pětka“ pohodlnou většinou nad hlasy osmnácti regionálních členských zemí ovlivnit hlasování ve prospěch vlastního stanoviska.

Rozložení hlasů je pak o to zajímavější, vezmeme-li v potaz hlasovací pravidla na půdě orgánů banky IADB. Většina hlasování vyžaduje absolutní většinu členských zemí spolu s absolutní většinou hlasovacích práv (*total voting power*). To nahrává do karet zemím, které disponují vyšším procentuálním podílem hlasovacích práv, zejména Spojených států amerických, držících ve svých rukách téměř třetinu celkového počtu hlasů. Například pozměňovací návrhy zakládajícího dokumentu (Charty IADB) vyžadují dvě třetiny všech členů Správní rady a současně tři čtvrtiny celkového počtu hlasovacích práv (*total voting power*) (Lessambo, 2015: 95). Domluvou několika zemí s nejvyššími procentuálními podíly hlasů tak lze zvrátit

---

⁸⁵ IADB. *Capital Stock and Voting Power* (<http://www.iadb.org/en/about-us/capital-stock-and-voting-power,1352.html>, 27. 3. 2016).

výsledky hlasování na požadovanou stranu a váhou hlasů několika členů takovéto koalice „přebít“ názory zbytku členů.

Pravděpodobně netřeba více poukazovat na výjimečnost postavení Spojených států amerických, které hrají v mnoha ohledech významnou, ne-li rozhodující roli. Pro mnoho důležitých rozhodnutí je potřeba souhlas, či alespoň formální vyjádření podpory Spojených států amerických, aby k jeho přijetí vůbec došlo. Spojené státy americké jako největší akcionář, mají právo jmenovat jednoho člena Představenstva, zatímco ostatní členové Představenstva jsou voleni Správní radou. Zvolení Washingtonu D.C. za hlavní sídlo banky IADB je symbolem vlivu Spojených států amerických samo o sobě (Lessambo, 2015: 95-96).

4.4. Shrnutí analýzy vybraných rozvojových bank

V této kapitole bych ráda stručně shrnula analýzu vybraných rozvojových bank, ze které vzešlo několik charakteristik, společných pro všechny tři rozvojové organizace.

Při vzniku všech tří rozvojových institucí asistoval vnější aktér. V případě Asijské rozvojové banky hrála roli Hospodářská komise OSN pro Asii a Dálný východ, budování Africké rozvojové banky asistoval úřad Světové banky a Meziamerická rozvojová banka měla partnera v podobě Organizace amerických států. Tato rozvojová banka má z mého pohledu asi nejužší vazby na ostatní mezinárodní organizace, které jsem nastínila už v kapitole věnované představení vybraných rozvojových finančních institucí. Člen Meziamerické rozvojové banky musí být členem Organizace amerických států a usiluje-li stát mimo region o členství v instituci, pak pro něj platí podmínka členství v Mezinárodním měnovém fondu. V úvodu diplomové práce jsem vyjasnila mou pozici ohledně faktu, že vzniku mnou vybraných finančních rozvojových

---

⁸⁶ IADB. *Capital Stock and Voting Power* (<http://www.iadb.org/en/about-us/capital-stock-and-voting-power,1352.html>, 27. 3. 2016).

institucí asistovali vnější aktéři. V případě Meziamerické banky však ona asistence přetrvává ve velké míře dodnes, možné implikace úzkého vztahu této banky s jiným mezinárodním tělesem na reálné fungování regionálních rozvojových bank jsou nasnadě.

Dále všechny tři mnou vybrané rozvojové banky mají totožnou institucionální strukturu. Všechny tři organizace mají Správní radu, Představenstvo a Úřad prezidenta jako nejvyšší řídicí orgány instituce. Tuto základnu pak u všech tří rozvojových bank rozšiřují další specializované orgány jako například výbory a komise různého tematického zaměření, které svou činností napomáhají chodu celé organizace. Účel, složení a volba členů takových orgánů je ve všech třech případech ošetřena zakládajícími dokumenty (chartami) stejně tak, jako je ošetřen vztah mezi jednotlivými hlavními řídicími orgány a jejich kompetencemi.

V rámci analýzy členské základny jednotlivých organizací jsem zpozorovala hned dvě společné charakteristiky. První charakteristikou je, že všechny tři rozvojové instituce rozlišují dva druhy členství – regionální členské země (*regional members*) a ne-regionální členské země (*non-regional members*). Ke každé z těchto skupin se pak vážou určitá práva a povinnosti, například že ze zakládajících listin je regionálním členským zemím přisuzována většina vlastnických práv na společném kapitálu. V případě Meziamerické rozvojové banky je pak první kategorie členství rozdělena dále do dvou podkategorií, na tzv. regionální výpůjční členské země a tzv. regionální ne-výpůjční členské země. Důvodem je to, že součástí skupiny regionálních členů jsou brány i Spojené státy americké a Kanada, které jsou přispěvateli do společného rozpočtu, ale na rozdíl od ostatních nemají právo žádat o půjčky na projekty od Meziamerické rozvojové banky, proto jsou vyčleněni do zvláštní podkategorie tzv. regionálních ne-výpůjčních členských zemí. Druhou společnou charakteristikou, týkající se členské základny organizací, je její rozmanitost (a to jak v kategorii regionálních, tak v kategorii

ne-regionálních členských zemí). Jak u Asijské, Africké, tak u Mezi-americké rozvojové banky je členská základna rozmanitá, jak rozlohou, počtem obyvatel, či ekonomickými výkonnostmi, tak i ideologií a politickými názory.

Jak jsem se snažila ukázat už během analýzy jednotlivých rozvojových bank, u každé z nich má na agenda setting jejich politik vliv mezinárodní prostředí. Ve všech třech případech dochází k přejímání základních principů programů a úmluv mezinárodního společenství do vlastních programů a projektů a dochází k uplatňování mezinárodních standardů v daném regionu skrze autoritu daných bank, jakožto institucí zastřešující daný rozvojový program. Vždy však platí, že dané rozvojové programy jsou zacílené na společnosti členských zemí bank a to bez ohledu na to, zda byly iniciované mezinárodním společenstvím, nebo přímo samotnými členskými státy.

Poslední bod, který v souvislosti se společnými charakteristikami vybraných rozvojových bank uvedu, se týká hlavního motivu, který prostupuje všemi oblastmi jejich rozvojových politik. Tímto motivem je téma chudoby. Ve všech třech případech se v rámci strategií nebo konkrétních projektů hovoří o snižování chudoby, které je určitým leitmotivem prostupujícím všemi oblastmi aktivit rozvojových bank a který bývá často uváděn jako vedlejší efekt u většiny jejich uskutečňovaných projektů. Explicitně je pak boj s chudobou uveden v podobě Strategie snižování chudoby Asijské rozvojové banky, u Africké rozvojové banky je boj proti chudobě součástí všeobecných cílů banky v jejích oficiálních brožurách a v nejnovější strategii Meziamerické rozvojové banky je problematika chudoby označena jako faktor, proti kterému bude společenství banky v daném období svými projekty bojovat.

5. VYHODNOCENÍ KRITÉRIÍ VZHLEDEM K WALLERSTEINOVĚ TEORII

Má analýza tří vybraných rozvojových bank se řídila strategií, kterou Immanuel Wallerstein navrhl pro anti-univerzalistická hnutí v rámci zdůrazňování jejich specifických zájmů a potřeb a v rámci jejich „boje“ za otupení nespravedlivostí systému. Tato strategie se skládala ze tří komponentů, které mi poskytly vodítko k vytvoření třech komparačních kritérií, jejichž prostřednictvím jsem analýzu prováděla. U jednotlivých rozvojových bank jsem při analýze postupně vyhodnocovala platnost či neplatnost jednotlivých kritérií, v této části práce provedu malé shrnutí, které povede k zodpovězení výzkumné otázky mé diplomové práce.

První komparační kritérium se zaměřovalo na orientaci dané rozvojové banky na potřeby a problémy těch, jejichž zájmy si daná instituce dala za cíl hájit. Při analýze prostřednictvím tohoto kritéria jsem se řídila otázkou, zda jsou aktivity instituce směřovány k řešení bezprostředních problémů cílové skupiny tak, jak předpokládal Wallerstein. Při analýze prostřednictvím tohoto kritéria jsem se zaměřovala na zakládající listiny a na strategické dokumenty a plány, které byly postupně vydávány. V těchto dokumentech jsem se zaměřovala na hlavní cíle a motivy existence a aktivit jednotlivých rozvojových bank.

Zakládající listiny všech tří vybraných rozvojových bank obsahují v různých formulacích stejný cíl, hospodářský a sociální rozvoj členských zemí instituce prostřednictvím vzájemné spolupráce a kooperace. Aspekty existence a aktivit vybraných rozvojových bank jsou tomuto základnímu motivu podřizovány. V zakládajících listinách rozvojových bank je explicitně uvedeno, pro jaký konkrétní region jsou její aktivity určeny. U Asijské rozvojové banky se jedná o region Asie a Dálného východu („...*the economic development of Asia and the Far East...*“) (ADB, 1965: 4). Aktivity Africké rozvojové banky jsou určeny africkým státům („...*economic co-operation between African*

States...“) (AfDB, 2011: 1). V zakládající listině Meziamerické rozvojové banky není region svého působení specifikován konkrétně jako v případě dvou předcházejících rozvojových bank. Píše se zde poněkud obšírně o ekonomickém a sociálním rozvoji regionálních rozvíjejících se členských zemí („*economic and social development of the regional developing member countries...*“) (IADB, 1996: 5). Upřesnění geografického působení Meziamerické rozvojové banky najdeme až na oficiálních internetových stránkách, kde jsou jako oblast zájmu uvedeny členské země banky oblasti Latinské Ameriky a Karibiku („*to address Latin America and the Caribbean’s economic, social, institutional, and environmental development...*“)⁸⁷. V uvedených výčtech strategických dokumentů a rozvojových programů u jednotlivých bank je zaměření se na bezprostřední potřeby cílové skupiny o to znatelnější. Strategie a programy jsou vyjádřením reakce na konkrétní problematiku, na konkrétní požadavky a potřeby. Příkladem jsou uvedené strategie, které tematicky zastřešují činnost instituce v rámci určitého období, či projekty určené pro specifickou oblast rozvojové politiky. Mezi takové projekty patří zmíněný program lesního hospodářství členských zemí Asijské rozvojové banky, projekt podpory rozvoje dovedností a podnikatelské činnosti žen a mládeže v Zambii Africké rozvojové banky, či projekt podpory zlepšování veřejné správy v Brazílii Meziamerické rozvojové banky.

U všech tří rozvojových bank lze říci, že první kritérium přímého zaměření se na potřeby, problémy a zájmy cílové skupiny rozvojové banky je naplněno a že první bod Wallersteinovy strategie anti-univerzalistických hnutí je splněn.

Druhým komparačním kritériem byla selektivnost při definování cílů rozvojové politiky instituce, které jsem vyvodila z druhého bodu Wallersteinovy strategie. V něm kladl důraz na jasně definované,

---

⁸⁷ IADB. *Our vision* (http://www.iadb.org/en/about-us/how-the-inter-american-development-bank-is-organized,5998.html?open_accordion=4, 25. 3. 2016).

nejlépe ve střednědobém časovém horizontu dosažitelné cíle, které budou orientovány především na podporu daných aktérů, nikoliv na profit a výdělečnost takového počínání. V rámci tohoto kritéria jsem se tedy zaměřovala na charakter cílů, které si jednotlivé rozvojové banky stanovovaly, a na oblasti rozvojové politiky, na něž se banky soustředily.

Vyhodnocování prvního kritéria, částečně výčtem konkrétních příkladů rozvojových politik, nastínilo vyhodnocení kritéria druhého, tedy selektivnosti v definování cílů. Obecný cíl zakládajícího dokumentu rozvádí každá z vybraných rozvojových bank svými strategiemi, na základě kterých pak vytváří konkrétní rozvojové programy a projekty. Mezi analyzovanými strategiemi a rozvojovými programy převažovaly plány střednědobého časového horizontu (tak, jak doporučoval Wallerstein), v němž se splnění plánů výhledově očekávalo ve lhůtě od pěti do deseti let, kterou jsem si předem nastavila. V případě Meziamerické rozvojové banky jsem se pak při analýze rozvojových projektů setkávala s projekty krátkodobějšího časového horizontu více než u projektů dvou předcházejících rozvojových bank. Krátkodobý a střednědobý časový rámec projektů je, dá se říci, v souladu se selektivností jako charakteristického prvku rozvojových politik bank. Pokud jsou cíle konkrétní a detailně stanovené, pak je většinou znám i přesnější časový horizont, ve kterém je splnění onoho cíle uskutečnitelné.

Součástí analýzy selektivnosti cílů rozvojových bank byla i analýza témat rozvojových politik jednotlivých institucí. I v rámci nich lze hovořit o selektivnosti. Rozvojové politiky vybraných bank, které byly definovány strategiemi na určité období, byly vždy zaměřeny na konkrétní problematiku, které se většinou mírně odlišovaly od témat strategií předcházejících. Aktuální strategie Asijské rozvojové banky je zaměřena na problematiku sociálního začleňování, ekologicky udržitelný růst, či na téma regionální integrace. Africká rozvojová banka své aktivity v současnosti směřuje k tématu křehkých afrických států, k tématu potravinové bezpečnosti a genderu.

Projekty Meziamerické rozvojové banky jsou pak soustředěny do sektorů genderové rovnosti, důsledků klimatických změn a sektoru posilování institucionálních kapacit. Selektivnost cílů rozvojových politik je zřetelná, tudíž lze konstatovat, že Wallersteinův požadavek selektivnosti a tedy i druhé kritérium analýzy, je naplněno.

Třetí bod strategie Wallerstein popsal jako proces nepřetržité otevřené debaty všech zainteresovaných účastníků a všech oblastí jejich zájmů. Jak jsem vysvětlila v kapitole o stanovení kritérií analýzy, třetí kritérium jsem pojala trochu jiným způsobem, byť stále následuje Wallersteinovy teze. Nezaměřovala jsem se na zajištění otevřené debaty, ta je už z principu existence kolektivních řídicích orgánů instituce zajištěna. Místo toho jsem se zaměřovala na to, jak reálně ona diskuze probíhá, zda mají rozhodující roli země regionu, kterým byla instituce určena, či hrají v rozhodovacích a hlasovacích mechanismech roli i jiné faktory.

Musím konstatovat, že vyhodnocování posledního mého kritéria je poněkud komplikovanější. Ve všech třech případech vlastní regionální členské země (cílové skupiny) většinový podíl na kapitálech bank, tudíž i co se týče hlasovacích práv, jsou ve většině (váhy hlasů se odvozují od výše příspěvků, které daná členská země odvádí do společného rozpočtu). Jak jsem uvedla výše, v případě Asijské rozvojové banky disponovaly v roce 2014 regionální členské země 65,112 % hlasů, regionální členské země Africké rozvojové banky ve stejném roce disponovaly 59,604 % hlasů, u Meziamerické rozvojové banky činil podíl tzv. *borrowing members* (tedy členů regionu s právem žádat o půjčky) pouhých 50,041 % hlasů. Z podílů hlasovacích práv regionálních členských zemí by byl pravděpodobně Immanuel Wallerstein nejméně spokojený s rozložením vah hlasů u Meziamerické rozvojové banky, kdy je rozdíl skutečně velmi těsný. Důležitější jsou však závěry následující.

Zakládající listiny rozvojových bank kladou podmínku, že regionální členské země (tedy cílové skupiny institucí) budou mít většinový podíl na hlasovacích právech, čímž se má zaručit jejich rozhodovací moc při hlasování a různých aspektech činnosti banky. Toto pravidlo je formálně dodrženo (viz procentuální údaje). Jak jsem se snažila už během analýzy redistribuce moci v orgánech jednotlivých rozvojových bank ukázat, tato záruka převahy cílové skupiny členských zemí nemusí být dostatečná, obzvláště, pohrajeme-li si s podíly hlasů regionálních a ne-regionálních členských zemí.

V případě Asijské rozvojové banky má (s jednou výjimkou) každá ne-regionální členská země vyšší procentuální podíl než podíl zhruba dvaceti členských zemí regionu. Na půdě Africké rozvojové banky nedá třicet čtyři regionálních afrických členských zemí s váhou hlasů pod 1 % ani polovinu hodnoty, která je tvořena pěti ne-regionálními členskými zeměmi s nejvyšší procentuální hodnotou hlasů ze své členské kategorie. Pět států skupiny *non-borrowing* členských zemí mimo region Meziamerické rozvojové banky disponuje větším poměrem hlasů než osmnáct zemí regionu skupiny *borrowing members* s váhou hlasů pod jedním procentem.

Ve všech třech rozvojových bankách pak zaznamenáváme existenci dominantních aktérů, kteří disponují nepoměrně větší vahou hlasů než ostatní členské země, a kteří mnohdy stojí mimo vytyčený region. U Asijské rozvojové banky je nejvíce diskutována pozice Japonska. Bez ohledu na to, že se jedná o nejsilnější členskou zemi z hlediska váhy hlasů, zvláštní postavení mu propůjčuje i pravidlo obsazování prezidentské funkce banky, která bývá obsazována výhradně osobou japonské národnosti, což někteří chápou jako prostředek možného ovlivňování agenda settingu politiky banky ze strany Japonska. V těsném závěsu co do počtu hlasů jsou za Japonskem Spojené státy americké, rozdíl mezi nimi činí pouhých 0,088 % hlasů. Vzhledem k tomu, že japonský systém bývá řazen mezi tzv. západní státy (Stanislav Holubec ho řadí do jádrové oblasti), a v lecčem se jeho politika podobá politice Spojených států

amerických, nasnadě je možné společenství, které by společnými 25,592 % hlasů vytvořilo slušný rozhodující vliv. Spojené státy americké a Japonsko dominují i na půdě Africké rozvojové banky, zaujímají druhé a třetí místo s největším procentuálním počtem hlasů. Na prvním místě je Nigérie, která zrovna nepatří mezi ty nejstabilnější politické systémy. Tato země je typická vysokou korupcí, zneužíváním veřejných prostředků plynoucích z bohatých přírodních zásob a také problémy s dodržováním lidských práv. To vše může mít vliv na uplatňování hlasovacích práv Nigérie, v rámci schvalování různých programů rozvojové politiky banky. S dominantní rolí Spojených států amerických se setkáváme i v případě třetím, v případě Meziamerické rozvojové banky. Zde jejich procentuální podíl hlasů činí ohromných 30,021 % hlasů, žádný jiný člen instituce se svým podílem hlasů nepřibližuje ani polovině této hodnoty.

Dominance různých aktérů na úrovni orgánů rozvojových bank je znatelná i v obsazení řídicích funkcí. Pravidlo obsazování prezidentské funkce Asijské rozvojové banky jsem již zmínila, připomenu jen, že i pozice vice-prezidentů je obsazena dalšími dominantními hráči (prvním vice-prezidentem je Číňan, druhým Američan). I prezidentská funkce Africké rozvojové banky je nyní pod správou „hegemonů“. Prezidentský post nyní zastává představitel Nigérie. V čele Meziamerické rozvojové banky sice stojí Luis Alberto Moreno, který má kolumbijské kořeny, ale také americké státní občanství, a spekuluje se, že právě díky podpoře ze strany Spojených států amerických byl zvolen v loňském roce do této funkce potřetí (Lessambo, 2015: 133).

Již během analýzy jsem se snažila naznačit možné scénáře, ve kterých skupina států či jeden jediný aktér může svou vahou hlasů ovlivnit projednávání či hlasování o různých záležitostech, na úkor těch členských zemí, které takovou vahou hlasů nedisponují. Různým seskupováním členských zemí a kombinací jejich procentuálních podílů vzešly zajímavé poměry, kdy několik ne-regionálních členských zemí pohodlnou převahou hlasů mohou zvrátit

rozhodnutí většího počtu regionálních zemí, pro které byla instituce zřízena a které svými procentuálními podíly hlasů nemohou tomuto tlaku čelit. Byť takové uvažování může být označeno za spekulativní, z mého pohledu na základě výše zmíněných důvodů nemohu označit třetí kritérium za platné. Dle mého ve vybraných rozvojových bankách hrají až příliš velkou roli aktéři, kteří sice zcela spravedlivě disponují váhou svého hlasu odpovídající odváděným příspěvkům do společného rozpočtu, avšak tato váha hlasů je příliš nepoměrná k váze hlasů těch členských zemí, které jsou cílovou skupinou a pro které byla daná instituce vytvořena. Takové členské země by měly rozhodovat o aktivitách a činnosti rozvojové banky, což formálně dle zakládajících dokumentů dodržováno je, avšak praxe může být zcela jiná.

Mám-li tedy po tomto souhrnu vyhodnocení jednotlivých kritérií zodpovědět výzkumnou otázku „*Nakolik se Wallersteinova kritická teorie světového ekonomického systému otiskla do projektů finančních rozvojových struktur globálního Jihu?*“, pak odpovídám, že ne zcela úplně. Ačkoliv první dvě kritéria mé analýzy vyšla jako platná, vybrané instituce globálního Jihu jsou svým zaměřením orientovány na výhradní potřeby cílové skupiny a ve svých aktivitách jsou selektivní, komplikovanost kritéria třetího mi nedovoluje označit tři vybrané rozvojové banky za přímé praktické vyústění kritické teorie Immanuela Wallersteina, neboť nemohu tyto subjekty zcela označit za projev anti-univerzalistických tendencí tak, jak o nich ve své teorii hovořil. Můj předpoklad, že vybrané finanční rozvojové instituce jsou představiteli anti-systémových hnutí, se nepotvrzuje. Vybrané rozvojové banky splňují Wallersteinovy charakteristiky anti-univerzalistických tendencí, co se týče zaměření a povahy jejích cílů, avšak pro mě osobně v orgánech institucí hrají příliš velkou roli určití aktéři, kteří ve většině nejsou součástí regionu, tudíž na něj nemají takové vazby jako členové regionální, a ve svém rozhodování se řídí na základě atributů odlišných od zemí, které jsou členy regionu a mají na něj náležité vazby, ale které se svým podílem hlasů nemohou těmto aktérům

rovnat. Tito aktéři mohou svou dominancí ve strukturách instituce ovlivňovat charakter potřeb a zájmů těch, pro které bylo dané těleso vytvořeno, ale kteří nemohou takové dominanci konkurovat, aby své specifické zájmy v původní podobě uhájili. Výsledná činnost rozvojových institucí tak díky přítomnosti takovýchto dominantních hráčů není plně anti-systémová, což vyvrací můj původní předpoklad.

6. ZÁVĚR

Kritická větev teorií mezinárodních vztahů je dle mého zajímavá jednak kvůli napadání všeobecně přijímaných zákonitostí a pravd, jednak kvůli poskytování názorových perspektiv, které se odlišují od těch všeobecně přijímaných, zavedených. O to více mě zaujala práce Immanuela Wallersteina. V intencích těchto kritických teorií prezentuje teze marxistické ideologie v modernizované mezinárodní perspektivě. Tezi o třídním konfliktu převádí do mezinárodního kontextu, ve kterém spojuje prvky domácí i zahraniční politiky do jednoho komplexního celku. Jeho teorie světového systému klade důraz na souvislost mezi ekonomickými a sociálními silami a mezi charakterem kapitalistické světoekonomiky, globálního celistvého systému, který vytváří hierarchie mezi vzájemně propojenými a na sobě závislými částmi systému. Z takové systémové hierarchie profitují jádrové oblasti na úkor oblastí periferních, které jsou poškozovány nerovnými podmínkami mezinárodního obchodu kapitalistické světoekonomiky. Tak podle Wallersteina vznikly nerozvinuté oblasti nazývané Třetím světem, přičemž jeho nerozvinutost je oním nastavením světového pořádku systematicky podporována

Jednou z charakteristik světové ekonomiky je její dynamičnost. Kondratěvovými cykly vzestupů a poklesů se každá světoekonomika dostane do bifurkační fáze, do fáze systémové krize, jejíž nedílnou součástí je proměna rozložení moci v systému. V takové fázi se dle Immanuela Wallersteina nachází i současný kapitalistický systém, ve kterém se univerzálně platné a všeobecně přijímané zákonitosti a pravdy střetávají s kritikou. Tato kritika se zhmotňuje do institucionalizovaných útvarů majících za cíl upozorňovat na nespravedlnosti takto nastaveného systému. Tento střet univerzalizmu a anti-univerzalistických tendencí podle něj povede k vytvoření takových anti-systémových struktur, které budou zdůrazňovat zájmy a potřeby těch, kteří jsou systémem přehlíženi, čímž systém učiní více rovnostářským.

Finanční rozvojové instituce, které vznikaly v oblasti onoho Třetího světa, bývají prezentovány jako představitelé institucí pro státy globálního Jihu, které zaštiťují specifické zájmy a potřeby takových zemí. Bývají také prezentovány (a i já osobně jsem je tak vnímala) jako určitý antagonismus k finančním institucím globálního Severu, přičemž onen antagonismus jsem chápala jako vzájemnou odlišnost v hodnotách, potřebách a zájmech. Při uvažování nad existencí takových finančních rozvojových institucí mě napadla otázka, zda je moje vnímání těchto finančních rozvojových institucí globálního Jihu jako protějšek institucí globálního Severu správné, zda je určitá dichotomie Sever vs. Jih v oblasti finančních rozvojových institucí platná, zda jsou ony finanční rozvojové instituce globálního Jihu skutečně představiteli „jiné“ cesty, než té „západní“. Zodpovězení této otázky jsem v teoretické části zarámovala do kritické teorie mezinárodních vztahů, respektive do teorie Immanuela Wallersteina. Jeho teorii jsem si vybrala jednak proto, že pracuje s ekonomickým nastavením mezinárodního systému a (mimo jiné) s dichotomií Sever vs. Jih, což se finančních rozvojových institucí globálního Jihu přímo týká jednak proto, že z mého pohledu je výzkum zrcadlení teoretických konceptů do reálných projektů (propojení teorie a práce) zajímavý.

Má diplomová práce se tak věnovala analýze vybraných finančních rozvojových institucí globálního Jihu perspektivou kritické teorie Immanuela Wallersteina. Cílem analýzy bylo zjistit, nakolik lze vybrané finanční rozvojové instituce globálního Jihu chápat jako projev anti-systémových tendencí, které Immanuel Wallerstein ve své teorii světového systému nově vznikajícím institucím přisuzuje. Na základě třech komponentů strategie anti-systémových hnutí, kterou uvádí v jednom ze svých textů, jsem vypracovala tři komparační kritéria, jimiž jsem provedla analýzu vybraných institucí, a to v různých oblastech, které jsem každému jednotlivému kritériu přiřadila. Provedla jsem rozbor zakládajících listin a strategických dokumentů, v nichž jsem analyzovala základní motivy a cíle, na kterých byly instituce založeny. Provedla jsem rozbor

rozvojových politik jednotlivých institucí a v nich zkoumala povahu cílů, které si v nich daná instituce stanovuje. Dále jsem provedla analýzu vztahů mezi členskými státy, především jejich hlasovacích práv na půdě orgánů institucí. Zaměřovala jsem se na reálnou redistribuci moci a případné hierarchie na poli členství v instituci. Na základě výsledků analýzy a vyhodnocení platnosti či neplatnosti jednotlivých kritérií jsem došla k závěru, že můj předpoklad není správný. Vybrané finanční rozvojové instituce nelze brát jako výraz anti-systémových hnutí, jak o nich Wallerstein hovořil. Vybrané rozvojové finanční instituce jsou v souladu s prvními dvěma kritérii orientovány na potřeby cílové skupiny a ve svých aktivitách jsou selektivní, třetí kritérium se nepotvrdilo. Ve strukturách a orgánech institucí mají velký vliv aktéři, kteří do kategorie globálního Jihu nespádají a kterým jejich dominantní postavení umožňuje ovlivňovat činnost instituce. Ta pak nemusí jít plně anti-systémovou cestou. Nelze je tedy označit za praktické vyústění Wallersteinovy teorie o anti-systémových hnutích.

Při zpracování teoretické části diplomové práce jsem čerpala jak z textů přímo Immanuela Wallersteina, tak z textů teoretiků a odborníků, kteří se jím samotným nebo jeho teorií zabývají. Snažila jsem se zohlednit názorové perspektivy jak zahraničních, tak domácích autorů. Při zpracovávání teorie jsem se nesetkala s žádnými většími problémy, Wallersteinovy texty mi vesměs přišly srozumitelné a dobře se s nimi pracovalo stejně tak, jako s texty dalších autorů. Co se týče praktické části práce, jejímž jádrem byla analýza vybraných rozvojových institucí. Pak musím konstatovat, že nejtěžší na jejím zpracování bylo vyrovnat se s rozdíly poskytovaných informací, které se mezi jednotlivými vybranými subjekty objevily. Lišila se kvalita informací i způsob jejich prezentace. Například Asijská i Africká rozvojová banka každoročně ve svých výročních zprávách vydávají aktuální poměry hlasovacích práv členských zemí, kdežto při analýze hlasovacích práv členských

zemí Meziamerické rozvojové banky jsem se musela spokojit s nejaktuálnější verzí, která však byla z roku 2009.

Při analýze vybraných finančních rozvojových institucí jsem se detailně nevěnovala finančním prostředkům, jejich zdrojům, způsobu jejich získávání a investování. Byť jsem mírně naznačila produkty, které jednotlivé banky nabízí (uvedla jsem půjčky, granty, či technickou pomoc), nepouštěla jsem se do detailního rozboru výpočtu příspěvků, které každý členský stát odvádí do společného rozpočtu, či například do rozboru podmínek získání úvěru, které musí žadatel splňovat. Dle mého názoru rozbor této oblasti vyžaduje určitou úroveň ekonomického vzdělání, kterým já osobně nedisponuji. V rámci předcházení chybám jsem se zaměřovala především na rozvoj a tematické oblasti s ním spojené.

Na tomto místě bych ráda ještě vysvětlila absenci analýzy Rozvojové banky (*New Development Bank – NDB*) a rezervního fondu uskupení BRICS, které jsem jako čtvrtý předmět analýzy uvedla v projektu diplomové práce. Ukázalo se totiž, že působení těchto institucí je příliš krátkodobé na to, abych je mohla analyzovat stejným způsobem, jako jsem analyzovala Asijskou, Africkou a Meziamerickou rozvojovou banku. Oficiální internetové stránky (www.ndbbrics.org) Rozvojové banky BRICS mají ve srovnání s internetovými stránkami ostatních bank nulovou výpovědní hodnotu. V sekci projektů jsou uvedeny pouze projekty dva a to bez odkazu přímo na projektový dokument s bližšími informacemi, jako je tomu u webových portálů zbylých třech rozvojových bank. Při vypracování projektu diplomové práce jsem v případě Rozvojové banky BRICS přecenila zdroje informací. Takto rozsáhlou absenci primárních zdrojů jsem v jejím případě nepředpokládala.

Téma této diplomové práce skýtá mnoho podnětů pro další výzkum. Střet zájmů globálního Severu a Jihu bude dle mého vždy aktuálním tématem a hledání úspěšného rozuzlení onoho střetu bude pravděpodobně ještě dlouho

předmětem diskuze. Pro mě osobně je však nejzajímavějším námětem pro další výzkum oblast třetího kritéria, tedy redistribuce moci mezi členskými zeměmi jednotlivých institucí, konkrétně pak vliv určitých aktérů na agenda setting instituce, či na výsledky jejích rozhodovacích procesů. Díky své analýze jsem dospěla k názoru, že ačkoliv jsou vybrané finanční rozvojové instituce určené specifickému regionu, často v nich figurují aktéři, kteří do daného regionu geograficky nespádají. Přesto disponují značným vlivem (minimálně co se síly hlasovacích práv týče), kterým jsou schopny zvrátit vůli těch, kterým byla instituce předurčena.

7. SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:

ADB (1964). *Agreement Establishing, the Asian Development Bank*
(<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/32120/charter.pdf>,
1. 3. 2016).

ADB (1994). *Bank Support for Regional Cooperation*
(<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/154541/bank-support-reg.pdf>, 10. 3. 2016).

ADB (2003). *Gender and Development*
(<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/32035/gender-policy.pdf>, 13. 3. 2016).

ADB (2004). *Enhancing the Fight Against Poverty in Asia and the Pacific: The Poverty Reduction Strategy of the Asian Development Bank*
(<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/32122/prs-2004.pdf>, 15. 3. 2016).

ADB (2010). *Statement of the Asian Development Bank's Operations in 2009*
(<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/31351/statement-adb-operations-2009.pdf>, 20. 3. 2016).

ADB (2011). *Water Operational Plan, 2011-2020*
(<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/33022/files/water-operational-plan-2011-2020.pdf>, 19. 3. 2016).

ADB (2014). *Annual Report 2014 – Members, Capital Stock, and Voting Power*
(<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/158032/oi-appendix1.pdf>, 1. 3. 2016).

ADB (2016). *Board of Governors* (<http://www.adb.org/about/board-governors>,
1. 3. 2016).

ADB (2016). *Statement of the Asian Development Bank's Operations in 2015* (<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/180556/in37-16.pdf>, 19. 3. 2016).

ADB. *ADB History* (<http://www.adb.org/about/history>, 1. 3. 2016).

ADB. *ADB in 2016* (<http://www.adb.org/news/features/adb-2016>, 11. 3. 2016).

ADB. *ADB's Work to Support Regional Cooperation in Asia and the Pacific* (<http://www.adb.org/themes/regional-cooperation/overview>, 10. 3. 2016).

ADB. *ADF Partners* (<http://www.adb.org/site/adf/adf-partners>, 19. 3. 2016).

ADB. *Annual Meetings of the Board of Governors* (<http://www.adb.org/about/annual-meetings>, 1. 3. 2016).

ADB. *Annual Report 2014 – Members, Capital Stock, and Voting Power* (<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/158032/oi-appendix1.pdf>, 20. 3. 2016).

ADB. *Basic and Secondary Education* (<http://www.adb.org/sectors/education/issues/basic-secondary-education>, 15. 3. 2016).

ADB. *Board of Directors and Voting Groups* (<http://www.adb.org/sites/default/files/institutional-document/158032/oi-appendix5.pdf>, 20. 3. 2016).

ADB. *By-Laws of the Asian Development Bank* (<http://www.adb.org/documents/laws-asian-development-bank>, 1. 3. 2016).

ADB. *Frequently Asked Questions: Enhancing ADB's Financial Capacity by Up to 50% for Reducing Poverty in Asia and the Pacific: Combining ADB's ADF OCR Resources* (<http://www.adb.org/news/features/frequently-asked-questions-enhancing-adbs-financial-capacity-50-reducing-poverty-asia>, 19. 3. 2016).

ADB. *Gender Equality and Women's Empowerment Operational Plan, 2013-2020* (<http://www.adb.org/documents/gender-equality-and-womens-empowerment-operational-plan-2013-2020>, 17. 3. 2016).

ADB. *Management* (<http://www.adb.org/about/management>, 1. 3. 2016).

ADB. *Ordinary Capital Resources* (<http://www.adb.org/site/funds/ocr>, 19. 3. 2016).

ADB. *Our work* (<http://www.adb.org/about/our-work>, 10. 3. 2016).

ADB. *Policy on Gender and Development* (<http://www.adb.org/documents/policy-gender-and-development>, 10. 3. 2016).

ADB. *Policy on Indigenous Peoples* (<http://www.adb.org/documents/policy-indigenous-peoples>, 10. 3. 2016).

ADB. *Project Records* (<http://www.adb.org/projects/search/status/approved?keywords=>, 20. 3. 2016).

ADB. *Promoting Climate-Resilient Development* (<http://www.adb.org/themes/environment/climate-change/projects-climate-resilience>, 15. 3. 2016).

ADB. *South Asia Subregional Economic Cooperation* (<http://www.adb.org/countries/subregional-programs/sasec>, 10. 3. 2016).

ADB. *Strategic Directions Paper on HIV/AIDS 2011-2015* (<http://www.adb.org/documents/strategic-directions-paper-hivaids-2011-2015>, 15. 3. 2016).

ADB. *Strategy 2020: Working for an Asia and Pacific Free of Poverty* (<http://www.adb.org/documents/strategy-2020-working-asia-and-pacific-free-poverty>, 11. 3. 2016).

ADB. *Takehiko Nakao* (<http://www.adb.org/about/management/takehiko-nakao#tabs-0-5>, 1. 3. 2016).

ADB. *The Bank's Policy of Forestry* (<http://www.adb.org/documents/banks-policy-forestry>, 10. 3. 2016).

AfDB (2007). *Towards a Framework Document for the Strategic Plan, 2008-2012, Background Paper*
(http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Images/Maps/ADF11_13_EN_ADF-11%20MEDIUM%20TERM%20STRATEGY%20-%20EN.pdf, 21. 3. 2016).

AfDB (2008). *Medium-Term Strategy 2008-2012*
(<http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/MTS%20anglais.pdf>, 23. 3. 2016).

AfDB (2008b). *Review of Bank Group Emergency Humanitarian Relief Assistance Operations and Proposals for the Way Forward*
(http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/Review_of_Bank_Group_Emergency_Humanitarian_Relief_Assistance_Operations_and_Proposals_for_the_way_forward_EN_.pdf, 24. 3. 2016).

AfDB (2011). *Agreement Establishing the African Development Bank*
(<http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Legal-Documents/Agreement%20Establishing%20the%20ADB%20final%202011.pdf>, 21. 3. 2016).

AfDB (2011b). *Climate Change Action Plan, 2011-2015*
(<http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/Climate%20Change%20Action%20Plan%20%28CCAP%29%202011-2015.pdf>, 23. 3. 2016).

AfDB (2011c). *Kenya Humanitarian Relief Assistance to Victims of Drought*
(<http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and->

Operations/Kenya_-_Humanitarian_Relief_Assistance_to_Victims_of_Drought_-_Emergency_Grants.pdf, 24. 3. 2016).

AfDB (2012). *Information Technology Strategy 2013-2015*
(<http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/Information%20Technology%20Strategy%202013-2015%20-%20Revised.pdf>, 23. 3. 2016).

AfDB (2013). *AfDB in Brief*
(http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/AfDB_in_Brief.pdf, 3. 3. 2016).

AfDB (2013). *At the Center of Africa's Transformation, Strategy for 2013-2022*
(http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Policy-Documents/AfDB_Strategy_for_2013%E2%80%932022_-_At_the_Center_of_Africa%E2%80%99s_Transformation.pdf, 21. 3. 2016).

AfDB (2013b). *Technical Assistance and Capacity Building Support to the Liberia Institute of Statistics and Geo-Information Services*
(http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/Liberia_-_Technical_Assistance_and_Capacity_Building_Support_to_the_Liberia_Institute_of_Statistics_and_Geo-Information_Services__Tcb-Lisgis_-_Project_Report.pdf, 21. 3. 2016).

AfDB (2014). *Bagamoyo Sugar Project*
(http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Project-and-Operations/Project_Brief_-_Tanzania_-_Bagamoyo_sugar_project.pdf, 21. 3. 2016).

AfDB (2014b). *Annual Report 2013*
(http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Publications/Annual_Report_2013.pdf, 24. 3. 2016).

AfDB (2015). *\$300 million top-up from AfDB to support countries' Post-Ebola Recovery Programs* (<http://www.afdb.org/en/news-and-events/article/300-million-top-up-from-afdb-to-support-countries-post-ebola-recovery-programs-14174/>, 23. 3. 2016).

AfDB (2015). *Skills Development and Entrepreneurship Project Supporting Women and Youth* (http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Boards-Documents/Zambia__AR-Skills_Development_and_Entrepreneurship_Project_-_Supporting_..._-_10_2015.pdf, 21. 3. 2016).

AfDB (2015b). *Annual Report 2014* (http://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Generic-Documents/Annual_Report_2014_-Full.pdf, 24. 3. 2016).

AfDB (2016). *AfDB releases new report on the impact of Ebola on women* (<http://www.afdb.org/en/news-and-events/article/afdb-releases-new-report-on-the-impact-of-ebola-on-women-15450/>, 23. 3. 2016).

AfDB. *AfDB Group: The first 50 years* (<http://www.afdb.org/en/afdb-50th-anniversary/>, 3. 3. 2016).

AfDB. *African Development Bank* (<http://www.afdb.org/en/about-us/corporate-information/african-development-bank-afdb/>, 2. 3. 2016).

AfDB. *Bank Group's Evolution* (<http://www.afdb.org/en/about-us/corporate-information/history/group-evolution/>, 2. 3. 2016).

AfDB. *Board of Directors – About us* (<http://www.afdb.org/en/about-us/organisational-structure/board-of-directors/about-us/>, 3. 3. 2016).

AfDB. *Context* (<http://www.afdb.org/en/about-us/mission-strategy/context/>, 6. 3. 2016).

AfDB. *Corporate Information Management and Methods Department* (<http://www.afdb.org/en/about-us/organisational-structure/complexes/corporate-services/corporate-information-management-and-methods-department/>, 23. 3. 2016).

AfDB. *Ebola* (<http://www.afdb.org/en/topics-and-sectors/topics/ebola/>, 23. 3. 2016).

AfDB. *History* (<http://www.afdb.org/en/about-us/corporate-information/history/>, 2. 3. 2016).

AfDB. *Mission & Strategy* (<http://www.afdb.org/en/about-us/mission-strategy/>, 21. 3. 2016).

AfDB. *President's Corner, About the Office* (<http://www.afdb.org/en/about-us/organisational-structure/presidents-corner/about-the-office/>, 6. 3. 2016).

AfDB. *President's Corner, About the President* (<http://www.afdb.org/en/about-us/organisational-structure/presidents-corner/about-the-president/>, 6. 3. 2016).

Angotti, Thomas (1981). The Political Implications of Dependency Theory. *Latin American Perspectives*. Vol. 8, No. ¾, s. 124-137.

Braudel, Fernand (1999). *Dynamika kapitalismu* (Praha, Argo).

Drulák, Petr (2003). *Teorie mezinárodních vztahů* (Praha, Portál).

Dusman, Edgar (2011). *Raúl Prebisch and the XXIst Century development challenges* (<http://prebisch.cepal.org/sites/default/files/Prebisch%20por%20Dosman.pdf>, 1. 3. 2016).

Elwell, Frank W. (2005). *Wallerstein's World-Systems Theory* (<http://www.faculty.rsu.edu/~felwell/Theorists/Essays/Wallerstein1.htm>, 16. 1. 2016).

Hansen, William W. (2011). Fanonism. *Historical Materialism*. Vol. 19, Issue 2, s. 176-182.

Harsgor, Michael (1978). Total History: The Annales School. *Journal of Contemporary History*. Vol. 13, No. 1, s. 1-13.

He, Chuanqi (2012). *Modernization Science: The Principles and Methods of National Advancement* (Berlin, Springer)

(https://books.google.cz/books?id=Ze1tDWoFPVEC&pg=PA224&lpg=PA224&dq=modernization+theory+zapf&source=bl&ots=zd8v0XeZPg&sig=3-jPaUVE70PeH9fHIph_s20nPcs&hl=cs&sa=X&ved=0ahUKEwiSm-Kyy6HLAhXiF5oKHbHYDiQQ6AEIKDAB#v=onepage&q=%20zapf%20&f=false, 29. 2. 2016).

Holubec, Stanislav (2009). *Sociologie světových systémů – hegemonie, centra, periferie* (Praha, Sociologické nakladatelství).

Chirot, Daniel – Hall, Thomas D. (1982). World-System Theory. *Annual Review of Sociology*. Vol. 8, s. 81-106.

IADB (1996). *Agreement Establishing the Inter-American Development Bank* (<http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=781584>, 25. 3. 2016).

IADB (2015). *Update to the Institutional Strategy 2010-2020. Partnering with Latin America and the Caribbean to Improve Lives* (<http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=39556684>, 26. 3. 2016).

IADB. *AR-M1067: Gender equality in youth educational/occupational projects* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=AR-M1067>, 26. 3. 2016).

IADB. *BO-T1209: Support for organizational restructuring and modernization of processes and tool* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=BO-T1209>, 26. 3. 2016).

IADB. *BR-T1332: Support for Improving Public Administration for the Citizenship* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=BR-T1332>, 26. 3. 2016).

IADB. *Capital Stock and Voting Power* (<http://www.iadb.org/en/about-us/capital-stock-and-voting-power,1352.html>, 27. 3. 2016).

IADB. *CO-T1272: Integrated and Adaptive Management of Water Resources in Colombia* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=CO-T1272>, 26. 3. 2016).

IADB. *Historical Milestones 1959-1968* (<http://www.iadb.org/en/about-us/historical-milestones-1959-1968,3617.html?#1959>, 6. 3. 2016).

IADB. *How are we organized* (http://www.iadb.org/en/about-us/how-the-inter-american-development-bank-is-organized,5998.html?open_accordion=6, 7. 3. 2016).

IADB. *HO-X1027: Adaptation to Climate Change in Poor Neighborhoods of Tegucigalpa* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=HO-X1027>, 26. 3. 2016).

IADB. *CH-T1112: Strengthening economic opportunities of women in Chile* (<http://www.iadb.org/en/projects/project-description-title,1303.html?id=CH-T1112>, 26. 3. 2016).

IADB. *Ninth General Capital Increase – IDB-9* (<http://www.iadb.org/en/capital-increase/ninth-capital-increase-idb-9,1874.html>, 26. 3. 2016).

IADB. *Non-borrowing Member Countries* (<http://www.iadb.org/en/about-us/non-borrowing-member-countries,6006.html>, 7. 3. 2016).

IADB. *Office of the President* (<http://www.iadb.org/en/about-us/office-of-the-president,19639.html>, 8. 3. 2016).

IADB. *Our Vision* (http://www.iadb.org/en/about-us/how-the-inter-american-development-bank-is-organized,5998.html?open_accordion=4, 25. 3. 2016).

IADB. *Projects Statistics* (<http://www.iadb.org/en/projects/projects,1229.html>, 26. 3. 2016).

IADB. *Timeline* (<http://www.iadb.org/ar/2010/timeline.cfm>, 6. 3. 2016).

Keller, Jan (2007). *Teorie modernizace* (Praha, Sociologické nakladatelství).

Krutílek, Ondřej (2005). *Marxismus v mezinárodních vztazích*. In: Pšejja, Pavel, *Přehled teorií mezinárodních vztahů* (Brno, Masarykova univerzita v Brně), s. 78-93.

Laughlin, Jim Mac (1994). *Geopolitics and Geoculture in World-Systems Theorizing: A review Essay*. *Studies in Comparative International Development*. Vol. 28, No. 4, s. 62-69.

Lessambo, Felix I. (2015). *International Financial Institutions and Their Challenges. A Global Guide for Future Methods* (New York, Palgrave Macmillan).

Liška, Václav – Stavárek, Daniel (2003). *Světové a regionální finanční instituce* (Praha, Professional Publishing).

Little, Richard (2001). *Mezinárodní vztahy a triumf kapitalismu*. In: Booth, Ken – Smith, Steve, *Současné teorie mezinárodních vztahů* (Brno, Barrister & Principal), s. 75-103.

Love, L. Joseph (1980). Raul Prebisch and the Origins of the Doctrine of Unequal Exchange. *Latin American Research Review*. Vol. 15, No. 15, s. 45-72.

Okano-Heijmans, Maaïke – Waardenburg, Duncan (2014). *The Asian Development Bank: What's in it for Europe? Economic Diplomacy and Geostrategic Interests in an Asian Context*

([http://www.clingendael.nl/sites/default/files/The%20ADB-What%20is%20in%20it%20for%20Europe%20-%20Clingendael%20Report%20\(Feb%202014\).pdf](http://www.clingendael.nl/sites/default/files/The%20ADB-What%20is%20in%20it%20for%20Europe%20-%20Clingendael%20Report%20(Feb%202014).pdf), 20. 3. 2016).

Przeworski, Adam – Limongi, Fernando (1997). Modernization: Theories and Facts. *World Politics*. Vol. 49, No. 2, s. 155-183.

Sorinel, Cosma (2010). Immanuel Wallerstein's World System Theory. *Annals of the University of Oradea, Economic Science Series*. Vol. 19, No. 2, s. 220-224.

TheoryTalks #13 (2008). *Immanuel Wallerstein on World-Systems, the Imminent End of Capitalism and Unifying Social Science* (<http://iwallerstein.com/wp-content/uploads/docs/THYTLK13.PDF>, 20. 1. 2016).

Waisová, Šárka (2009). *Úvod do studia mezinárodních vztahů* (Plzeň, Aleš Čeněk).

Wallerstein, Immanuel (1979). *The Capitalist World-Economy* (Press Syndicate of the University of Cambridge & Maison des Sciences de l'Homme Paris).

Wallerstein, Immanuel (2000). *The Essential Wallerstein* (New York, The New Press).

Wallerstein, Immanuel (2002). New Revolts Against the System. *New Left Review*. NLR 18, Nov-Dec 2002, s. 29-39

(<http://newleftreview.org/II/18/immanuel-wallerstein-new-revolts-against-the-system>, 27. 2. 2016).

Wallerstein, Immanuel (2006a). *Utopistika. Historické rozhodování ve 21. století* (Praha, Intu).

Wallerstein, Immanuel (2006b). *World-systems analysis. An Introduction* (Durham and London, Duke University Press).

Wallerstein, Immanuel (2011). *The Modern World-System I., Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century, with the new prologue* (California, University of California Press).

8. RESUMÉ

The thesis deals with the analysis of selected financial development institutions in the global South according to Immanuel Wallerstein's theory. The aim is to find out to what extent the critical Wallerstein's world-systems theory is imprinted in projects of the financial development structures of the global South. I'm analyzing the three selected financial development institutions through three criteria that I drew from Wallerstein's critical theory in the first part of the thesis. The second part is devoted to a brief presentation of three selected development banks of the South, which is followed by the analysis itself of these institutions through selected criteria. In the last part, I'm evaluating the results of the analysis, which is a part of the conclusion of the thesis summarized. Based on the results of my analysis, I concluded that the selected development finance institutions cannot be described as a direct practical implication of a critical theory of Immanuel Wallerstein because it cannot be taken as an expression of anti-universalistic tendencies as they speak in his theory.